GAUDEO

ABC

John Carter Brown.

Wonderlijcke Voyagie/

By de Hollanders ghedaen,

Door de Strate

MAGALANES,

Ende voorts den gantschen Kloot des Aerdt-bodems om, met vier Schepen: onder den Admirael *Olivier van Noort*, van UTRECHT, Uyt-gevaren Anno 1598.

t'UTRECHT.

By Lucas de Vries, Boeck-verkooper in de Snippe-vlucht/ 1649.

JOHN CARTER BROWN

Beſchrijvinge van de Schip-vaert, by de Hollanders gedaen, onder 't beleyt ende Generaelſchap van *Olivier van Noort*, door de Straet oft Enghte van *Magalanes*, ende voorts de gantſche Kloot des Aerdtbodems om: die veel vreemde dingen heeft geſien.

(Toeruſtinge van de Schepen tot deſe reyſe.

IN't Jaer ons Heeren 1598. zijn de Eerſame Pieter van Beveren, Generael van de Munte des Graefſchaps van Hollandt; Huygh Gerritſz van der Buys; Jan Benninck, Koopman tot Amſterdam/ ende eenighe andere (die te ſamen een Compagnie gemaeckt hadden) over-komen met Olivier van Noort, gebozen van Utrecht/ om onder ijn beleydt eenighe Voyagie te doen dooz de Straet oft Engte van Magalanes, ooz-by de Kuſte van Weſt-Indien / over de Zuydt-zee / by de Spaenjaerden henaemt Mar del Zur, ende ſoo voorts om den gheheelen Aerdtbodem / ende l-omme (waer 't doenlijck) te traffiqueren. (Tot welcke verre Reyſe ſy toeheruſt hebben / ſoo met Koopmanſchappen als Victualie / ende allerley nooighe munitie van Oorloghe / twee Schepen / het eene gheheeten Mauritius, het ander Henrick Fredrick, met noch twee Jachten / de Eendracht ende de Hope, daer te ſamen op waren 248. Mannen / ſoo jongh als Oudt. Op't Schip Mauritius was Admirael ende Capiteyn Generael van de geheele Vloe de boorſchreven Olivier van Noort; op Henrick Fredrick was Vice-Admirael Jacob Claeſz. van Ulpendam; op de Eendracht was Capiteyn Pieter de Lint: nde op de Hope Jacob Janſz. Huyde-kooper. Deſe bevel-hebbers / met het geneyne Schips-volck / zijn dooz laſte van de Heeren ghecommitteerde Raden er Admiraliteyt / reſiderende binnen Rotterdam / ten verſoecke van de boorchreven Compagnie / op den 28. Junij des boorſchreven Jaers 1598. by een heroepen binnen de boorſchreven Stede / ende is hun aldaer boorghelesen den rtijckel-brief / na den welcken ſy hun hadden te ſchicken ende reguleren / ghejck ſy al-te-ſamen eendrachtelijck by Eede belooft ende gheſworen hebben te ullen doen; zijnde de ſelve Artijckel-brief eerſt vertoont geweeſt aen ſijn Prinelijcke Excellentie / ende by de ſelve geaggreert ende beveſtight.

Den 13. Septemb. 1598. zijn de twee Schepen / Mauritius ende de Eendracht pt het Goereeſche gat t'zeyl gegaen: ende als ſy de lenghte hadden van Zeeandt / quamen de ander twee Schepen van Amſterdam / namentlijck Henrick redrick ende de Hope upt het Veerſche gat by haer in Zee/ende ſetten hun tours aer Pleymouth, ovvermits een Engels Piloot/ die met de Heer Thomas Candiſch eſe verre reyſe ghedaen hadde / ſijn saken / hem noodigh zijnde / van daer moeſt

(Welcke t'zeyle gaen.

met nemen. Den 21. dito / zijn sy met een sterckte Noozt-Ooste wint uyt Pleymouth t'zeyl gegaen / ende 's mozgens daer na buyten 't gat wesende / sagense dat de groote Sloep van de Vice-Admirael met ses mannen achter bleef / daerom sy't aldaer op de ly wozpen : doch alsoo seker Engelsch Bzy-buyter haer seyde / dat de achter-blijvende maets niet en wilden komen / ende een hoop schelmen waren / ginghense weder haer cours. Den 8. Octobzis in de nacht verlooz de Vice-Admirael weder sijn Sloep / die achter aen sijn Schip sleepte / met een Man daer in / die sy tot op den dagh in de ly verwachten / maer niet en vernamen / obermits sy dooz de donckerheydt van de nacht ende harde windt af-geraeckt was / sy waren doen op de hooghte van 44. graden 40. min.

Ende setten 't vooz Ilha do Pzincipe.

Den 10. Decembzis saghen sy 't Eylandt / by den Poztugesen genaemt Ilha do Principe, dat is / 't Pzincen Eylandt / om dat het eerst by een Pzince van Pozтugael ontdeckt ende gevonden is. Hierom was groote blijtschap in de Vloot / obermidts sy dooz contrarie windt langhe om-heer ghes wermt hadden / ende geen ververschinghe konden bekomen. Sy hebben 't den 11. dito / vooz de Bay oft Haven / leggende aen de Noozt-West-Zijde van't Eylandt / op 16. vaden gheset / ende de Generael heeft des nachts een Sloep / met de Commijs Daniel Gerritsen (welcke seyde wel eer daer ghewees te hebben / ende datter ververschinghe ghenoegh te bekomen was / als oock datter goet volck op woonde) af-ghesonden / om na de Haven te sien / die hy / weder aen Boozdt komende / seyde de selve te zijn daer hy eertijdts ghewees hadde / maer geen volck vernomen te hebben. Daerom de Generael twee wel-ghemonteerde Sloepen ende een Bock aen Landt gesonden heeft / met ontrent 40. Man. Dese in de Bay komende / staken een Bzede-baen op / 'twelck die van't Eylandt siende / hebben haer een Man met een Bzede-baen teghen ghesonden / ende gheseydt / sy mochten bzy op-komen / ende souden met bzientschap vooz haer geldt van alles ghenoegh bekomen. Waer op de voozschzeben Daniel Gerritsen (die de Bzede-baen bzoegh) eerst op 't Landt is ghetreden / ende van een seker Mooz / die Pozтugees spzack / seer bziendelijck ontfanghen ghewozden / gaende met noch dzie ander Officieren na de Schans toe / terwijle dat de Luytenant / Reynier Poppes, dooz last van den Generael in de Sloep bleef / om't volck by malkander te houden. In de Schans werdt hun te eten ende dzincken vooz-gheset / ende een goet ghelaet ghetoont / ende daer quamen op de strant eenighe Boden / die de Luytenant mede gaern bepzaet hadden in de Schans te komen / maer hy heeft hem ge-excuseert. De Pozтugesen dan / siende dat sy geen volck meer in de Schans konden krijgen / hebben verradelijck de voozschzeben vier Officieren verrast / ende den Commijs met den voozschzeben Enghelschen Piloot / genaemt Capitepn Melis, ende noch een tot haer vermoozt / de vierde Man / genaemt Capitepn Pieter Esaiasz. de Lint, ist ontspzonghen : d'ander maets die op 't strant waren / siende de Man komen aen loopen / merckten wel datter verraet was / ende liepen daerom na de sloepen toe / om te moghen ontkomen / maer de Pozтugesen van't Eylandt zijn haer tot aen't water gevolght / ende hebben in de sloepen noch twee man doot geschoten / des Generaels Bzoeder / genaemt Cornelis van Noort, ende eenen Canter van Amsterdam. De Generael dese dzoeve tijdinghe ontfanghen hebbende / heeft metten krijghs-raedt goet gevonden / met alle vier de Schepen binnen de Bay te loopen / soo verre in als sy mochten / ende liet het schip Eendracht kozten recht vooz de Schans / doende teffens aen lant setten 120. man met haer volle geweer ende

daer sy verraden wozden van de Pozтugese.

Met verlies vã vijf Mannen.

ende vliegende Vaendel. Dese vernamen terstont veel ghewapende Soldaten/ daer sy langhe teghen schermutseerden / wel meynende de Schans in te nemen/ maer door d'ongheleghenthevdt van een bosschagie die sy door moesten / ende een Water daer sy over moesten / oock om dat de Portugesen soo sterck op haer schoten / hebben sy moeten te rugghe wijcken na de Sloepen / zijnde een van den haren doodt geschoten / ende 16. gequetst. Den 12. dito / teghen den avondt heeft de Generael weder 30. Man doen aen Landt varen / recht tegen de Schepen over / daer een loopende Revier was / want sy seer noodigh Water van doen hadden. Hier hebben sy in spijt van de vyandt een Schans ghemaeckt/ ende Water in ghekreghen tot haer contantement. De Generael is oock met een partije volcks boven in't Eylandt ghemarcheert / daer de Suycker-molens staen / welcker hy sommighe dede in vyandt steken : maer de Portugesen in Embusca leggghende / schoten een uyt den haren doodt / soo dat de andere haren wijck weder na de Schans namen. Sy bevonden / hier leggende / dat Capiteyn Cleer-haghen op dit Eylandt geweest hadde : Want vonden daer noch eenighe sperren / kalck / ende steen leggghen / ende een plaets voor 't in-komen/ daer de boomen af-gehouwen waren / om een Kasteel te maken / soo sy vermoeden / maer (na't scheen) soo was 't hem ghefailieert / ende belet door de Portugesen. De Generael liet met de Sloepen noch na eenighe andere plaetsen

schermutsinge tegen de Portugesen.

roepen / daer mede seer schoone Bayen waren / maer 't was over al beset / soo dat sy vermoeden datter veel volcks op dit Eylandt moest wonen / ende over sulcks geen verversching en konden bekomen.

Dit Eylandt leydt op anderhalve graet / oft (soo andere schrijven) ontrent drie graden benoorden de Linie Æquinoctiael. Geeft overvloedigh veel Suyckers / ende die seer goet / oock wat Gembers / ende tamelijck veel Tabach / men seght datter een boom is die beneden aen de stam de dickte heeft van 24. vadem. De In-woonders zijn van de Portugesen soo verre gebracht / dat sy 't Crucifix ende andere Beelden weten eere te doen / dragende oock een Crucifix met een Pater-noster aen den hals; hare wapenen zijn Rondassen / Spiessen ende Kappieren. De Vrouwen gorden haer met een doeck om de Navel / welcke hanght tot beneden haer knyen / ende draghen ghemeenlijck een krom Mes in de handt.

Beschrijvinge van Ilha do Principe.

Den 17. dito / tegen den avondt heeft de Generael 't volck met gemack ende onbeschadight upt de Schans weder t'Scheep doen komen / want sy nu wel versien waren van Water / doch hadden noch veel krancken ende ghequetsten. Sy gingen ter selver tijdt t'zeyle / ende quamen den 25. dito / by de Caep Lope Gonsalvez, daer de winden gemeynlijck 's nachts upt het Landt waeyen / ende daeghs uptter Zee. By 't Lant komende sagen twee Duytsche Schepen / 'teen dan-

De schepen verzeylen.

van Amsterdam / 't ander uyt Zeelandt / die haer seyden / dat de Schepen van Pieter Verhaghen daer wel een maendt gelegen / ende 38. Man begraven hadden / ook dat Capiteyn Cleer-haghen op Ilha de Principe was doodt ghebleven / ende veel van sijn volck verloren hadde. Des selven daeghs is by vonnisse van de Krijghs-raedt aen Lant geset eenen Hans Volckerts van Heylige Landt, Stuerman / om sijn oproerighept / ende ander schelm-stucken die hy over hem hadde.

Den 26. dito / zijn sy weder t'zeyl gegaen van Caep de Lope Gonsalvez, (welck in de beschrijvinge van de Schip-vaert op Guinea breeder beschreven sal worden) om over te steken na de kust van Brasil / ende quamen den 9. Februarij 1599. ontrent de middagh in Rio Javeiro, gelegen aen de voorschreven kust op 23. graden bezuyden de Linie / daer sy 't op 9. vadem geset hebben buyten 't Casteel / dat op de Noordt-zy van't gat oft in-gangh leyt / tegen over de Stadt Javeiro.

Ende setten't in rio Javeiro / aen de kust van Brasil.

Des anderen daeghs morghens quam haer een groote Canoa aen boordt / met 7. oft 8. Mannen / onder andere een Portugees / ghenaemt Pieter Tack, die goet Duyts spraeck. Dese seyde dat hy van de Gouverneur gesonden was / om te sien wat sy voor volck waren / waer op sy gheantwoort hebbende Duytschen te wesen / ende eenighe fruyten oft ander ververssinghe te begeren voor haer gelt / is hy met de Canoa weder aen Landt gevaren / belovende terstont beschept te sullen brenghen van de Gouverneur / die op strant was ghekomen met wel twee

of drie hondert Soldaten. Den 10. dito/des na middaghs quam de selfde Canoa weder aen boordt met de voorschreven Portugees / niet mede brengende dan ontrent 50. oft 60. Oraensen appelen/ ende heel weynigh beschepts. De Portugees gaf selve te kennen / dat sy van Landt niet en souden krijghen / of moesten hem t'Scheep houden; 'twelck de Generael met advijs van de krijghs-raedt gedaen heeft/ ende boven dien noch een Mestico oft half geslacht/ ende twee slaven/ 'tander volck sondt hy weder aen Landt met een brief van de voorschreven Tack aen den Gouverneur/ in-houdende dat hy haer eenige frupten soude beschicken voor gelt / ofte Waer. Den 11. dito / 'smorgens geen beschept vernemende / zijn sy met ontrent 60. oft 70. Man/ ende drie Sloepen/ geroept in een Bay neffens een hooge bergh / genaemt het Suycker-broodt, aen de zuydt-zijde/ alwaer de aengehouden Portugees seyde veel frupts te wesen. Sy namen de Mestico mede / om haer 't frupt te wijsen / maer aen Lant komende lacher veel volcks in Embuscade/ die de twee Mannen/ by haer opgesonden om de gelegenthevdt te verspieden/ terstont overvielen ende ghevangen namen / schietende voorts seer dapper met pijlen in de Sloep/ soo dat sy wel 7. ofte 8. Man quetsten. Het Schip Eendracht, welck onder zeyl was / om de maets te bevrijden / heeft mede moeten wijcken/ door 't schieten van't Casteel / responderende recht op de Bay / met verlies van een Man/die met een grof geschut de kop af-gheschoten wert/ende de hooft-touwen aen stucken. De twee gevangen Mannen werden na de Stadt Javeiro gevoert / maer de Generael heeft een brief gesonden aen den Gouverneur door een Slaef die aen Landt swom / hem vragende of hy onse gevangenen tegen de sijne wilde laten los gaen / soo dat 's anderdaeghs 's morgens de Stuerman Barent Jansz. gelost wert tegen den voorschreven Mestico, seggende de Portugesen dat sy den onsen frupt ende Verckens genoegh wilden verkoopen / indien sy wilden aen Landt komen/ maer de Portugees Tack, die sy gevangen hadden/ seyde/ sy en soudense niet gelooven. Tegen dese Portugees is de andere Man los gegaen / maer een Corporael / ghenaemt Willem Potter van Delft, sonder last daer toe te hebben / aen Landt geswommen zijnde / is by de Indianen (die van wegen de Portugesen met menighte upt het bosch ghesprongen quamen) al naeckt ghevangen genomen / ende d'andere maets / die op de dregge met de Sloep in de Vloot laghen / zijn 't ontroept / ende weder aen boordt gekomen / latende den voorschreven Corporael gevangen.

Verraderije van de Portugesē.

De Schepē gaē weder t'zeyle.

Den 13. dito / laveerden sy met de ebbe upt Rio Javeiro, ende setten 't den 16. dito/ tusschen twee Eylanden/ welcke de Sloep upt-geweest hebbende/ om te besichtigen / niet en konde bekennen: de Generael gaf 't een den naem van't Mossel-Eylandt, (want sy daer menighte van Mosselen vonden) 'tander (daer niet en wiesch/ dan Palmitas boomen) noemde hy 't Palmitas-Eylandt, beyde waren sy woest ende onbewoont.

Ilha de S. Sebastiaen.

Den 21. dito / alsoo sy een stuck weeghs in de Zee waren / ende de windt met een harde storm upt den zuyden quam / vonden sy goet wederom te loopen van daer sy ghekomen waren / om te sien of het oock 't Eylandt van Sint Sebastiaen was / daer de Stuer-luyden aen twijffelden / ende kreghen des anderen daeghs kennisse dat ja; waerom sy met hare Schepen tusschen 't vaste Landt ende 't Eylandt in zeylden / daer een seer goede reede is / beschut voor alle winden/ want men besloten in't Eylandt leyt; Sy vondender wel veel Schoone Bayen/ ende groote menighte van Visch / ja soo veel als de netten t'elcke mael konden lijden / maer weynigh ander verversinghe / want het Eylandt is vol wilde geboom-

geboomten ; Meeuwen ende Papegaeyen bingense mede tamelijck veel / ende seker kruydt als Willighe bladeren / dan vol saps / 't welck gheseoden ende uytten Azijn gegeten / haer een Medicijne was voor het Scheur-buyck.

Den 27. dito / is het bootjen van Capiteyn Huyde-kooper aen Landt gevaren met 6. Man / daer sy terstont bespronghen wierden van een groot deel Indianen / die in 't bosch verborghen laghen / ghekomen zijnde van Rio Javeiro om haer te verrasschen ; Sy smeten twee van de ses Mannen doodt / d'ander vier en weet men niet waerse gebleven zijn.

Den 28. dito / ontrent de middagh lichten sy hare anchers / wel versien zijnde van Water / maer anders weynigh verversicht / ende zeylden weder by Oosten 't gat / loopende tusschen 't Mossel-Eylandt ende Sint Sebastiaen door / welck Eylandt aldaer leyt op 24. graden bezuyden de Linie. Den 20. Martij / na dat sy veel stormm ende onghemack gheleden hadden / werdter by de krijghs-raedt gheresolveert / alsoo het / overmidts de aenstaende Winter ende het dagelijcks onweder / niet doenlijck en was de Straet van Magalanes te passeren / ende sy alreede veel krancken hadden / generalijck te zeylen naer 't Eylandt S. Helena, om aldaer Winter-laghe te houden / ende de siecken te verversichen ; Maer alsoo sy 't selve niet en konden aen-doen / door contrarie winden ende stormm / werdter eyndelijck den 11. May besloten te zeylen na d'Eylanden van Martin vaz, ofte

De Schepē verzeylen.

Aſcenſion, ende de ſelve niet vindende / op de kuſt van Braſil aen te loopen / want ſy door groote menighte van krancken / die by 3. oft 4. daeghs begoſten te ſterven / ghenootſaeckt waren het eerſte Landt aen te ſoecken dat ſy konden bekomen. Den 21. dito / vonden ſy een woeſt Eylandt / leggende op 20. en een vierde graden bezuyden de Linie / daer gantſch geen ververſchinge was te vinden / anders dan groote menighte van Meeuwen / dieſe malle Meeuwen noemden / om datſe ſoo tam waren / dat ſy haer al vliegende met ſtocken lieten doodt ſmijten. Den 30. dito / meynende dat ſy 't Eylandt Aſcenſion ſaghen / bevonden dat het was 't vaſte Landt van Braſil, ende anckerden den 1. Junij voor een plaetſe / genaemt Rio Dolce, dat is / de Soete Reviere / daer ſy twee Sloepen aen Landt ſonden / maer de Portugeſen / die aldaer in grooten getalle waren / en wildenſe aen Landt niet hebben / ſoo dat ſy weder te rugge moeſten keeren na de Schepen.

Ende loopen onder 't Eylandt Santaclara.

Den 2. dito / ſaghen ſy 't Eylandt Santa Clara, daer ſy na toe liepen / ende des anderendaeghs / 's morgens vroegh / zijn de Generael ende de Capiteynen met 2. Sloepen aen Lant gevaren / daer ſy pas ſoo veel Waters vonden als ſy dagelijcks mochten drincken / 't welck uyt eenighe kloven van 't gheberghte quam. De Generael weder aen boordt komende heeft de ſiecken op 't Eylandt doen brenghen / die men ſommige met takel moeſt overhijſſen in hare kopen / vermits

ſy

sy haer niet en konden roeren / ende sommige op 't Landt komende zijn terstont gestorven / soo dat sy daer al-te-samen waren in groote miserie / te meer om dat op 't Eylandt niet en was te bekomen tot verversinghe dan eenighe Palmitas, ende seker groen kruydt / ghenaemt Peterselie de mar, 'twelck een yeder met grooter begeerte te lijve sloegh soo gekoockt als anders. Ock stondender twee boomen / die eenige zuere pruymen op hadden. Immers dat sy na 15. dagen legghens al-te-samen ghenoegh miraculeuselijck ende door een sonderlinghe genade Godes van 't scheur-buyck genesen waren / uyt-gesondert vijf Mannen / die heel lange gelegen hadden / ende eyndelijck gestorven zijn. De Generael rechte hier een hutte op / daer hy koecken uyt deelde / gevende den genen diese selfs quamen halen twee koecken daeghs / maer d'ander maer een / waer door de siecken al kruyppende booyts quamen / om mede twee koecken te hebben. Het Eylandt en is niet boven een mijl in't ronde groot / ende en leyt maer een mijle van't vaste Landt / daer sy te veel volcks op sagen / ende niet en dorsten Landen / want de Portugesen daer over al meester zijn / ende de Indianen tot haren wil hebben / die gebruyckende tot hare Oorlogen.

Den 18. Junij heeft de Generael al 't volck soo siecke als ghesonde t'Scheep doen komen / om t'zeyl te gaen / maer hebben eerst het schip Eendracht, 'twelck sy / overmits zijne leck-heyt / niet langer en konden mede voeren / gelost / ende 't goet daer uyt geberght. Op dit Eylandt werden by vonnisse van den krijghs-raedt gecondemneert om aen een vreemt Landt geset te worden Jan Claesz. Constapel op den Admirael / ende Gerrit Willemsz. Prins, bosschieter op de Eendracht, om hare mupterie ende andere schelm-stucken. Ock werdt eenen Gerrit Adriaensz. van Vlissingen met een mes door de hant aen de mast geset / tot dat hy 't selve weder af-trock / om dat hy sijn Stuer-man met een mes gequetst hadde. Den 21. dito / gingen de drie Schepen van't Eylandt S. Clara t'zeyl / na dat sy 't Schip Eendracht in brant gesteken hadden / ende quamen den 30. dito / op de reede van't Eylandt Sint Sebastiaen, daer sy voor heuen gheleghen hadden. Hier hebben sy / doch met goede wacht / om niet over-vallen te worden / haer Water ingenomen / ende den 16. July ghereetbeert te zeylen naer Porth of Desire: dat is / de Haven van Begeerte, leggende op 47. en een halve graden bezuyden de Linie / ende alsoo genaemt by de Generael Thomas Candisch, om dat hy naer een lange begeerte daer eyndelijck aen quam. Dese Haven kreghen sy eerst den 20. Septembris in't gesicht / ende liepen ontrent de middagh daer in / bevindende datter een seer klare stroom uyt ende in-loopt / ende dattet daer ontrent twee vadem op ende neder bloept.

de drie schepē verzeylen / na dat sy de Eendracht in brant gesteken hadden. Ende loopē in porth of Desire.

IN-WERP.

In de Schip-vaert van Sir Thomas Candisch wort verhaelt dat binnen dese Haven eenighe Eylanden leggen / daer sich groote menighte van Zee-honden ofte Robben onthouden / die wonderlijck groot / ende seer hoogh ende leelijck van maecksel zijn. Het voorste deel hares Lichaems en kan nergens beter by geleken worden dan by een Leeu / zijnde 't hooft / de hals / ende voort tot aen de borst toe vol rouw langh haer. Hare voeten zijn als vlimmen / gefatsoeneert gelijck een Menschen handt. Sy werpen alle maenden jongen / ende onderhouden die met haer melck. Generen sich in de Zee / ende eten Visch. De jonghen ghebraden ofte ghesoden zijnde / zijn soo goet ende lieflijck van smake / dat men se qualijck van Hamelen ofte Lams-vleesch onder-kennen soude.

De

De oude zÿn van sulcker groote ende sterckte / dat 4. Mans ghenoegh te doen hebben met een doodt te smÿten / ende moeten oock jupst op 't hooft gheslagen worden met stocken oft haken / anders / als sy maer deur-steken oft door-stooten zÿn / loopen sy in de Zee noch wech. Daer wordt oock gesept / datter overvloedigh veel Vogelen zÿn / by de Engelschen Pinguijns: dat is / Withoofden ghenaemt / die mede seer goet zÿn om te eten. Dese hebben holen in de Aerde / daer sy in broeden / als by ons de Conijnen doen / maer generen haer by den Visch in der Zee / ende en konnen niet vliegheu / als geen pluymen hebbende op hare vleugelen / die haer aen de zÿde hangen als twee lere lapkens / gelÿck elders in onse voorgaende Schip-vaerden breeder te lesen is / ende mogelÿck by gelegenthept noch meer vermaent sal worden.

Pinguÿns.

Daer sy geen volck en vernemen / maer wel eenige grauē van dooden.

De Generael is met een partÿe volcks binnen dese Haven tot verscheyden reysen aen lant gegaen / dan heeft geen volck vernomen / maer wel eenige graven daer sy hare dooden in leggen / welcke stonden op hooge heuvelen van klippen / zÿnde bedeckt met veel root-geverwede steenen / ende soo buyten als binnen met bogen / pÿlen ende andere vreemdigheden / dat hare wapenen zÿn / verciert. Sy begraven oock metten dooden alle zÿn weerdtste kleynodien / welcke zÿn seltere fÿne schelpen / die sy aen de Zee-strant vinden / ende seer konstigh vier-kant ende anderssins weten te snÿden / dese leggen sy den dooden onder 't hooft / ende alle de voorschre-

voorschreven bogen / pijlen/ ende ander cieraten zijn met roode verwe bestreken/ daer sy ook haer eygen Lichamen mede verwen. De pijlen zijn gemaeckt van dun Riet / ende aen de hoofden gewapent met een stuck van een Cassy-steen / seer konstigh ende neerstighlijck daer aen vast gemaeckt.

Den 25. dito/ heeft de Generael beyde de Sloepen gesonden naer een Eylandt aen de zupt-zijde/ ontrent een mijl buyten de Haven/ alwaer sy uyt de gene die op de voyagie van Sir Thomas Candisch geweest hadden / verstonden / ende metter daedt ook bevonden / groote menighte van Pinguijns te wesen / als mede Zee-Kobben sonder ghetal / ja soo vele datmer heele Schepen met soude konnen laden. De Pinguijns sloegen sy by menighte met stocken doodt / ende alsoo't in de tijdt was dat sy hare eyeren leyden ende broeden / haelden de maets in verscheyden reysen wel vijftigh duysendt Voghels ende eyeren / daer sy seer mede ghesterckt wierden/ ende op de been quamen. Den 29. dito/ zeylden sy de Haven het in-waerts/ tot by een Eylandt dat sy Coninghs Eylant noemden/ alwaer sy met de spyinck-vloet hare Schepen op't droogh geset / schoon ghemaeckt / ende geroet hebben / waer toe de plaets seer bequaem is / door dien der geen ofte weynigh stroom gaet ende het goede kley-gront is. Daer wert ook een smisse op't vaste Landt gestelt/daer daeghlijcks wacht by was/ om die voor't in-vallen van de Wilden te bewaren. Den 5. Octobris is de Generael met twee wel-gemonteerde Sloepen op-waerts gheroept / om te sien hoe verre de Haven haer strecktе; Sy roeyden een gantsch gety mette vloet / ende quamen soo verre datse met de ebbe al droogh bleven sitten / maer aen Landt ghegaen zijnde / hebben geen volck vernomen / dan wel vele begraeffenissen in manieren als vozen. Vonden ook op een van de graven twee groote staven Ysers / 'twelck sy vermoeden Spaensch Yser te wesen / ende brachten't te Schepe : het Landt is daer overal woest ende black / sonder eenigh gheboomte / dan sy saghender eenigh wildt op / als oft Herten ende Buffels ghesweest hadden / ende uytter-maten veel Struys-voghels die heel schouw waren / dan vonden nochtans een nest met 19. Struys-eyeren / daer den Voghel af wech liep. Den selven dagh sterf Jacob Jansz. Huyde-kooper , Capiteyn op de Hope , na dat hy een tijdt langh kranck gheleghen hadde aen't Scheur-buyck ende andere siecktе. De Generael liet hem een eerlijcke uyt-vaert doen / ende een post op sijn graf stellen/ daer op in koper ghesneden stondt sijnen naem ende den dagh wanneer hy ghestorven was. Capiteyn Pieter de Lint (die Capiteyn op de Eendracht ghesweest hadde) wierdt in sijn plaetse gestelt / ende't Schip wert de naem gegeven van d'Eendracht.

Capiteyn huyde kooper sterft.

Den 20. dito / hebben sy eenigh volck op't Landt gesien aen de Noort-zy / ende de Generael is met twee wel-gemonteerde Sloepen daer na toe-geroept / ende met sijn volck wel een mijl of twee te Lande-waert in gegaen / doch heeft geen In-woonders konnen vernemen. Hy hadde vijf Mannen by de Sloepen gelaten/ om die te bewaren / met bevel dat sy op de dregge souden blijven leggghen / ende niet aen Landt komen / doch alsoo't seer koudt was / zijn sy (boven last) met de eene Sloep aen Landt ghekomen / om haer wat te verwarmen. Daer over zijn eenighe Wilde (die verborghen laghen) op haer aen-ghevallen / seer fel schietende met hare boghen / soo datter drie van de onse doodt bleven / ende een door't been ghequetst werdt. Dese ende de vijfde ongequetste Man vertelden den Generael / dat de Wilde ontrent 30. sterck ghesweest waren / seer groot van ghestalte / hebbende langh hayr / een tamelijcke huyt / ghe-

Gestalte ende zeden van de Wilde op poorly of Desire.

schilderde aengesichten/

sichten / ende seer weeedt daer upt siende. De dooden by de Chirurgijns opgesneden zijnde / werden bevonden dwars door 't lijf geschoten te zijn / door Hert / Lever ende Longhe. De onse hebben hier naderhandt geen volck meer vernomen.

Van waer de schepen t'zeyl gaen.

Den 29. dito / na dat sy wel versien waren van Pinguijns ende Zee-robben, daer sy al haer zout aen verzouten hadden / zijn sy upt Port of Desire t'zeyl ghegaen / ende den 4. Novembris tegens den avont gekomen neffens Cabo de la Virgen, dat is / het Maeghden-Hooft, 't welck een hooge witte Caep is / als oft Doever ware / gelijck mede de kust van Port of Desire aen / tot de voorsz Caep toe / al

Setten't onder Cabo de la Virgen.

vlack ende witachtigh Lants / seer als Engelant. Sy hebben't onder de voorsz Caep, leggende op 52. graden / 40. minuten bezuyden de Linie / ontrent een half mijle van't Landt / op 10. vadem geset / daer het wel 7. vadem op ende neder vloeyde. Den 5. dito / 's morgens ontrent te ses uren gingen sy in Gods Name

Loopen in de Straet Magalanes.

t'zeyle / om de vermaerde doch sorghelijcke Strate van Magalanes in te zeylen / daer sy 14. maenden over upt hadden geweest / ende wel 100. Man / soo door sieckte als ongeluck ende armoede / verloren. Gekomen zijnde in de mondt van de Strate / die ontrent 7. mijlen wijdt is / zeylden den Admirael ende 't Jacht inwaert aen / maer de Vice-Admirael / tot groote verwonderinge van den Generael (die niet en wist wat hem daer toe mocht beweghen) heeft het weder geset by Cabo de la Virgen. De ander twee Schepen zeylden ontrent 3. mijlen binnen de Caep, ende hebben 't aldaer door contrarie Windt ende storm moeten setten. Den 10. dito / heeft den Admirael geschoten / ende de Vlaggen twee-mael laten waepen / dat de Vice-Admirael soude aen boordt komen / want hy geen Sloep en hadde. Des Vice-Admiraels Schipper quam aen boordt met de Sloep / ende de Generael seyde hem hoe hy gheselt was / maer wilde den Vice-Admirael selve spreken / ende gaf daerom de Schipper een brief mede / om een Ancker ende Touw te krijghen / welck hy noodigh van doen hadde. Den 11. sondt de Generael noch een brief aen den Vice-Admirael ten eynde als voren / maer hy schreef tot antwoort dat hy 't niet gesint en was te doen / ende soo veel meesters was als de Generael / die 't selve seer qualijck ghenomen heeft / ende den brief tot gelegender tijdt bewaert.

De Schepen zeylen ander-mael de Straet in / maer moeten weder te rugge.

Den 13. dito / 's morgens ontrent 3. uren zeylden sy met de 3. Schepen wederom de Straet in / maer ontrent 4. mijlen innewaert zijnde / zijn sy door contrarie windt ende harde storm genootsaeckt geworden wederom te loopen / ende setten 't nochmaels achter de Caep de la Virgen, daer sy voor henen gelegen hadden / wesende een tamelijcke reede voor West Noort-weste windt. Den 15. dito / was 't Jacht de Eendracht van zijn anckers ghespilt / ende heeft het wel drie dagen moeten onder zeyl houden / over ende weder loopende tot dicht onder Tierra del Fuege. De Capiteyn van't selvige Jacht / Pieter de Lint, was heel kranck van't scheurbuyck. De Anckers waren als oock de armen af-gesmolten hadden

Loopen de derde-mael de Straet in.

geweest. Den 21. dito / lichten sy haer Anckers / om de derde-mael de Straet in te zeylen met de drie Schepen / maer ghekomen zijnde soo verre als voren / liep de windt weder contrary / soo dat sy noch-mael te reede liepen onder Caep de

Vierde-mael.

la Virgen. Den 22. dito / zijn sy ten vierde-mael de Straet in geloopen / ende hoewel de windt weder contrary liep / laveerden even-wel / door dien het moy weder bleef / met de vloet innewaert aen / om door de eerste enghte te komen / welcke lept ontrent 14. mijlen West Zuydt-West ende Oost Noort-Oost van Caep de la Virgen, ende is ontrent een halve mijl wijdt. Den Admirael quam tot in de enghte /

te / maer doo2 dien de ſtroom contrarie quam / konde niet boo2der komen. In deſe enghte aen de Zuydt-zijde ſagen ſy een Wilde-man / die na haer quam toe loopen / hebbende een mantel of rock aen ; waer doo2 ſy meynden dat het een Chriſten mocht weſen / ende de Generael ſandt de Boot daer na toe / maer by hem komende / ſaghen dat het een Wilde-man was / met een ruyghe rock om 't lijf / die daer ſtondt en danſte ende ſpro2ongh. Hy was niet grooter als een ghemeen Man in ons Landt / maer ghe ſchildert in't aenghe ſicht / was ſeer ſchouw / ende en wilde by 't Volck niet komen. Sy ſaghen oock noch veel Wilde te Landewaert in / daer ſy vijf ofte ſes maal na ſchoten : de Wilde-man / mogelijck niet wetende wat het was / en is metten eerſten daer van niet geweken / maer in't eynde al ſoetjens wech-ghegaen. De Boot weder aen boo2dt komende / zijn ſy doo2 contrarie Windt wederom de Straet uyt ghezeylt / loopende buyten de enghte naer de Zuydt-wal toe / daer ſy meynden te ancheren / maer doo2 de ſterckte ſtroom ende 't ſcheuren van de Cabel / raechte den bra nt in de bocht / ende het Tou brack als oft een draet ghe weeſt hadde / ſoo dat ſy haer Ancker verlo2en / ende ghenoo tſaecht wierden wederom na het diep te zeylen / naer alſoo het des nachts ſeer ſtille wiert / dreven ſy met de vloedt weder innewaerts.

Sien een Wilde.

Den 24. dito / zeylden den Admirael ende 't Jacht boo2 de vijf de-maal innewaerts

Zeylen de vijfde mael de Straet in.

waerts aen / maer de Vice-Admirael was noth te rugge / ende raeckten met mop weer door de eerste enghte / daer't (soo geseydt is) qualijck een half mijle wijdt is / maer dan wort het weder wijd met in-bochten (als of het een sack waer) tot de tweede enghte toe / die ontrent anderhalf mijl mach wijdt zijn / ende 10. of 11. mijlen leggen van de eerste. Den 25. dito / dreven sy met de vloet door de twee-

raken door de eerste enghte.

de enghte / ende zeylden voortaen door de selve met tamelijcke hoelte. Aen de Zupdt-zijde lagh een hoeck / daer hem 't lant heel ontviel na 't zupen / welcke sy noemden Caep de Nassou. Twee mijlen W. Z. W. daer af legghen twee Ey-

Caep de Nassou.

landen / op welcke kleynste / wesende het noordelijckste / sy volck saghen / daer sy met twee gheweerde Boots na toe voeren: maer komende aen de voet van't Eylandt / waren de Inwoonders om hooghe / ende wenckten haer dat sy souden wegh gaen / werpende met Pinguijns van boven neder: ende alsoo de onse naerder quamen / schoten sy met pijlen. Komende voorder op't Eylandt / saghense dat de Wilde ontrent 40. in ghetalle waren / ende schoo-

Vernemen Wilde.

tender oock na toe / maer sy liepen wegh / ende verberghden haer. De on-

Daer sy eenighe van bekomen.

se werden een speloncke ghewaer in't hanghen van't Landt / daer men van boven niet en mocht in-komen / ende van beneden was sy stepl. Hier saten een hoop zMenschen in / ende weerden haer seer langhe met schieten / soo datter 3. oft 4. van den onsen ghequetst wierden: ende hoe-wel sy met ghewelt tot haer in quamen / wilden't even-wel noch niet op-gheven / tot dat de mans doodt ghe schoten waren. Doen quamen de onse by eenige vrouwen ende kin-

deren / die al boven op malkanderen laghen / de moeders op de kinderen / om die te bevrijden datse niet en souden ghe schoten worden. Daer warender veel doodt ende ghequetst / ende de onse namender vier knechtkens ende twee meys-

kens af; hebbende daer na / door een die de spraeck leerde / verstaen de gele-

genthepdt van haer Landt / welcke was dese:

Gelegenthept van het landt / ende zeden derselve in-woonders.

Dit ghe slacht is genaemt Enoo, bewonende een Landt / 'twelck sy noemen Cossi: maer dit kleyne Eylandt is genaemt Talcke, 'tander (dat grooter is) Castemme, alwaer veel Pinguijns op zijn / daer sy haer meest by generen. Van de vellen maken sy hare mantels / diese om 't lijf hebben / gaende voort naeckt / ende wonende in holen / ghemaeckt onder de Aerde. Na de onse vermoeden / waren sy van't vaste landt op dit Eylandt gekomen / want sy saghen noch veel volcks op de punt van't landt / datter geen half mijl af en leyt / halende Pinguijns voor haer eten. Aen 't vaste landt zijn oock veel Struys-vogels / die sy Talcke noe-

men / vanghen / ende eten. Oock zijnder noch andere Dieren / by haer geheeten Cassoni, welcke de onse vermoeden Herten ofte Kheen te wesen. Dit volck houdt sich al met ghe slachten by een ander / houdende elck ghe slacht sijn woon-

plaets besonder; de ghevangene hadden kennis van noch vier ge slachten: als te weten Kemenetes, bewonende een plaets / ghenaemt Karay; Kennekas, be-

wonende Karamay: ende Karayke, bewonende een landt dat ghenoemt is Mo-

rine. Dit is al-te-mael volck van stature als dese Enoo, die de onse bekomen hadden: van de groote als een ghemeen man hier te lande / dan seer breet ende hoogh van voorste / schilderende haer in't aensicht ende voor-hooft met sekere verwen. De mans hadden haer schamelheyt met een draetgen voor toe-gebon-

den: de vrouwen hadden een lap van Pinguijns-vellen daer voor; het hayr / dat de mannen aen het voor-hooft over hangt / is de vrouwen af-gesneden. Sy gaen heel naeckt / alleenlijck hebbende een Pinguijns oft ander voghels vel om 't lijf / dat sy noemen Oripoggre, ende de Pinguijns Compogre: dese vellen waren soo

wel

wel aen malkanderen genaept / als oft een Bont-wercker gedaen hadde. Noch isser een geslacht te lande-waert in / genaemt Trimenen, de welcke een landt bewonen / geheeten Coin. Dit zijn groote Menschen als Reusen / elck tien oft elf voeten langh / ende komen tegen dese andere geslachten Oorlogen / haer verwijtende dat sy Struys-eters zijn : maer na de onse vermoeden / zijn't al-te-mael Menschen-eters.

Den 28. dito / gingen sy weder t'zepl om na 't vaste landt te loopen / sagen veel Walvisschen / ende komende ontrent drie mijlen van de voorsz Eylanden / waren 't genootsaeckt te setten op 11. vadem goede zant-gront / gelijck het van daer voort in de Straet op veel plaetsen goedt setten is. Sy voeren hier aen landt / om na Water te sien / ende vonden een schoone Beeck / die dwars door't landt henen loopt / maer en sagen den uyt-gangh niet. Daer stonden veel geboomten / ende sy sagender veel kleyne Papegaeyen / ende't was een seer playsante plaets / daerom sy de selve noemden de Somer-bay.

Den 29. dito / lichten sy't ancker om na Porth of Famine te zeylen / daer sy van meeninghe waren haer water ende hout in te nemen. Hier streckt hem 't landt zupelijck met een groote punt / benoorden welcke ontrent 2. mijlen een groote Bay oft In-ham leyt / daer sy in liepen / ende aen landt voeren / vermoedende dat het Philips-Stadt wesen soude / eertijdts by de Spaenjaerden aldaer ghetimmert / ende na des Conings name alsoo geheeten : maer sy vonden geen teeckenen meer daer van / overmits de selve nu al vergaen ende van de Spaenjaerden verlaten was / die in soo koude Landen niet konnen duren. De Straet is hier ontrent 4. mijlen wijdt / ende aen beyde zijden vol hooge geberghten / met sneeuw bedeckt / welcke winter en somer daer op blijft ; Het isser vol geboomte / soo dat de onse daer Hout van daen haelden / om een Sloep te timmeren : de schellen van dese Boomen zijn soo scherp op de tonghe als eenighe speceryje mach wesen / ende de onse hebbender zenige tot een monster met gebracht.

somer-bay
Porth of Famine.

IN-WERP.

De Stadt van Coningh Philips, by Sir Thomas Candisch The Towne of Famine : dat is / Hongers-Stadt genoemt / gelijck hy oock de haven der selve The Porth of Famine : dat is / Hongers-Haven genoemt heeft / was gheleghen op 53. grad. 18. min. Hadde vier bol-wercken / ende op elck bol-werck een gegoten stuck geschuts / die in d'aerde begraven waren / doen de voorsz Candisch daer was / Anno 1587. maer hy dedese op-graven ende namse mede. De selve stadt was wel gelegen by bosch ende by water / op de beste plaetse van de straet Magalanes. Daer was oock een Kercke in ghebouwt staende op haer selve / ende 't scheen wel dat de Spaenjaerden daer een scherp recht gehouden hadden / want daer stont een halve Galge / aen de welcke een van den haren ghehangen was. Sy hadden de Stadt getimmert / ende met 400. Man beset / alleen om de Straet soo nauwe te bewaren / dat niemandt daer door soude varen na de Zuydt-zee / dan alleenlijck haer eyghen natie. Maer ghelijck het bleeck / 'ten was Godts wille niet / want in drie jaren tijdts ende meer dat sy daer waren / en konden sy'er niet zaeyen oft planten dat wassen wilde / ende de Wilde quamen haer dickmaels bespringhen / tot dat al haer voor-raedt van leeftocht op was / ende geen middel voor handen om uyt Spaenjen meer te bekomen / soo dat sy in hare huysen ende kleederen van hongher ghestorven waren / ghelijck

» gheliick de Enghelsche t'haerder aen-komste aldaer sulcks bevonden. Hier
» door was de Stadt soo besmet ende vol stancks ghewo2den/ dat de over-gble-
» bene ghenootsaeckt waren die te verlaten / ende langs de Zee-kust te trecken/
» op hope van daer haren noodzuft te vinden tegens den honger / niet mede ne-
» mende / dan elck nam sijn busse ende gereetschap die hy dzagen konde / 'twelck
» sommige van swackheydt noch niet en konden doen : in sulcken staet leef den
» ende wandelden sy meer dan een heel jaer/ haer onder-houdende met bladeren/
» bzuchten / wo2telen ende vogelen die sy somtijts schieten mochten. Ten lesten
» resolveerdense / nu maer 23. sterck zijnde / van 400. (waer van de twee Bzou-
» wen noch waren) te trecken naer Rio de Plata, gelijck de Enghelsche sulcks
» verstonden van eenen ghenaemt Hernando, die sy mede namen / ende een
» van de voo2sz. 23. was. Hoe het met de reste vergaen is weet men geen be-
» scheyt van.

Cabo Frowart. Den 2. Decembzis quamen sy by een hooghe steyle hoeck/genaemt Cabo Frowart, welcke de zuydelijckste Caep is van geheel de Straet. Daer na ontrent 4. mijlen verder komende/ sagense een groote Bay ende In-wijck/daer sy Water haelden/ende eenigh groen krupt pluckten/dat daer langs het blacke Lant wast/ gelijck of het Water-kars ware. Dit aten sy voo2 de scheur-buyck. Daer stont over al veel geboomte tot aen de Water-kant toe. Eenige van de maets hadden
Dol-krupt seker krupt gegeten / daer sy sot ofte dul af waren gewo2den/ maer 't ginghen weer over. Des seiven daeghs setten sy 't in een ander wijde open Bay / daer de Generael de Timmer-luyden ende een deel volcks aen Landt ghesonden heeft / om een nieuwe Sloep te timmeren/daer van de hiel 37. voet langh was. Sy hebben-
Oliviers Bay. der oock een Smisse op gestelt / daer toe sy de kolen selfs moesten bzanden van't gheboomte aldaer wassende. Dese Bay noemden sy Oliviers Bay, ende lagen-der 12. dagen / tot dat de Sloepe vol-timmert was.

Den 14. dito / quam de Vice-Admirael / die lange achter gebleven hadde/ mede by de ander twee Schepen op de reede / daer sy al-te-samen seer blij om waren.

Sien een Schip van verhagens compagnie Den 15. saghen sy een bzeemt zeyl / welck sy vermoeden dat van Pieter Verhaghens Compagnie meest wesen / gheliick sy 'sanderendaeghs ooch bevonden. Het schip hiet de Drom van Rotterdam, ende sijn Capiteyn was Sebald de Weert, die met de Schepen van sijn Compagnie in de Zuydt-Zee geweest hadde/ maer was met noch een ander Schip/ daer Schipper op was Swarte Taem, weder de Straet in-gekomen; de ander drie Schepen waren in de Zee gebleven/ en hadden 't aldaer gehouden. Den 17. dito / alsoo sy nu wel versien waren van Wa-
Resolutie om uyt de straet in de Zuyt-Zee te loopen. ter ende Hout / werter in de krijghs-raedt besloten de reyse te vo2deren naer de Zuyt-Zee / in dewelcke / by soo verre sy van den anderen quamen te verstaen/ soude een yeghelijck ghehouden wesen te zeylen na 't Eylandt Santa Maria, leyghende aen de kust van Chili, ende daer malkanderen te vertoeven den tijdt van twee Maenden/ sonder van daer te mogen scheyden voo2 de Vloot by malkander zijn soude. Den 18. dito / zeylden sy na de Bay / daer de voo2sz Drom was / ontrent drie mijlen van daer sy de Sloep ghetimmert hadden / ende hebben 't daer
Cabo Gallant. gheset in een goede Bay / neffens een hooge Caep / by de Engelsche The Capo Gallant geheeten. Hier hadden de voo2sz vijf Schepen van Verhagens Compagnie meest de winter over gelegen / door dien het de beste reede is van de gantsche Straet. Daer leydt een Eylandt by/met noch 2. of 3. kleyne Eylandekens tegen over / in't midden van de Straet/ in de welcke men geen Eylanden meer en vint

in't

in't Baer-water / als deſe ende de Pinguijns Eylanden / die men ghenoegh verby kan zeylen ſonder perijckel. In deſe Baye zijn veel Moſſelen / ende ſekere ronde ſchel[illegible]n / beter als Moſſelen: daer waſſen oock aen de hagen veel roode Beſſen / daer ſy haer meeſt mede ſpijſden ſoo langhe ſy in de ſtraet waren / want menſe over al genoegh konde bekomen. Den 19. dito / quam Capiteyn Sebald de Weert aen boordt van de Generael / ende terwijl hy daer was liep de wint Zupt / ende Zupdt Zupt-Ooſt / met wat koelte: waer over de Vice-Admirael (mede aen boort zijnde) ſonder verlof te nemen / na ſijn Schip gevaren / ende een ſchoot gheſchoten hebbende / t'zeyl ghegaen is / peurende / door het op-koelen van de wint / alleen voortaen / ende latende d'ander twee Schepen achter / die daer noch bleven leggen tot 'ſanderendaeghs 's nachts. Den 20. dito / 'smorghens / ontrent 9. uren / ginghen de Generael ende't Jacht / mitſgaders de voorſchreven Sebald de Weert, ghelijckelijck onder zeyl: maer ontrent ſes uren ghezeylt hebbende / quam de ſtroom haer teghen / ſoo dat ſy genootſaeckt waren te ancheren aen de Noordt-zijde / een groot ſtuck van't Landt / ſonder eenigh beſchutſel. Hier blevenſe by de twee daghen leggen / ende vonden de ſtroom ſeer variabel / want daer ginghen wel eb ende vloet / maer en hielden geen ſeker ty: te met liep de ſtroom wel twaelf uren over eenen boegh / te niet maer een uur twee oft drie / ende dan weer contrarie / met verſcheyden ravelinge.

Den 22. dito / laveerden ſy tot een Caep / aen de Zupdt-zijde van de Straet / daer een groote Bay leyt / ende hebben't op de Weſt-zijde by een kleyn cont Eylandeken geſet / daer goede reede achter is voor een Weſte windt / maer in-waert iſt ſeer diep / ende niet wel te ancheren; 't Schip van Sebald de Weert en koſte deſe hoeck niet boven laveren / maer moeſte weder te rugghe keeren naer Cabo Gallant. De Generael heeft deſe Bay den naem ghegheven van Mauritius Bay.

Mauritius Bay.

Den 25. dito / 'smorghens / zijn de twee Schepen by de Vice-Admirael ghekomen / die een mijl weeghs verder in een ander Bay gheanckert lagh / dat geen goede reede was / hebbende weynigh beſchutſels voor een Weſte windt. Deſe Bay noemden ſy Henricus Bay.

Henricus Bay.

Den 28. dito / is in't Schip van de Generael vergadert ghebweeſt de heele Krijghs-raedt / die om ſekere misbruycken ende onghehoorſaemheden van de Vice-Admirael Jacob Claeſz. van Ulpendam goedt gevonden heeft / den ſelven Vice-Admirael in apprehenſie te houden / 'twelck oock gheſchiet is: ende de Generael heeft de articulen van ſijne beſchuldinghe by gheſchrifte doen ſtellen / daer hem copie van vergunt is / met reſpijt om binnen drie weken ſijn defenſie te moghen doen. In ſijn plaetſe werdt by proviſie tot Vice-Admirael gheſtelt Lambert Bieſman, opper Commijs / ende in ſijn Stuer-mans plaetſe / genaemt Jacob Janſz. wert gheſtelt Willem Gijſen, Stuer-man op den Admirael. Den leſten dito / kregen ſy een harde ſtorm uytten W. ende W. N. W. ſoo dat ſy weder te rugge liepen naer Mauritius Bay.

Den 2. Januarij 1600. is de Generael met 2. Sloepen de voorſchreven Bay van Mauritius in-gevaren / die ſy vonden dat al Zupdt-ooſt op liep / met verſcheyden Canalen ende groote Meyren van verſch water; ſy vondender oock uytter-maten veel Vis / welck (naer hun duncken) daer altijdt leyt / want men't met een lijn van 10. vadem niet konde gronden / ende't was nu midden in de Somer. Op deſe tijdt waren ſy in de Vlote noch ſterck 151. Man / ſoo oudt als jongh / daer onder gerekent vier krancken.

1600.

Twee hollanders vã de Wilde doodt gesmeten,

Den 8. dito / des namiddaeghs / voer de Generaels Sloep / met het Bootgen van de Jacht / aen landt / om Mosselen: ende die van't bootgen wat vooz upt geroept zijnde / werden op't landt van een deel Wilde (die in Embuscade lagen) bespzongen / soo datter twee man doodt bleef / ende noch een ghequetst wert. Die van de Sloep (die gewéer hadden) tot ontset komende / zijn de Wilde geblucht / nemende de twee dooden met haer / die de onse vermoeden dat sp eten. Dese Wilden hebben tot haer ghewéer groote sware knodsen / met een langh zeel daer aen / ende lange houte Assagayen, die sp upt de handt werpen / waer van de onse eenighe vonden / ende aen boozt bzochten. Hier staet ock veel geboomte / maer niet soo groot ende bequaem om te timmeren als om de Oost / want van daer boozt is de Straet aen weder zijde al hoogh woest geberghte / met sneeu bedeckt.

Cabo Boluto,

Den 14. dito / zeylden sp west aen / ontrent 2. mijlen / tot een Caep die aen de Noozt-zijde lept / genaemt Cabo Boluto, van daer men upt de Straet siet of men in de Zee sagh / recht W. N. W. maer is noch wel 20. mijlen langh. Hier is de wijde van de Straet ontrent 2. mijlen. Teghen den abondt werdense dooz contrarie windt ende stozm ghedzonghen weder te rugghe te loopen / ende quamen booz een kleyne Bay / die sp noemden de Menniste Bay, om datter gesept werdt dat de Stuer-man diese op ghesocht hadde Mennist was. Des anderendaeghs boerense met een Sloep na 't Landt / daer sp dzie Canoas saghen met Wilden / welcke terstont daer upt liepen op een hooge bergh / ende toonden den onsen hare Assagayas ende knodsen / werpende seer fel met Slingers op de Sloep / ende wat ons volck schoot / wisten haer achter de klippen soo wel te berghen / dat sp ende hare Canoas bevzijdt bleven.

Menniste Bay.

Den 17. dito / zeylden sp met de dzie Schepen upt de Menniste Bay, maer ontrent 3. mijlen ghezeylt zijnde / waren weder ghedzonghen reede te soecken / ende liepen in een ander Bay / die sp noemden de Geuse Bay, daer het beter legghen was als in de voozgaende. In dese Bay waren veel Ganse / die niet en konden vlieghen / dan de pooten in't Water houdende. Sy schotender eenige / ende haelden veel Mosselen.

Geuse bay.

De Vice-Admirael hypsententie aen Landt geset.

Den 24. dito / werdt de Vice-Admirael te rechte gestelt booz de volle krijghsraedt / om sijn sake te deffenderen / maer schuldigh bevonden zijnde / werdt ghecondemneert hier in de Straet Magalanes aen Landt gheset te wozden / eer sp van de plaets souden t'zeyl gaen. Volgens welcke sententie hp den 26. dito / met de Sloep is aen Landt gheset / met wat Bzoodt ende Wijn / maer en konde daer nerghens heen / ende moest sterben van hongher / oft van de Wilde ghegheten wozden. De Generael heeft na d'executie van't vonnis een ghemeen ghebedt laten doen over de gantsche bloot / ende een peder vermaent daer exempel aen te nemen. Capiteyn Pieter de Lint wert Vice-Admirael gemaeckt in sijn plaetse / ende Lambert Biesman Capiteyn op de Eendracht.

Papiste Bay.

Den lesten dito / zeylden sp met goede windt uptten Oosten 8. oft 10. mijlen verder / maer moesten den eersten Febzuarij weder op de reede soecken / ende liepen in een Bay / die sp noemden de Papiste Bay, daer 't niet seer goet leggen was booz een weste wint. In dese Bay was noch een wijde canael / in-waert aen / daer sp de Sloep een over-loop maeckten / ende veel Mosselen haelden.

De schepen komen upt de Straet in de zupt-zee Caep of Desire.

Den 27. Febzuarij / liepen sp met een moeye koelte uptten Oosten de Geuse Bay upt (daer sp wederom eenige dagen in gelegen hadden) ende kregen den 28. dito / des avonts de Caep of Desire, by de Spaenjaerden Cabo Desseado genoemt / in't

gesichte

geſichte aen de Zuydt-zijde van de Straet / ende ſeer kenbaer weſende aen zijne hooghe heuvelen. Des nachts ontrent twee uren quamen ſy dicht by de voorſchreven Caep of Deſire, ende ſagender door de Mane-ſchijn eenige kleyne Eylandekens af leggen. Aen de Noort-zijde van de Straet ontvalt hem 't lant ſeer om de Noort / ſoo datter geen kenlijcke Caep en is / maer daer leggen eenighe Eylandekens 4. oft 5. mijlen van't Noorder Lant / die de Spaenjaerden noemen las annegadas: dat is / de Verdroncken Eylanden. By de Caep of Deſire tot aen de noort-zijde is de mont van de Straet wel 7. mijlen wijdt. Den 29. dito / quamen ſy eyndelijck in de Zuydt-zee / daer ſy Godt Almachtigh af loofden / zeylende voorts dien dagh Noort-weſt aen / met ſcherpe windt.

IN-WERP.

Weynigh jaren na dat de Portugeſen de Moluxſche Eylanden eerſt ontdeckt hadden / namelijck / in't jaer ons Heeren 1520. is Ferdinandus Magalanes, Portugees / een groot-moedigh ende wel-bedreven Zee-heldt / door dien hy in Oost-Indien onder den Viceroy Alburquerque lange gedient hebbende / ende weder gekeert zijnde in Portugael / van den Coning Emanuel niet onthaelt ende vereert en wiert na ſijn weerdigheyt ende verdienſten / getrocken na't Hof van den Keyſer Caerle de vijfde, Coningh van Caſtilien. Alwaer hy met eenighe Aſtronomijns ende Werelt-beſchrijvers gheſproken hebbende / den Keyſer ende ſijnen Raedt betoonde / dat de Eylanden van Moluca, welcker wijdt-vermaerde rijckdommen de Portugeſen waren beſittende / na de af-deylinghe by den Paus Alexander de VI. tuſſchen de twee Kroonen van Caſtilien ende Portugael ghemaeckt / ontwijffelijck waren begrepen binnen de palen van de Conqueſten van Caſtilien, ende ghereken moeſten worden onder de Weſterſche Eylanden. Dit heeft hy niet alleen met verſcheyden bewijs-redenen ghenomen uyt de Mathematiſche redenen / maer oock met de Brieven ſelve / van Franciſco Serrano (die de voorſchreven Eylanden eerſt voor den Portugeſen ontdeckt hadde) ghepooght te bewijſen: ende met eene den Raedt voor-ghehouden / indien de reyſe by eenige kloecke ende wel-bevarende mannen werde voorgenomen / datmen ſonder groote moeyte / uyt de Landen van Peru, in de voorſchreven Eylanden ſoude konnen geraken. Belovende voorts ſijn hulpe: ende by-aldien men hem gave het gene tot ſulcken tocht van noode waer / dat hy geen perijckel ontſien en ſoude / om ſoodanigen door-gangh op te ſoecken. De Keyſer beweeght zijnde / ſoo door de aenſienlijckheydt van Ferdinandus, als door de groot-heydt der belofte / ende 't ghetuygenis van Serrano, heeft terſtont een Vlote van vijf Schepen / wel verſien met Boots-luyden ende Soldaten / daer veel Portugeſche ballinghen onder waren / toe-geruſt / ende Ferdinandus tot Generael van de ſelve geſtelt.

Eerſte ontdeckinghe vã de ſtraet magalanes

Magalanus met deſe Schepen van Sint Lucas t'zeyl gaende / is voor eerſt na Braſil gevaren / ende van daer Zuydt-waert aen loopende / na dat hy langhe tijdt langhs die onbekende kuſten gezeylt hadde / eyndelijck ghekomen aen de mondt van een groote Reviere / niet verre van de welcke het Landt ſich begint te verheffen met hooghe ende ghenoegh tot den Hemel toe-reyckende bergen / die Winter en Somer bedeckt zijn met Sneeuw. Een van de vijf Schepen uyt-gheſonden om de kuſt te beſichtigen / op ſeker klippen ghezeylt zijnde / is vergaen / doch de Menſchen daer van zijn 't ontkomen. Hier door / maer voor-

» voornemelijck door de scherpe koude / ende onseliere hope van te komen
» daer sy gaerne gheweest hadden / heeft het Scheeps-volck begonnen te mur-
» mureren / ende met ghewelt wederom willen keeren. Magalanes sulcks ghe-
» duldelijck verdragende / heeftse met schoone woorden ghesocht te stillen: maer
» daer na vernemende dat sy t' samen conspireerden / ende quaedt in de sin
» setten. Door welcke strenghevdt de andere verschricht ende gehoorsaem ghe-
» worden zijnde / is hy van daer vijftigh mijlen voort-gezeylt / ende gekomen
» aen de mondt van een enghte ofte Strate / die de Noordt ende Zuydt-zee aen
» malkander knoopt. Dit heeft hy gemerckt ende geoordeelt / soo uyt de snel-
» le af-stroom aldaer gaende / als uyt eenighe Walvisch-beenen / van de Zee op
» den Oever gworpen / is daerom uytter-maten verblijt geweest / ende de Stra-
» te is na de name hares vinders genoemt geworden El Estrecho, dat is / de
» enghte oft Strate de Magalanes, welcken naem sy tot noch toe / ende misschien
» eeuwelijck voeren sal.

» Hier leggende / alsoo de Victualie vast minderde / ende 't volck weder
» begost te gnorren / heeft hy haer door sijn authoritevt ende dreyghementen
» versproken / ende een van de Schepen voor uyt gesonden / om den door-gangh
» te soecken. Maer dat Schip / sijnen Oversten bedrieghende / is mette duy-
» sterniſſe des nachts te rugghe ghekeert naer Sivilien, daer het acht maenden
» te voren was af-ghezeylt. Hy dat merckende / is met de ander drie Schie-
» pen Straet-waert in-gevaren: ende na veel swarighevdt / armoede ende
» onghemack / ten lesten inde Zuydt-zee gekomen. In de welcke wel weten-
» de dat de Moluxsche Eylanden gheleghen waren / heeft sijn cours derwaerts
» aen gheset / ende is / na 1500. mijlen zeylens / aen seliere woeste Eylanden
» gekomen: van waer hy / Noort-waert aen loopende / eyndelijck aen-quam
» tot Sebu, een Volck ende Goudt-rijck Eylandt / groot ontrent 12. mijlen
» in't ronde. Hier heeft Magalanes sijn reyse ende leven aldus ghe-eyndight:
» De Coningh van dit Eylandt Oorloghe voerende teghen den Coningh van
» Mathan sijn ghebuer / heeft / op hope van dese verschehulpe / niet alleen-
» lijck de vreemdelinghen wel ende vriendelijck ontfanghen / maer oock met
» sijn Huys-vrouwe / Kinderen / ende ontrent 800. van sijn Ondersaten / het
» Christen Gheloof aen-ghenomen / ende sich in den Doop / Ferdinandus doen
» noemen / na den name des Generaels / die / na dat hy de Vyandt eens oft
» twee-maels ghesla ghen hadde / in de derde slagh selve gebleven is. Sijne
» Spaenjaerden ende Portugesen zijn mede meestendeel om-ghekomen / ende
» die 't ontliepen / hebben de vroede mare nauwelijcks konnen vrenghen aen de
» Schepen. De Coningh / die maer uyt noodt ende om des tijdts wille Chri-
» sten ghevorden was / dese neder-laghe verstaen hebbende / heeft niet alleen
» de Christelijcke Religie / maer oock het gast-recht ende bondt-ghenoodtschap
» terstont vergheten; want alsoo sijn Vyandt hem den vrede presenteerde / midts
» conditie dat hy de uyt-landers soude om-brenghen / heeft tot twintigh per-
» soonen toe / uyt de voornaemste van de Vlote / met bewijs van groote vrient-
» schap ende liefde / te gaste genoodt / ende in't midden van de Maeltijdt doen
» vermoorden.

» Die noch over-gebleven waren / zijnde ontrent 180. man sterck / alsoo sy noch
» scheeps-gereetschap noch volck genoegh en hadden om de drie Schepen over
» Zee te brengen / hebben 't oostelijckste van de selve verbrant / ende zijn met de an-

der

der twee in de Molucas gekomen / alwaer sy / door 't af-wesen van de Portu-
gaelsche Vlote / verbondt gemaeckt hebben metten Coningh van Tidor, ende
een monster mede nemende van de langh-begeerde Specerije / aldaer vallende /
haer cours naer huys toe gheset hebben: maer het eene stracks leck worden-
de / moest weder te rugghe na de Molucas, daer het met behoudinghe van het
Scheeps-volck vergaen is. Het andere langs de kust van Oost-Indien zey-
lende / ende gekomen zijnde tot aen de groene Eylanden / is aldaer van de Por-
tugesen in de Haven ghearresteert gheworden; ende 't volck / die nu heel wey-
nigh in getalle waren / gevangen: doch eenighe van die / het Schip weder ge-
kreghen hebbende / zijn eyndelijck in Spaenjen aen-gekomen: den gheheelen
Aerdt-kloot / 'twelck nopt te voren gesien oft gehoort was / om-gezeylt heb-
bende. Het Schip werdt niet sonder reden de Victorie ghenaemt / ende in Si-
vilien soo langhe bewaert / tot dat het van oudtheyt vergingh. De Schipper
was ghenaemt Juan Sebastiaen Cano, een Man / die door sijne kloeckmoedig-
heydt / ervarentheydt in het Sturen / ende ongehoorde voorspoet / weerdigh is /
dat sijn naem in der eeuwigheyt dure.

De gheheele strate van Magalanes, na 't schrijven van Sir Thomas Candisch,
is ontrent 90. Engelsche leguas langh / gherekent tot 20. in den graed. De
Hollanders spreken van 110. duytsche mijlen / dat een groot verschil is. Hare
mondt oft upt-gangh in de Zupt-zee / is gelegen op de hooghte / daer het in-
komen op lept in de Noordt-zee / namelijck ontrent 52. en een derde graet be-
zuyden de Linie.

Den 8. Martij 1600. waren sy op de drie Schepen noch sterck in alles 147.
Man / ende verloren den 12. dito / upt haer ghesichte ende Compagnie den Vice-
Admirael Pieter de Lint. Den 21. dito / des morghens sagen sy Landt / daer sy
seer dicht by liepen / tot ontrent een half mijle / ende vernamen dat het was
't vaste Landt van Chili: 't was een schoon ende playsant Landt om aen te sien /
zijnde op veel plaetsen bebouwt / ende sy saghender veel volcks vergaren op het
punt / al te Peerde rijdende. Dit was de hoeck van La Imperiael, een Stadt die
te lande-waert in gelegen is. Van daer af-wendende / werden sy ten Westen van
haer een Eylandt siende / ontrent 5. of 6. mijlen in Zee / daer sy na toe liepen /
ende hebbenter tegen den avondt aen de Oost-zijde op 14. vadem goede anclier-
gront gheset. Dit was 't Eylandt La Mocha, dat soo tamelijck groot is / ende
in't midden een hoogh geberghte heeft / met een kleep midden door gaende / daer
een versch Revierken af-loopt: maer van de voet van desen Bergh / tot aen
't Water toe / ist al black ende effen Landt.

De Generael heeft de Sloep aen landt gesonden / om te sien of sy met vrient-
schap konden handelen; daer toe gebruyckende een Man / genaemt Jan Claesz.
die verwesen was aen een vreemt Landt geset te worden. Dese gingh alleen op 't
Eylandt met eenige schenckagien van Messen / Yser / ende Paternosters / welcke
de In-woonders seer vriendelijck ontfingen / maer wesen dat het nu te laet was /
ende dat hy op morghen soude weder komen. Sy vermoeden dat hier wel Vic-
tualie soude te bekomen zijn / want sagender veel Schapen ende ander Vee gaen
weyden / ende 't was een schoon ende wel gebouwt Landt.

Des anderendaeghs zijn sy met twee Sloepen aen 't Eylandt gevaren / mede
nemende een deel Bijlen ende Norenberger waren. De In-woonders quamen
by haer / ende ruylden voor elcke Bijl een Schaep / voor elck Mes een Hoen / en-
de somtijdts wel twee / ende voorts veelderley ander eet-waren: als Maiz, Batta-

De Twee Schepen loopen on-der 't vaste landt van Chili.

Ende van daer onder 't Eylandt La mocha.

daer sy met de inwoon-ders han-delen.

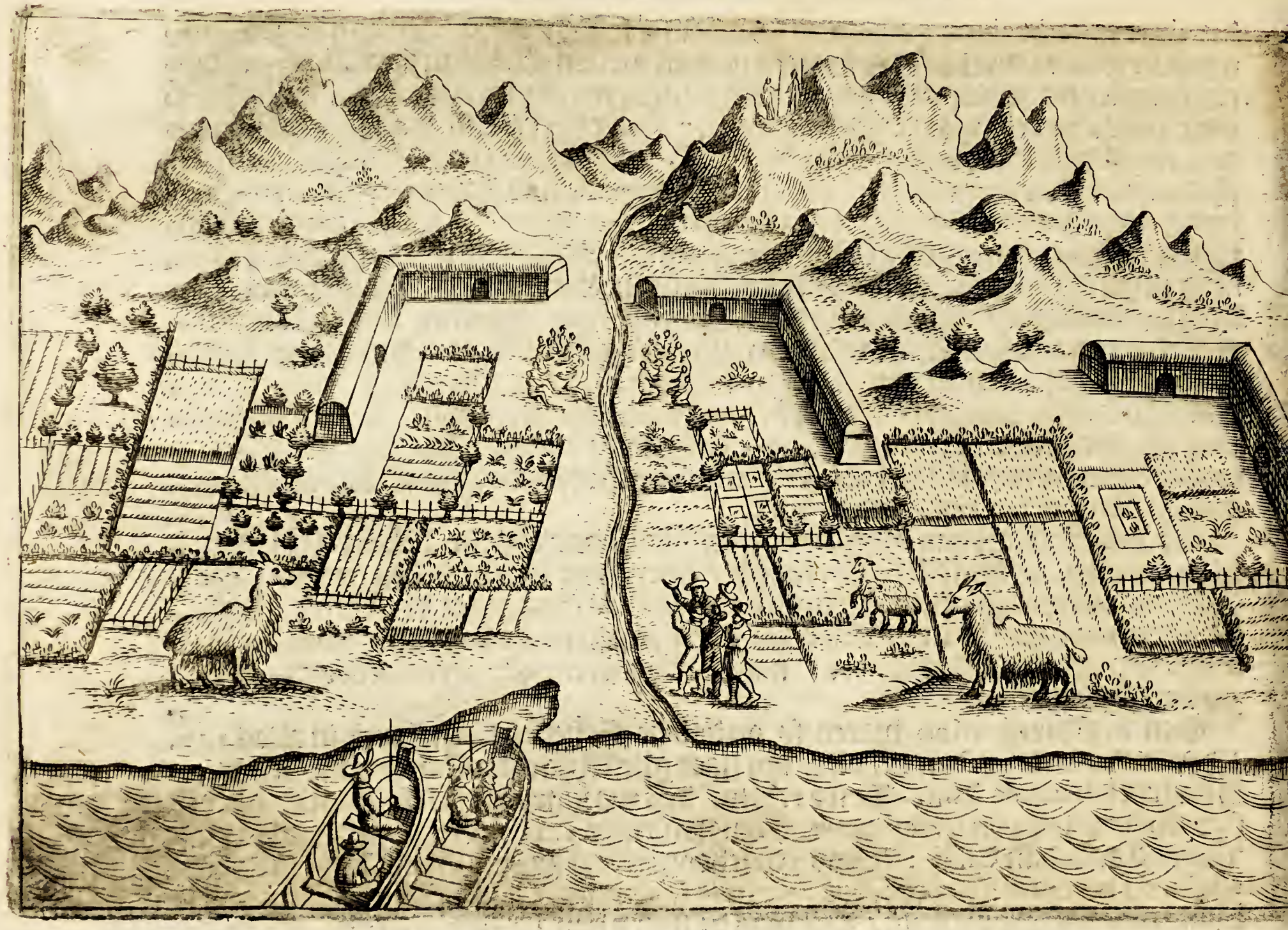

tas, Pompoenen/ ende diergelijcke vruchten/ aldaer wassende. Hier met laden sy de twee Sloepen / ende daer quamen twee van de principaelste Caliques oft Heeren des Landts uyt haer eygen vrije wille met haer aen boort / die de Generael seer wel ghetracteert heeft. Sy bleven die nacht t'Scheep / maer de onse konden haer niet verstaen/doch wesen met teyckenen/dat tot Baldivia eenige Spaenjaerden den hals af-gesneden waren / ende wisten de plaetsen te noemen / als Arauco ende Tuccapel, leggende tegen over 't Eylandt / aen de kuste van Chili, soo hier na vreeder verhaelt sal worden.

Ende tot haer Dorp ofte woonplaets gaē.

Den 23. dito / zijn sy met de Bock weder aen Landt gevaren / ende na dat sy de Inwoonders met eenighe schenckagien / als hoeden / hembdem ende diergelijcke vereert hadden / ginghense mede tot aen haer woon-plaets / welck een Dorp is van ontrent 50. Hupsen/gemaeckt van Stroo/langh-werpigh ende met een Portael in't midden / maer daer wildense de onse niet laten in-gaen noch by haer Vrouwen komen / die al-te-mael uyt haer Hupsen quamen / ende op seker geroep van de Mans / op haer knyen ginghen sitten in twee of drie hoopen. De Mans wesen de onse te sitten op blocken die in't veldt stonden / daer een oude Vrouw by haer quam / mede brenghende een Aerde kan vol van haren dranck/ die sy Cica noemen. De onse droncken daer hartigh van / ende smaeckte uyt den suren / wordt gemaeckt van Maiz (welcke haer Tarwe is) ende water / 'twelck

sy

sy in deser maniere Vrouwen : De oude Wijven / die qualijck tanden hebben/ kauwen de Maiz , ende door haer quijl ofte severinghe gijlt ofte gist de dranck/ die sy dan in kuppen doen. Hoe de Maiz van ouder Wijven gekauwt is / hoe sy den dranck beter houden. Sy drincken sich daer in droncken / ende houdender hare Feesten mede / welcke aldus toe-gaen : sy doen al het volck van den Dorpe by een vergaderen / dan klimter een op een pael die eenigh ghelupt maeckt met sluyten oft singen/ ende soo drinckense vast rondtom. Op dit Eylandt/ leggende op 38. graden stijf / ontrent 5. of 6. mijlen van't vaste Landt / heeft eertijts een Spaenjaert ghewoont die alleen over-gebleven was van een Werck aldaer ghestrant. Dese onthielt hem op't Eylandt wel 3. oft 4. Jaer langh / maer als de In-woonders droncken waren/ moest hy hem verbergen/ want dan dorst hy niet by haer komen / wel wetende hoe grooten vyandtschap sy de Spaenjaerden toedraghen. Dat hy soo langhe daer blijven konde / was door de kennisse by hem gemaeckt met een principale Dochter van't Landt / die hem t'elckens verstack. Dese Indianen nemen soo veel Vrouwen als sy voeden konnen / ende die veel Dochters heeft is daer Rijck/ want diese begheert moetse van de Vader kooper voor Ossen / Schapen / oft yet anders / dat sy in weerde houden. Sy leven seer vry ende vreedtsaem onder malkanderen / maer soo daer yemandt doodt ghesla-ghen wordt / moghen de vrienden van den doode 't selve wreecken met ghelijcke doodt aen den misdadighen / 't en zy dat hy't met haer soene / ghevende jaerlijcks sekere quantitept van Cica ; op dese maniere leven meest alle die van Chili , die onder het Spaensche ghebiedt niet en zijn / ghekleedt gaende met rocken ghemaeckt van de wolle van sekere langh-halsde Schapen / welcker wolle soo langh is dat sy by-kans hanght tot op de Aerde. Dese Schapen ghebruycken sy tot hare last-beesten / als men by ons de Peerden / ende in Spanjen de Ezels oft Muylen doet. Als sy moede ghearbeydt zijn kan mense met geen slaghen voort krijghen / maer keeren't hooft naer u toe / van haer ghevende een groote stanck. De In-woonders en wilden den onse dese Schapen niet verkoopen / maer wel andere / die van fatsoen zijn als de onse/ uyt-nemende vet ende schoon. Bijlen / Messen / ende allerley ghewrocht Yser zijn sy seer begerigh na / overmits sy't ten diersten aen't vaste Lant weten te verkoopen.

Maniere van Vrouwen in la Mocha.

Hoe sy haer feeste houden.

Gelegentheyt van la Mocha.

Veelheydt van vrouwen.

Last-draghende schapen.

Den 24. dito/ zijn sy met alle vrientschap van't Eylandt la Mocha geschevden/ om te zeylen na't Eylandt Santa Maria, leggende N.N.O. ende Z.Z.W. ontrent 18. mijlen van daer. Des namiddaeghs 't selve Eylandt in't gesicht krijgende/ saghen sy een Sloep op de reede leggher / 'twelck sy meenden de Vice-Admirael te zijn / die sy voor eenighe daghen verloren hadden / ende waren derhalven seer verblijt : maer op een halve mijle na by't Eylandt komende / vonden dat het een Spaensch Schip was / 'twelck zijn Focke velde om haer t'ontloopen/ maer sy deden haer best om hem te volgen. Hy hieuw sijn Boot af / daer een Ancker in lagh / om beter te zeylen/ ende liep aen 't Landt henen/ daer hy tusschen sekere rotzen ende klippen / leggende wel een mijl van't Landt / door-zeylde. De onse zijn oock tusschen twee blinde klippen / die essen boven water lagen / door-gezeylt : maer hy liep daer na 't Zee-waert in / meenende haer aen de windt te ontloopen / want dese Schepen by de windt seer wel zeylen.

De schepen gaen t'zeyl vã la Mocha.

Jagen een Spaens Schip na.

Den 25. dito/ verbolghden sy noch het Spaensche Schip / maer konden hem weynigh achter-halen. Daerom / hoe-wel sy belooft ende besloten hadden malkanderen op't Eylandt S. Maria twee Maenden langh te verwachten / soo wa-

renſe nochtans ghenoodtſaeckt dit Schip na te jaghen / op dat hy geen advijs van haer brenghen ſoude aen de Spaenjaerts. Ondertuſſchen werter op't vaſte Landt / principalijck recht teghen over 't Eylandt / op de punt / die ghenaemt is Lavapie, ſeer ghevvpert. Den 26. dito / ontrent acht of negben uren / heeft het Jacht de Spaenjaert achter-haelt / ende daer teghen gheſchoten. Hy / die twee metalen ſtucken op hadde / ſchoot wederom / maer in't eynde heeft het op-gegeven / aen de windt leggende / tot dat de Admirael daer by quam. Deſe heeft terſtont de Capiteyn mette Piloot ende Contramaeſtre oft hoogh-bootsman doen aen boort komen / want de Schipper was op't Eylandt ghebleven. Aen boort komende / vielen den Generael / die haer't leven ſchonck / te voet / ende bleven alſoo op de ly leggen. Ghe-examineert zijnde / ſeyden / dat het een Coninghs Schip was / geſonden om die van Arauco ende la Conception te ſpijſen met Meel ende Speck / door dien de ſelve groote Oorlogh hadden teghens d'Indianen: hadden (ſeyden ſy) noch ontrent 30. ſacken meel / ende Speck ſouden ſy over een dagh of twee in-genomen hebben / om daer mede te loopen naer 't voorſchreven Arauco, leggende 4. mijlen boven 't Eylandt S. Maria, aen de kuſte van Chili, daer de Spaenjaerden op de water-kant een Caſteel hebben. Verklaerden voorts / dat ſy hier op de wachte geſtelt waren / om / offer eenighe Schepen door de Straet quamen / 't ſelve de Schepen van Oorloghe / die in Lima leggben / te veradverteren. Datter oock twee Schepen van Oorloghe lagen in Arica, zijnde 'teene de Vice-Admirael.

dat ſy achterhalen.

Ende innemen.

Belijdenis vãde ſpaenſche gevangens.

Des ſelven daeghs heeft de Generael met de Schippers ende Stuer-luyden / ſiende dat ſy 't Eylandt S. Maria door contrarie windt niet en konden bekomen / ghereſolveert te zeylen naer de Haven van Santjago, genaemt Val parayſo, leggende op 33. graden / daer ſy haren cours na toe geſet hebben / ende zijn alſoo geraeckt van de Compagnie van haren Vice-Admirael / door dien ſy hem niet en vernamen / oock van de gantſche reyſe niet meer geſien en hebben / giſſende dat hy 't Eylandt S. Maria gemiſt ſal hebben / obermits het inde Caerten ende ſchriften van Petrus Plancius ghelevdt wordt op 36. graden bezuyden de Linie / ende ſy bevinden 't ſelve te leggen op 37. graden / 15. min. Ja hadden ſy de Schriften vande Enghelſche niet ghehadt / Capiteyn Melis ſoude 't ſelve mede gemiſt hebben. Oock was eenen Dirck Gerritſz. Capiteyn onder Verhaghens Compagnie daer door verlept geworden / als blijckt by ſijne Brieven / die den Generael daer van heeft.

merckelijcke vergiſſinge.

De Spaenſche Capiteyn ende Piloot gaven oock te kennen / hoe datter twee Schepen van Verhaghen aen 't Eylandt Santa Maria geweeſt / daer Generael op was Simon de Cordes, die aen 't vaſte Landt met ontrent 23. Man van de Indianen was doodt gheſmeten / ende dat (ſoo ſy ſeyden) by duſdanige gelegentheydt: Teghen over S. Maria leyt een punt / genaemt Lavapie, daer de voorſchreven Nederlanders op ginghen / meenende eenighe Victualie te bekomen door een verloochent Spaenjaert / die by de Indianen was / ende haer in ſchijn van vriendtſchap op 't Landt lockte; alwaer ſy overvallen ende doodt gheſmeten werden van de Indianen / de welcke / niet wetende dat het Hollanders waren / meenden dat ſy de victorie ghehadt hadden teghen de Spaenjaerts / ende zijn daerom met grooter triumphe voor de Conception ghekomen / dragende de hoofden der verſlaghene op hare Spieſſen; ende tot trots van de Spaenjaerden / ſeer daer mede vraverende. Seyden voorts de voorſchreven 2. Spaenſche ghevangbens / dat de boven-ghemelde twee Duytſche Schepen dit verlies ghehadt

voorder verklaringe vã de Spaenſche gevangens.

hadt hebbende / ende seer qualijck verversschinge bekomen hommende / na't Eylandt S. Maria gheloopen waren / ende dat de Gouverneur van de Conception haer veel goede woorden ghegheven / ende een Capiteyn toe-ghesonden hadde / die haer eenighe Vercktens ende fruyt soude doen hebben / om haer alsoo te houden trepnerende / want honden anders het Eylant wel vermeestert hebben. De voorschreven Capiteyn / door het goedt onthael dat hem van de Hollanders gedaen wert / hadde sijn last wat te buyten ghegaen / ende meer Victualie laten volghen als hem bevolen was / oock hem eenighe woorden laten ontvallen / als namelijck dat de Gouverneur advijs van dese Schepen ghesonden hadde na Lima, die hy wist dat ghereselveert waren op S. Maria 2. Maenden te wachten na de ander Schepen van hare Compagnie / ende door't voorschreven verlies soo slap waren van volck / datmen haer lichtelijck soude hommen overvallen. Waer op gevolght was / datter 4. Oorlogh-schepen gekomen waren van Lima (van welcke dese Buen Jesus een Jacht was) met over de 700. Soldaten / soo om de Indianen te beoorloghen / als oock om de voorschreven twee Schepen aen te tasten / maer die waren te voren al door-gezeylt / sonder dat de ghevangens wisten / waer henen. De Spaensche Capiteyn / die in de selve Schepen geweest hadde / soude ghevanghen ghenomen zijn gheweest / ende naer Lima ghevoert als een verrader. Tot Lima soudense oock al over een jaer advertissement gehadt hebben van de komste van dese teghenwoordighe Schepen / met naem ende toe-naem van den Generael Olivier van Noort, soo dat het gantsche Landt in roere was / ende alle haer Oorlogh-schepen ghereedt laghen om op haer te wachten.

Den 28. dito / quamen sy by een Punt / genaemt Punta Corona, welcke leydt twee mijlen van Santjago. Hier seyde de gevangene Spaensche Piloot / dat twee Schepen in de haven lagen / daer sy na toe zeylden: maer ontrent de haven komende / wierdt het heel calm / ende die van't Lant sagen haer komen van eenen hoogen bergh / soo dat sy het beste goet uyt hare Schepen losten. De Generael met de Schepen niet konnende binnen komen / ende siende een groot Spaensch Schip met de rae in't cruys leggben / met noch 2. Schepen die toe-maeckten / heeft 2. Bocken af-gesonden met ontrent 20. Musquettiers. De kleynste Bock / in hebbende 8. Man / heeft het Spaensche Schip ge-entert / daer wel veel volcks in was / maer waren al Indianen / want de Spaensaerden waren meest met al het beste goedt ghevlucht. In't over-komen stelden eenighe Indianen haer te weer / die by den onsen (om seker te gaen) meest al doodt-ghesla ghen wierden / oft over boordt ghejaeght. Daer waren naer hunne gissinghe over de 40. persoonen op / waer onder eenighe Capiteynen ende Officiers / soo sy verstonden van een niepsken / dat sich versteken hadde / ende goet Spaensch spraek.

De twee Schepen komen in de Haven van Santjago.

De tweede Bock is na de ander drie Schepen geroeydt / daer gantsch geen volck in en was / want sy laghen op zijde / om te roeten ende calfaten. Ondertusschen isser noch een berck onder't Lant't zeyl te gaen / die sy mede bekomen hebben / maer was gestrant ende ledigh gemaeckt eer sy met het Boot daer by quamen. Den Generael wierdt de vlagghe van't ghenomen Schip aen boordt gebracht / het welcke ghenaemt was Los Picos, groot zijnde ontrent 80. Lasten. Daer werdt terstondt volck op gheschickt / ende de Schepen die toe-maeckten wierden in brandt gesteken.

daer sy noch een spaens Schip nemen.

Ende twee in brandt steken.

In de Picos, alsoo't beste goedt aldaer uyt-ghenomen ende ghevlucht was / vonden

vonden sy anders niet dan een deel Schapen / Hoet / Wijn in aerde potten / die de Spaenjaerts botichas noemen / Appelen / Cozuaensche bellen / Olijven in botichas, Verckens boter / Cocos noten / ende 3. Paerden / die sy over boozdt smeten. (Tot pzofijte van de Compagnie en wasser niet dan eenighe plunderinghe van kleederen / ende andere dinghen / van kleynder weerde. Dese Haven van Santjago, anders Val Parayso geheeten / leydt op 33. graden bezuyden de Linie / ende de Stadt van Santjago, lept 18. mijlen te Lande-waert in. Op de Haven en staet maer een Logie daer de Koop-luyden haer goet in leggen / dat sy van hier af-schepen / de Wijn ende andere waren setten sy op 't strandt neder / onder den blaeuwen Hemel / want het hier weynigh reghent. Daer wast in Santjago veel Wijn / die van coleur ende smaeck is als roode Fransche Wijn / ock veel gemeyne Appelen ende Queperen. Sy hebbender uytter-maten veel Schapen / die sy slachten alleen om 't Hoet / daerse heele Schepen mede laden. Somma / 'tis een schoon ende vzuchtbaer Landtschap. De Generael heeft hier ock eenige vzieden bekomen / geschzeven by eenen Dirck Gerritsz. Capiteyn op het Vlieghende Hert, van de Compagnie van Verhaghen; in-houdende / hoe dat hy seer desolaet was ghekomen in Val Parayso, hebbende maer neghen ghesonde Mannen op / ende selve met een Vzede-vaentjen / sonder eenigh gewoer / was aen Landt ghegaen / begherende niet dan vzede ende vziendtschap / maer dat hy op Landt komende / van de Spaenjaerts dooz het dick van sijn been wert geschoten / ende met sijn volck ghevanghen ghebzacht binnen Santjago, van waer sy hem met sijn Schip / volck ende goedt na Lima ghevoert hadden / daer sy hem noch seer deerlijck ghevangen hielden met sijn Schzijver / dat een jongh-man was uyt den Hage.

Gelegentheyt vã de Havenende stad Santjago / in chili.

Den eersten Apzilis 1600. tegens den avondt quamen sy in een groote Bay / genaemt Puerto Lagasco, een seer goede reede / leggende op 28. graden / 30. minuten bezuyden de Linie. Het Landt heeft aen de water-kant weynigh geboomte / noch daer en staen geen huysen / maer wel te Lande-waert in / daer ock alderhande vzuchten wassen. In dese Haven legghende / meynden sy met de Boot water te halen uyt de Reviere / maer die was soo dzoogh / datmen met geen Schuyt daer in mocht.

Puerto lagasco.

Een Soldaet van de ghevangen Spaenjaerts haelde 4. of 5. mijlen in't landt eenighe vzuchten als Meloenen / veel schoonder ende beter als ergens in Europa, Dzuyven / Vijghen / met sommige Hoenders ende Eyeren. De Indianen zijn hier al-te-mael onder de subjectie van de Spaenjaerden.

Den 5. dito / heeft de Generael de gevangen Spaensche Capiteyn / van't schip Buen Jesus, ghenaemt Francisco d'Ivarra, met sijn volck ontslaghen / hem doende groote vziendtschap ende schenckagien / om dat hy weder soude alle behulp doen aen den ghevanghen Dirck Gerritsz. binnen Lima, het welck hy beloofde. Hy wierdt in dese Haven aen Landt gheset / maer de Generael behielt by sich den Piloot / ghenaemt Juan de S. Aval, met twee swarte slaven / ende twee jonghers / dat Mestizos oft half-geslachten waren. Het vooznoemde Scheepken Buen Jesus was ontrent 30. lasten groot.

De gevangen spaensche Capiteyn wozt ontslagen.

Den 6. dito / werter een Bootsgesel op den Admirael / met name Jacob Dircksz van Leyden, by sententie van de krijghs-raedt / ghearquebuseert / om dat hy het scheeps-volck haer vzoot / ende uyt het ruym een boticha met Olp gestolen hadde. Ten selven dage heeft de Generael wederom doen examineren den ghevangen Spaenschen Piloot / die verklaerde / dat binnen Lima vzie Coninghs Schepen

Een bootsgesel gearquebuseert

pen van Oorloge al gereet lagen om upt te komen / soo dra sy eenigh advijs van vreemde Schepen vernamen / ende daer na toe te zeylen. Dese Schepen souden seer machtigh zijn / hebbende elck wel 24. metale stucken op / ende over de 300. Man / soo dat de onse haer daer voor seer hadden te wachten. Lima is de Hooftstadt van Peru, ende wel de sterckste plaetse van de gantsche Zuydt-zee / voort anders sins Ciudad de los Reges, dat is / de Stadt der Coningen genaemt / na de Coninghen Don Fernando ende Dona Isabel, by welcker tijdt sy ghesticht / ende de West-Indien eerst ontdeckt zijn; zy leyt op 12. grad. 30. m. ende de stadt Arica, daer meest al het Silver / dat upt Potosi komt / geladen / ende op Lima ende andere plaetsen gevoert wordt / leydt op 18. grad. 40. min. Heeft een Fort dat met 4. stucken geschuts versien was: de Gouverneur hiet Martin del Valle, Maestre del Campo. (Tot Lima lagen oock 2. Schepen (soo hy seyde) om 's Conings Silver te laden / soo dat de onse goet vonden haren cours te setten na de Caep de Sante Francisco, gelegen op de hoogte van anderhalve graet benoorden de Linie: alwaer alle schepen / komende van Lima, Panamá, ende Aquapulco, aen ende voorby moeten. Hier waepen altijt een-parige winden upt den Zuyden langs de kust henen.

De spaensche Piloot ander-mael ge-examineert.

Lima / anders / Ciudad de los Reges.

Beschrijvinge van de kust van *Chili* ende *Peru*, uyt de mondt van den gevangen Spaenschen Piloot *Iuan de S. Aval.*

Chibve leydt op 44. graden bezuyden de Linie / in een In-ham vol Eylanden. Is een groot Eylant / rontom bewoont by de Spaenjaerden / die daer een Gouverneur hebben: maer in een jaer en hadden de ander Spaenjaerts geen tijdinge gehadt / hoe sy haer hielden. 't Is d'uyterste plaets in Chili, ende geeft veel Schapen ende Wolle / daer sy kleederen van maken / de beste van Chili. Chibve.

Osorne is een Stadt / te Lande-waert in ghelegen / op 42. graden / grooter als Baldivia. De Spaenjaerden hebben daer mede een Gouverneur / ende men maeckter veel linne ende wolle kleederen. Osorne.

Villa Rica leyt mede te Lande-waert in / Oost-waert van Baldivia, ontrent 20. of 30. mijlen. Daer wonen oock Spaenjaerden / ende men maeckter veel lijnwaet ende ander Indiaensche kleederen / welcke in 't Landt verhandelt worden / ende met namen in Coquinibo ende andere plaetsen daer ontrent. Villa Rica.

Baldivia leyt op 40. graden aen een Reviere / die inne-waerts strecht ontrent 4. mijlen. Daer wonen Spaenjaerden / doen ter tijdt geregeert by den Commandeur Alonso del Campo. Hier wordt veel Goudts ghegraven / ende men zaeghter veel Delen / die na Lima ende andere plaetsen gevoert worden. Baldivia.

(Tusschen Baldivia ende Imperiael woont een geslacht van Wilde / ghenaemt Toltijn, daer 3. oft 4. Spaenjaerden over commandeerden: maer waren nu gherebelleert. Men maeckter oock veel Laken / maer seer slecht. Toltijn.

Imperiael, doen de Spaenjaerden daer eerst in quamen / was bewoont met wel drie hondert duysent Indianen / daerder 20. Spaenjaerden wel 20000. van om-bracht / want sy meynden dat de Spaenjaerden onsterflijck waren. Daer heeft een Spaensche Bisschop ghewoont / maer is nu door 't revolteren van de Indianen ghedestrueert / ende de Spaenjaerden / doen de onse daer waren / en haddender wel in een Jaer geen tijdinghe van ghehadt. In de stadt Imperiael valt mede veel goudt. De Revier die sy heeft / is voor in de mondt droogh / soo datter geen Schepen in konnen komen; de Stadt leydt 5. oft 6. mijlen te lande-waert Imperiael.

de-waert in / op de hooghte van 30. grad. 30. min.

Angol. Angol leydt ontrent 30. mijlen van Imperiael, ende 12. van de Conception. Daer waren wel 200. Spaenjaerden in / onder 't gebiedt van Don Juan Rudolfo Lufpergo, wiens Vader van Wittenberg was. Men maeckter Indiaenfche kleederen / ende daer valt oock wel gout / maer door de oorloge konden 't niet graven.

Tuccabel. Tuccabel is tuffchen d'Eylanden La Mocha ende Santa Maria, aen 't vafte landt van Chili. Heeft weynigh reede/dan op de blacke kuft magh men genoegh anckeren. De Indianen houden defe plaetfe voor haer / ende bewarenfe foo kloeck-moedelijck / datter geen Spaenjaerden in en mogen. Leyt op 37. graden / 30. minuten.

Lavapie. De hoeck van Lavapie leydt tegen over 't Eylandt S. Maria, ontrent 2. mijlen verfchepden. Daer is reede binnen voor een zuyde wint / maer onbewoont.

Arauco. Arauco leyt Z. O. ende N. W. van S. Maria ontrent 4. mijlen. Heeft een Fort/ daer ontrent 80. Spaenjaerden op zijn / maer hebben weynigh vryheydt daer buyten.

S. Maria 't Eylandt S. Maria leydt ontrent 2. mijlen van 't vafte Landt / ende ftaet onder 't gebiedt van de Spaenjaerts / die (als Candifch fchrijft) foo ftrengelijck over de In-woonders heerfchen/ dat fy niet een Vercken oft Henne durven eten/ maer bewaren 't al voor de Spaenjaerts; fy quamen Candifch met de fijne (meynende dat fy Spaenjaerts waren) feer feeftelijck groeten ende welle-kom heeten / haer brengende tot een plaetfe daer de Spaenjaerts een Hercke gebouwt hadden. Ontrent de felve waren 40. oft 50. Huyfen / die vol Tarw ende Gerft waren / al in fchoven op-gebonden: dit Koren was foo goet ende fuyver als men in Engelandt hebben magh.

La conception. La conception leyt aen de zee-kant / ende is een goede reede voor de Schepen. Hier onthout hem de Spaenfche Gouverneur van Chili, ende daer leyt een Fort/ in't welcke doen ter tijdt wel 700. Spaenjaerts gekomen waren / om tegens de gherevolteerde Indianen te Oorloghen. De Gouverneur was genaemt Don Francifco de Quinones. Hier valt foo veel Goudt als in eenige plaetfen.

Siliao. Siliao leydt te Lande-waert in / ontrent 30. mijlen van de Conception. Daer onthielden fich 150. Spaenjaerden/onder 't goubernement van Michuel de Chilve. Goudt valter weynigh / maer veel wijnen ende andere bruchten. Is een plaets by-kans gheliick Santjago. Tot hier toe worden de Spaenjaerden van de Indianen befprongen / ende zijn fy hare in-vallen onderworpen.

Santjago. Santjago leyt te lande-waert in/ ontrent 18. mijlen van Val Parayfo, op 33. graden. Is de principaelfte plaetfe van Chili, daer de Biffchop woont. Daer valt veel Wijnen / Talck / ghemeyne Appelen / ende allerley fruyten van Spaenjen/ menighte van Koorn ende van Vee. Die van Chili Oorloghen veel te Paerde met de Lancie / ende heel 't Landt door zijn foo veel Peerden / dat fy'er by menighte in't wilde loopen.

Coquinbo. De Stadt Coquinbo leyt ontrent 60. mijlen van Santjago, op 30. graden: is bewoont met Spaenjaerden/ die hier al de Indianen hebben om-ghebracht/ foo datfe geen volck en hebben om 't Goudt te graven / datter anders veel vallen

Puertoguafco. foude / overmidts de menighte van de Wijnen. Daer waft veel Wijn ende alderley bruchten.

Puerto Guafco is hier voren befchreven.

Morenomoreno. Moro Moreno leyt op 23. grad. 30. min. Is onbewoont: maer men komter van

van 12. mijlen te lande-waert in Visch vangen/ welcke/ als hy gedrooght is/ die van Potosi komen koopen. Candisch schrijft / dat de Indianen hier ontrent een seer simpel volck zijn/ de Spaenjaerden seer ontsiende/ ende levende als in't wilde ; hare woninghen zijn niet dan vellen van beesten / op de Aerde neer-ghelept/ dan twee ofte meer gaffelen daer op gheset/ ende daer andere staken over-ghelept/ ende bedeckt met tacken van boomen. Haer kost is raeu vleesch/dat seer stinckt. Sy begraven de dooden met hare boghen/ pijlen/ ende wat sy meer hebben. Betalen de Spaenjaerden haer tribupt met Visch.

Rio de Loa leggende op 22. graden / is met arm volck bewoont / die niet en doen dan visschen / daer zijn ooch eenige Spaenjaerts in. Rio de Loa

Terrepaca leggende op 21. gr. heeft een Haven / genaemt Icaisa ; men vischter/ ende daer valt veel peck/ dat seer goet is/ende veel gehaelt wort by die van Arica. Terrepaca

Pissago is een onbewoonde Haven / op 20. graden / daer veel Wijn ghebracht wort / welcke die van Potosi komen halen. Pissago.

Arica is hier voren beschreven. Arica.

Punta de Hilo plagh eertijdts de Haven te zijn van Potosi, daer zijn noch sommige woon-plaetsen / ende men haelter Meel ende ander Victualie van daen. Punta de Hilo.

Ciloca is een Haven met een hilleken / seer nau in te komen / tusschen hooghe geberghten / ende is de Haven van Arequipa, een groote Stadt/ vol Spaenjaerden / staende onder 't gebiedt van een Cavallero. Daer valt Wijn / Tarwe / ende voort allerhande vruchten / ook veel Indiaensche Schapen ende Muylen : leyt op 17. graden / 30. minuten. Ciloca.

Camana leyt 6. mijlen verder langhs de kust / bewoont van de Spaenjaerden. Daer wast veel Wijn ende alderhande fruyt / ende alle goederen worden van daer na Chilca gebracht. Camana.

Oconge is een plaets ende valleye daer seer veel Wijn valt / bewoont by Spaenjaerden. Oconge.

Los Lomos de Attico is een groote heubel / daer eenighe reede achter is ; hier leyt Acari, een bewoonde plaets. Los Lomos de Attico.

La Nasca leyt by Puerto Sant Nicolaes, een seer goede Haven/ eñ is mede met Spaenjaerts bewoont. Daer vallen de beste Wijnen van gantsch Peru ende Chili. La Nasca.

Paraco en Pisco zijn twee Havens by den anderen / op 31. grad. 30. min. ende 18. mijlen van daer/ te lande-waert in/ leyt een stadt/ genaemt Ica, daer de meeste Wijn valt van gantsch Peru, ja wel drie hondert duysent botichas jaerlijcks. Paraco en Pisco.

Chinca is een Haven verbolgens de kust / daer overvloedigh veel Quicksilver valt. Chinca.

Cangueta heeft ook een Commandeur / als Chinca : daer valt veel Tarwe/ Maiz, Kaes / ende allerhande vruchten. Cangueto.

Lima, (soo voren geseydt is) de Hooft-stadt van geheel Peru, is groot / ende vol volcks/ van alderley Natie/ doch onbesloten. In hare Haven/genaemt Calloa de Lima, arriveren al de Schepen van de gantsche kust. Den Aertz-bischop / al-hier wonende / is Primaet over gheheel Peru ende Chili. de Vieeroy hiet / ten tijde van dese Schip-vaert / Don Luis de Velasco. Syn swagher / genaemt Don Juan de Velasco, was Generael van het Krijghs-volck te Water. 't En regent hier te Lande nimmermeer : immers en gedenckt de Spaenjaerden niet / dat het gheregent heeft soo langhe sy daer verkeert hebben / ende is nochtans soo vrucht-baren Landt / van Koren ende allerley vruchten / dat yder Koren- Lima.

Koren-ayre wel twee-mael meer geeft als in Spaenjen; sy hebben ock twee-mael 's Jaers Tarwe / doch op deser maniere: als men 20. mijlen te lande-waert in zaept / soo maept men te Lima ende langs de water-kant: ende als men te Lima zaept / maept men te lande-waert in / soo dat sy daer grooten overvloet hebben van Koren / ende 't Broodt isser goede koop.

Las Salinas. Las Salinas, dat is de Zout-pannen / leggen 18. mijlen van Lima. Daer valt seer veel Zout in een seker Valeye / daer geen Water by en komt. Het is in groote harde stucken / die gehaelt mogen werden by elck die 't begheert / want 'tgroeyt t'elckens weder aen.

Guayre. Guavre is een Haven / leggende 2. mijlen beneden Las Salinas. Daer valt veel Tarw ende Honigh. De Indianen ende Spaenjaerden wonender onder malkanderen / ende hebbender een Commandeur.

La baranquæ. La Baranquæ is een Haven op 11. graden / daer veel Tarwe valt / ende heeft mede een Spaensch Commandeur.

Guarmey. Guarmey is by enckel Indianen bewoont: daer en is niet te koopen dan Hout-kolen.

Santa. Santa is een Stadt daer Spaenjaerts wonen / die ock een Commandeur hebben: daer valt Tarwe / Maiz, Honigh / Suycker / ende andere vruchten. Sy hebbender te Lande-waert in voor weynigh jaren een Silver-mijne gevonden.

Truxillo. Truxillo is de Hooft-stadt van drie of vier Stedekens / leggende langhs de kust; de Havens zijn sekere Bayen / daer men laedt Honigh / Conserven / Spaensche-Zeep / Leer / ende meer andere waren.

Cherepe. Cherepe daer wert dit voor-genoemde goet geladen.

Paita. Paita is een Stadt daer de Schepen van Panamá aen-komen / die naer Lima willen / om daer te verversschen. Heeft een Spaensche Commandeur / ende daer valt ock veel visscherije; de passagiers reysen van hier te Lande naer Lima. Dese Stadt placht wel bewoont te zijn / met ontrent 200. Huysen / ende een Stadt-huys in't midden: maer de Enghelsche hebbense onder Candisch tot de gront toe af-gebrandt / met al het goet datter in was.

Guajaquil Binnen de Revière van Guajaquil leyt het Eylandt Puna: de Stadt is ghenaemt Santjago de Guajaquil, daer veel schepen gemaeckt worden / ende ten tijde deser Schip-vaert twee schepen op stapel stonden. Daer leggen ock Soldaten in / tot bewaringe van de selve Schepen. Het Touw-werck ende allerley andere Schips ghereetschap van de Zuydt-zee / wordt meest ghemaeckt op 't voorschreven Eylandt Puna, 'twelck een goede reede heeft / seer bequaem om Schepen te setten en schoon te maken. Candisch schrijft dat hy ghewees is in't Huys van den Heere van dit Eylandt / dat seer kostelijck ende wel ghordineert was / met veel schoone plaetsen ende binnen-kamers / buyten welcke lustighe gaelderyen waren / met een heerlijck uyt-sien op de Zee ende op 't Landt. Beneden was een schoone zale / met een groot ruym pack-huys aen 't een eynde / leggende vol botichas ofte potten / ghevult met peck ende Tar. Al 't volck van't Eylandt slaefden voor dese Casique oft Heere / die een Indiaen was / maer ghetrouwt met een uyt-nemende schoone Spaensche Vrouwe / welcke niet anders ghe-eert werdt als een Coninginne; hy was om haren wille / met al syn volck / Christen gheworden. Rondtom syn Huys stonden ontrent twee-hondert huysen / ende by-kans noch soo veel op twee Dorpen in't selve Eylandt / dat by-kans soo groot is als Wicht in Enghelant / seer playsant ende vruchtbaer. Hier ontrent leyt noch een plaetse / ghenaemt

Guajaquil

Guajaquil vieio, dat is / oudt Guajaquil, 't welck de eerste plaetse was by de Spaenjaerden in Peru bewoont. De Spaenjaerden vonden hier / t'haerder aenkomste / groote Emerauden, die de Indianen aen-baden. De kust van Guajaquil af / tot Panamá toe / wordt niet bewoont / dan by sommighe Indianen / ende daer en wort ock niet besonders gehandelt.

Panamá is een Stadt / daer des Conincghs Schepen aen-komen / die 't Goudt ende Silver brenghen uyt Peru ende Chili. Van daer wordt het te Lande ghevoert naer Nombre de Dios, ende voorts naer Spaenjen. De Haven van Panamá leyt ontrent 2. mijlen van de Stadt. De President / ten tijde deser Schipvaert daer wonende / hiet Don Alonso de Sotomajor, eertijts ghewees hebbende Gouverneur van Chili, ende Capiteyn in de Nederlanden / over een Cornet Ruyters. In Panamá maeckt men ock veel Schepen. Panama,

Aquapulco is de principaelste Haven van geheel Nueva Espania, oft Nieuw-Spaenjen / daer de Schepen af-varen naer de Philippinas, ende weder ter selver plaetse arriveren. Leydt op 17. grad. 30. min. benoorden de Linie / ende is de Haven van de groote Stadt Mexico, die 80. mijlen te Lande-waert in leyt. In Aquapulco leyt een Casteel / versien met 15. oft 16. stucken gheschuts / tot bewaringe van de Schepen. Aquapulco

't Landt van Chili, van Santjago af / tot Baldivia toe / is het vruchtbaerste Landt dat onder de Sonne mach wesen; want al watter geplant wort groeyter overvloedelijck / ende is daer beneffens soo ghesont / datter weynigh luyden sieck worden. Vruchtbaerheydt des Lants van Chili.

De Lucht isser soo subtijl / dat soo men een rappier heel nat van den douw in de scheede steeckt / het en salder niet af roesten. Het Koren / Maiz, Verckens / Paerden / Koeyen / Bocken / &c. vermenighvuldigender uytter-maten seer / want het daer al in't wilde loopt; daer en schort maer dat het Landt bebouwt ende beplant werde. Van de Gout-rijcke Mijnen / ende andere goederen / die daer te Lande gevonden worden / sal elders breeder geschreven worden.

De Generael heeft in de Baye van Santjago eenige Brieven geintercipieert / daer soo wat beschevdts in stont van den staet der Oorloge tusschen de Spaenjaerden ende de Indianen van Chili. Als namelijck dat de selve Indianen teghen de Spaenjaerden gherevolteert waren / ende hadden opten 24. Novembris / 1599. de Stadt van Baldivia overvallen ende gheraseert / veel Spaenjaerden doodt-ghesmeten / ende ghevangen genomen / daer mede sy te lande-waert in-ghevlucht waren: maer daer na warender weder 200. Spaenjaerden ghekomen van Lima, welcke met de andere noch over-ghebleven Spaenjaerden de Stadt weder bewoont hadden. De Indianen hadden ock de Stadt Imperiael soo nauwe beleghert datter niemandt uyt of in en mocht / soo dat de belegherde seer benauwt waren / als die geen ontset van victualie konden bekomen / ende by-naest van honger storven / hebbende Paerden-vleys moeten eten / waer uyt te vermoeden stondt / dat de Indianen de Stadt doen al in hadden. Staet van d'oorloghe tusschen die van Chili eñ de spaenjaerden.

Dese Indianen zijn seer vrome krijghs-luyden / ende waren doen ter tijt wel 5000. sterck / waer onder 3000. Peerden; weten te Paerde ende met de Lancie seer wel te leven. Hadden ock by de 100. Roers / ende 70. Rustingen / die sy van de Spaenjaerden bekomen hadden. Zijn uytter-maten groote vyanden van de Spaenjaerden / soo dat sy yemandt der selve doodt smijtende / hem op-snijden / ende in't hart bijten / nemen haer somtijdts ock het beckeneel van de kop / ende geStrijtbaerheydt ende waerachtigerighept der Chilesen.

den malkanderen daer uyt te dzincken / tot een wzake van de tyzannije ende ſlavernije daer haer de Spaenjaerden onder ſoecken te bzenghen. Doen ooch / als ſy ten ſtrijde gaen ſullen / groote treffelijcke Ozatien / vermanende malkanderen tot beſcherminghe harer bzyheydt / ende haet teghen de Spaenjaerden / die ſy noemen Viracoche, 'twelck te ſegghen is Zee-ſchuym. Doen ſy Baldivia overvielen / verbzanden ſy alle de Huyſen / Kercken / ende Kloosters / de Beelden ende Papen hieuwen ſy 't hooft af / ſeggende / nu hebben de Spaenſche Goden een eynde. Namen ooch Goudt / ende ſtopten de Spaenjaerts in de mondt: ſeggende / ghy Goudt-gierighe Menſchen verſaedt u nu met Goudt / daer ghy ons ſoo ſéer om te quellen neemt / ende nimmermeer af verſaedt en zijt / met meer andere wzeedt-heden ende wzake / hier te langh om verhalen. Doen ſy eerſt teghen de Spaenjaerden op-ſtonden / ende haren Capiteyn ſouden kieſen / namen ſy een groote balck / ende leyden die op haer ſchouderen / die het langhſte herden mochte / ſou Capiteyn zijn. Eenighe dzoeghen 't 4. 5. 6. uren / maer in 't eynde quamder een / die 't 24. uren dzoegh / deſe wert Opper-veldt-heer.

't ſchip los Picos aen brandt geſteken.

Den 7. Aprilis in 't uyt-zeylen van Puerto Laguaſco ſtaken ſy 't Schip Los Picos (daer noch wel de halve ladingh aen roet in was) aen brandt / ſoo dat het te gronde toe verbrande. Den 20. dito / waſt ſoo doncker ende nevelachtigh oft miſtigh / datmen geen ſteen-wozp van hem ſien konde / ende 'tvolck haer kleederen waren als offer 't meel met handen vol op-ghewozpen hadde geweeſt; 'twelck haer ſeer verwonderde / maer de Spaenſche Piloot ſeyde / dat het daer dickmaels gebeurde / ende noemdet Arenáles, dat ſoo veel is te ſegghen als Zandt-plaetſen. Het duerde de gantſche dagh langh.

wonderlicke Miſt.

Den 25. dito / quam Claes Pieterſz. Capiteyn op 't genomen Schip Buen Jeſus aen boozdt van den Admirael / dien hy te kennen gaf / hoe dat ſekeren Negro oft Mozlaen / genaemt Emanuel, welcke ſy mede ghenomen hadden op 't boozſchzeven Schip / hem verklaert hadde / datter dzie boots met Goudt geladen waren in 't ſelve Schip / die de boozſchzeven Negro ſelve hadde helpen in-dzagen ende bearbeyt / dit Gout hadde de Capiteyn Franciſco d'Ivarra in de nacht / als de onſe hem verbolghden / laten over boozt werpen / ſiende dat hy het niet ontkomen en konde / op dat immers de onſe geen genut daer af en ſouden hebben. Op deſe informatie heeft de Generael doen examineren den Piloot ende een Negro, genaemt Baſtiaen, die ſulcks in 't eerſte geloochent hebben / maer na wat ghepijnight zijnde / hebben alle ſaken openlijck bekent / ſeggende datter waren 52. kaſkens / elcks van vier Arroben met Goudt / ende noch 500. Teghels / elck wegende 8. 10. 12. pondt gewichte / ſomma datter ſoude geweeſt zijn 10200. pondt Goudts / 'twelck de boozſchzeven Capiteyn ſoo nauwe hadde laten over boozdt werpen / dat / alſſer gheſeydt wierdt / daer ware noch eenige partije onder de duyſter begraven / hy het ſelve liet op-graven / ende in Zee werpen / op datter immers niet een enckel greyn over-blijven en ſoude. De Generael dit verſtaen hebbende / liet het Schеepken op nieuws door-ſoecken / maer vonden niet / dan alleen in de Piloots Bockſen eenighe kleyne ſtuckkens Goudt / in een ſackken toe-ghebonden / wegende net een pondt.

Naerder beſchrijvinge vā de genomen ſpaenjaerdē / op 't ſchip Buen Jeſus.

10200 Goudts over boozt gheworpen.

De Piloot verklaerde voorts / dat hy in Compagnie van twee Oorlogh-ſchepen ghezeylt was uyt de Haven van Lima, geladen hebbende 2500. hanegas Meel / ende 200. Soldaten / die ſy in de Conception gebracht hadden. De voorſz Oorlogh-ſchepen Simon de Cordes gemiſt hebbende / waren wederom ghezeylt

naer

naer Arica, om aldaer 's Coninghs Silver te laden / ende dit Schip / genaemt Buen Jesus, soude in't Eylandt van S. Maria 't Goudt laden / ende daer op de wacht legghen tot op den 3. Martij / om / of hy eenigh onraedt vername van vreemde Schepen / 'tselve te gaen adviseren binnen Lima, want het een vernaemt Schip was van zeylen / ende na den 3. Martij soudet in Arauco loopen / aldaer zijn Meel lossen / 't Goudt datter was / in-nemen / ende daer mede naer Lima zeylen. Dit alles is door de onse verhindert geworden / hoe-wel sy daer geen profijt af gehadt en hebben / als niet eens denckende dat dit Eylandt soo veel Goudts soude upt-leveren / dat eerst binnen drie Jaer gheopenbaert was. Daer en waren doen niet boven 3. oft 4. Spaenjaerden op 't selve Eylandt / met ontrent 200. Wilden / die anders geen geweer en hebben / dan boghen en pijlen.

Noch heeft de voorschreven Piloot beleden / doen de Capiteyn d'Ivarra vry gelaten wierdt / dat hy doen met hem over-komen was / de onse te raden dat sy loopen souden naer de Caep S. Francisco, ende ondertusschen soude de Capiteyn de Schepen van Oorloge tot Lima waerschouwen / dat sy d'onse verbolghden. Daerom oock de Generael met de Krijghs-raedt geresolveert heeft niet aen de voorschreven Caep te verwachten / maer 't selve in't gesicht hebbende / langx de kust te zeylen / naer een Eylandt / genaemt Los Cocos, ligghende ontrent 5. graden benoorden de Linie / daer Water ende Cocos noten genoegh te bekomen zijn. Maer gezeylt hebbende tot den 20. May toe / sonder 'tselve Eylant te konnen vinden / ende niet raedtsaem vindende de kust van Nueva Spania aen te doen / overmidts de Spaensche Piloot gesept hadde / datter drie Oorlogh-schepen van Lima de gantsche kust souden verbolgen tot aen de Caep d'Aquapulco, om haer waer te nemen / hebben sy geresolveert haren cours over te setten naer de Philippinas, ende ondertusschen eerst aen te doen de Eylanden de los Ladrones, ende aldaer aen te soecken het Eylandt Buena vista, oft Guana, leggende op de hooghte van 13. graden benoorden de Linie / ontrent 250. mijlen van de Philippinas, welcke leggen van Peru 2400. mijlen.

De spaensche Piloot over boort gheworpen.

Den 30. Junij 1600. heeft de Generael met advijs van de Krijghs-raedt doen over boordt werpen ende in Zee verdrincken de Spaensche Piloot; want hoe-wel hy in de Cajupt at / ende de Generael hem alle vriendtschap bewees / soo seyde hy nochtans tegen eenighe / ja sustineerde in presentie van alle de Officieren / datmen hem vergeven hadde / overmits hy hem wat qualijck ghevoelde. Ock hadd' hy ghesocht te ontkomen / ende soo wel de Negros oft swarten / als de Spaensche jongers daer toe willen brengen.

't Schip Buen Jesus wordt upt noot verlaten.

Den 15. Augusti is het Schip Buen Jesus zijn Roer aen stucken gebroken met de haecks ende vingherlinghen / waer door het soo leck wierdt / dat het niet moghelijck was 't selve met pompen boven te houden / soo dat sy 't ghenoodtsaeckt gheweest hebben te verlaten / na dat sy eerst de Victualie met 2. Metalen stucken daer upt gehaelt hadden / 't was al half vol Waters eer sy 't lieten drijven: Ende de Generael heeft den Capiteyn tot Schipper ghestelt op de Eendracht, verdeelende voorts het volck op de twee Schepen.

De twee schepen komen by de Eylanden de los Ladrones. daer sy met de invvoonders handelen.

Den 15. Septembris ontrent 3. uren naer middagh / sagen sy een van de Islas de los Ladrones ofte Dieven-Eylanden, en 's morgens den 16. dito / noch wel een mijl van Landt zijnde / quamen haer veel Canoas aen boordt / brengende Cocos, Bananas wortelen / Suycker-riet / Visch / ende meer ander ververschinge / welcke de onse van haer Kuylden voor oudt Yser / want sy seer begherigh zijn na Yser / dat sy op zijn Spaensch weten Hierro te noemen / overmidts de Spaen-

jaerts daer jaerlijcks aen-komen. De onse zeylden vast lancks 't Eylant heuen/ ende liepen om de zuydt-hoeck/ daer sy een lage punt sagen af-loopen ende meynden te anckeren. Ondertusschen quamender van alle kanten meer dan 200. Canoas, in yeder 2. 3. 4. 5. Man/ dzinghende ende roepende elck om seerst Hierro, Hierro, soo dat de onse door 't groot gedrangh een ofte twee Canoas in de grondt zeylden onder de kiel door; maer de Eylanders draeghden daer weynigh na/ want sy kloecke swemmers zijn/ ende konnen hare Canoas met al het goedt dat-

Behendigheyt in het stelen/ ende andere zeden van de voorschreve Eylanden.

ter in ig lichtelijck weder op helpen. Dese Eylanden hebben haer rechte naem de los Ladrones, want het volck isser al-te-mael soo diefachtigh ende behendigh in't stelen/ dat het wonder is. Bedrogen de onse op verschepden manieren in't handelen/ want leyden een handt vol Rijs boven op een korf van Cocos schellen gemaeckt/ soo datter vry wat veel scheen in te wesen/ maer in't op-halen vonden men daer onder bladeren/ oft ander rupchte. In't op-halen (segh ick) want in't handelen legghen sy achter of ter zijden af met de Canoas, ende en komen niet in de Schepen/ maer men moet een stuck Yser aen een koorde binden/ die laten dalen/ ende 't gene sy daer voor weder geven/ op-halen. Sommighe quamen oock over in de Schepen/ daer mense te eten en te dzincken gaf/ een van haer siende een van't volck een rappier in de hant hebben/ heeft sijn slagh waer genomen/ ende hem't selve ontruckt/ spzinghende daer mede over boort/ duyckende

kende onder 't Water. De onse schoten ock na eenighe andere die yet gheſtolen hadden/ maer sy sprongen al over boort/ende duyckten onder 't Water wech/ om niet geraeckt te worden. De andere/ die geen schult en hadden/ trocken haer sulcks niet aen. Dit volck schijnt soo wel te konnen leven op 't Water / als op Landt / door dien sy soo meesterlijck duycken / ende dat soo wel Vrouwen als Mannen. De onse smeten vijf stucken Yſers in de Zee/ om hare gauwigheyt te beproouven/ een van haer haeldese alle vijf weder op/in soo korten tijt/dat de onse daer over verwondert waren. Hare Canoas oft Scheepkens zijn soo net ende polijt gemaeckt als de onse noch geen op al de reyse gesien en hebben/zijn ontrent 15. oft 20. voeten langh/ende anderhalve voet breedt. Sy wetender seer wel mede om te gaen / ende zeylen heel scherp tegen de Windt/ wenden niet als sy laveren/ maer zeylen weer met het achterste voor / latende 't zeyl staen/ 'twelck Beſaensche wijse ghemaeckt is van Riet. Daer quamen ock sommighe Vrouwen aen boordt geheel naeckt/ als de Mans/dan dat sy een groen bladeken voor haer schamelheyt hadden. Dragen het hayr langh/ ende de Mans kort/ 'twelck staet als oft men Adam en Eva in ons Landt geschildert saghe. Zijn taneyt van coleur / vet van Lichame / ende (soo Candisch schrijft) hooghер ende groter van stature als de Engelsche / ende schijnen seer luxurieus te weſen / ende sonder wet in't ghemeen met de Vrouwen te doen te hebben : want daer warender veel die

heel qualijck gheſtelt waren aen haer regiment ; ſommighe hadden 't Aenſicht met de neus van de pocken heel op-ghegheten / ſoo dat ſy maer een kleyn gaetgen hadden in de mondt / weſen ſelve dat het van de pocken gekomen was.

Dit Eylandt / 'twelck de onſe meynden te weſen Guana , is een groot Eylandt / wel twintigh mijlen (na haer giſſingh) in't ronde. De Spaenjaerden ſchrijven dat hier veel Eylanden leggben / maer de onſe en saghender maer dit een : ende alſoo ſy nu redelijck ververſcht waren / hebben voor-ghenomen haer reyſe te vorderen na de Philippinas.

Beſchrijvinge van de Philippijnen.

IN-WERP.

„ Noordt-waert van de Molucken af / tegen over het Coninghrijck Cauchin-
„ china ('twelcke den grooten Coningh van China tribuyt geeft) leydt een hee-
„ len hoop Eylanden / die de Spaenjaerden / na den name van Coningh Philip-
„ pus , Las Philippinas genoemt hebben / om dat ſy de ſelve / door ſijnen laſt / uyt
„ Nieuw Spaenjen 'tzeyl gegaen zijnde / niet eerſt ontdeckt / maer onder haer ghe-
„ biedt ghebracht hebben in't Jaer ons Heeren 1564. De eerſte ontdecker is
„ Ferdinandus Magalanes geweeſt / die op een van de ſelve geſtorven is. Sy wor-
„ den oock Las Manillas ghenoemt / na de voornaemſte Haven ende Stadt / by
„ de Spaenjaerts aldaer ghetimmert. Daer zijnder dieſe noemen de Eylan-
„ den van Lucon , na den naem van Lucon , welck 't voornaemſte van allen is /
„ ende gehouden wordt wel 1000. mijlen groot te weſen in't ronde / daer in oock
„ de voorſchreven Hooft-ſtadt Manilla gelegen is. Deſe Eylanden hebben eer-
„ tijdts gheſtaen onder de Kroone van China , die ſy om eenighe lichte oorſaken
„ verlaten hebben : waer door de politie ende goede wetten / ten tijde van de aen-
„ komſte der Spaenjaerden / aldaer geheel vervallen waren / ende d'Eylanders
„ onder malkanderen leefden als beeſten / elck de meeſter makende / ende mal-
„ kanderen ſoeckende te verdrucken. Dit is d'oorſaeck geweeſt / dat de Spaen-
„ jaerden deſe Eylanden met kleyne moeyte onder haer ghebiedt gebracht heb-
„ ben : te meer / om dat de In-woonders ſeer ſlecht ende een-voudigh waren / en-
„ de haer terſtont met groote menighte lieten Doopen / ende Chriſten maken.
„ Hoe-wel nochtans de Ilocos, ende andere / die de Spaenjaerden Pintados noem-
„ den / haer ſomtijdts wat moeyte maechten. De ſelve Eylanden zijn al-te-
„ ſamen wel bewoont / ende geven met name veel Rijs / ende Wijn ghemaeckt
„ van Nypa, Herten / Hinden / ende meer ander Wildt : als oock Buffels / Oſ-
„ ſen / Koeyen / Verckens / Geyten / ende ander Vee ; hoe-wel ſy te voren geen
„ en hadden / iſſer nu / door de neerſtigheyt van de Spaenjaerden / ſoo overvloe-
„ digh / dat deſe Eylanden niet en hebben te wijcken voor Nieuw Spaenjen.
„ Hebben oock veel Zivet-katten / ende allerley fruyt / als in China : geven Ho-
„ nigh ende Waſch met menighte ; daer valt mede veel Goudt : Maer hoe-wel
„ dat veel van de In-woonders haer tribuyt aen de Spaenjaerden in Goudt be-
„ talen / ſoo en hebben nochtans de ſelve / wat neerſtigheydt ſy oock daeromme
„ gedaen hebben / noyt konnen vernemen / immers tot den Jare 1600. toe / waer
„ de voorſchreven In-woonders 't Goudt van daen halen. Men beginter oock
„ Tarwe te zaeyen / want te voren bracht men haer Meel van Japon. Daer
„ valt oock veel Ebben-hout ende Caña Fiſtula.
„ De Chineſen handelen ſeer ſterck op deſe Eylanden / ende brenghender al-
lerhande

lerhande waren van haer landt : als Zijde / Katoen / Porceleynen / Buskruydt/ Solfer/ Yser/ Stael/ Quickſilver/ Koper/ Meel/ Noten/ Kaſtaenjen/ Biſſchuyt / Datelen / allerley Lijnwaet / Schrijf-kokers / ende meer andere fraeyigheden : alle welcke goederen van daer weder gheſcheept worden by de Spaenjaerden / ende ghevoert naer Nieuw Spaenjen. Van waer ſy na de Philippinas voeren wel anderhalf million's jaers / ſoo ghemunt als ongemunt Silver / daer ſy voor vier pondt Silvers een pondt Goudts krijghen / dan en ſoecken 't ſelve niet ſeer / als Goudts ghenoegh hebbende in Peru ende Chili, maer handelen meeſtendeel met de Chineſen, ende maken in hare wederkomſte van elck hondert een duyſent. De Stadt Manilla leydt op 14. graden benoorden de linie. Daer woont de Spaenſche Gouverneur / die alle deſe Eylanden regeert/ als oock Aertſ-biſſchop / die 't opperſte gebiedt heeft in Kerckelijcke ſaken over alle de ſeven / in de welcke noch drie Biſſchoppen zijn / onder den Aertſ-biſſchop ſtaende.

Den 14. Octobris 1600. des morgens ontrent 6. uren ſagen ſy landt/ 'twelck ſeer hoogh was / ende meynden 't te weſen de Kaep Spirito Santo, leggende op 13. graden / daerom ſy oock daer na toe ginghen / tot dat ſy een openinge ſaghen aen de Zuydt-zijde / welcke ſy meynden de Straet van Manilla te weſen. Hier zeylden ſy weder na toe / ende quamen des middaeghs op de reede / aen de hoeck van de Noordt-zijde van de openinge / daer ſy achter een klippe lagen op 12. vadem / ende 't waſſer ontrent 3. mijlen wijdt. Den 15. dito/ 'smorgens/ hebben ſy van de voorſz hoeck (dat een Eylandt was) om inne-waerts aen te loopen / gezeylt Weſt ten Noorden ontrent 8. mijlen / alwaer ſy 't aen de Zuydt-zijde gheſet hebben. Aen de Noordt-zijde lagh een ſeer hooghe ſcherpe Pijck / maer Weſtwaert aen ſagen ſy al vaſt Landt/ ſonder eenige openinge. Hier leggende/ zijnſe aen de Zuydt-zijde met een Boot aen Landt geroeyt / in een ſchoon revierken / 'twelck aen beyde zijden vol Boomen was / ende vonden daer ſommighe Hupſkens van heel arme Indianen/ die ſy wat Lijnwaets ende eenige Meſkens gaven / maer maecktender luttel wercks af / doch daer na quamenſe aen boort van den Admirael/ mede-brengende eenige fruyten.

Den 16. 'smorghens / iſſer een groote Canoa oft Balſy na 't boort van den Admirael gekomen / daer een Spaenjaert in was / die met ſijn roer drie ſchoten dede / waer op ſy hem van ghelijcken antwoorden. Hy het Schip met het volck ſiende/ en dorſt niet aen boort komen/ daerom de Generael een Spaenſche vlagghe liet waeyen / ende een van de maets werden Monnicks kleederen aenghedaen / om de Spaenjaert te locken. Hier door heeft hy hem verſtout over te komen / ende werdt ſeer feeſtelijck wellekom gheheeten van de Generael / die hem ſeyde/ dat ſy Francoyſen waren/ commiſſie hebbende van den Coningh/ om naer Manilla te varen / dan door de langhdurighe reyſe grootelijcks wat ververſinghe van doen hadden ; Oock (ſeydt hy) was hare Piloot geſtorven / ende daerom warenſe aldaer in-ghekomen / ſonder te weten waer ſy waren. De Spaenjaert antwoorde/ dat ſy in een groote Bay waren/ Bay la Baya ghenaemt/ 7. oft 8. mijlen benoorden de Straet van Manilla, ende dat het een ſeer vruchtbaer Landt-douwe was/ ſoo van Rijs als ander victualie : ghebiedende voorts de Indianen / datſe met Rijs / Hoenderen ende Verckens aen boort komen ſouden / 'twelck ſy deden / ſoo dat de onſe van alles ghenoegh kreghen tot haren contentemente / doch en wilden de Landt-ſaten geen Koopmanſchap hebben voor hare waren / maer al enckel Silver-geldt.

Een ſpaenjaert krijgenſe met behendigheydt aen boort.

De twee ſchepē landen in bay la baya.

Noch een spaenjaert aen booxt.

Den 17. dito / isser noch een Spaenjaert aen booxt gekomen / met een overdeckte Balsy oft Canoa, een Hellebaerdt by hem hebbende. Dese was Serjant over die Landen / Franciſco Rodriguez geheeten / de eerste hiet Henrique Nuñez. De onse kregen doen noch een deel Rijs / Hoenderen ende Vercken aen booxt / welcke de Generael betaelde / gevende booz een Vercken (doch en zijn de grootste niet) een halve Reael van achten / booz 't koppel Hoenderen een enckel Reael / ende booz een groote sester Rijs / wegende wel 60. pondt / ses Realen / dat soo veel is als 35. stuyvers / ofte daer ontrent / maer moest al met Silver-geldt betaelt werden / want hier en is niet soo aenghenaem als Silver.

Kleedinge van de Indianen in hay labaya

Dese Indianen gaen meest naeckt / doch sommighe hebben een Linnen kleedt om 't lijf. Ock warender eenighe ghespagnoliseerde / die hadden broecken ende Linnen rockskens aen. De booznaemste / die noch van de oude Oberste haer afkomste zijn / dragen haer vel ofte huyt seer aerdigh / fraey ende konstigh door-sneden / ofte gepiqueert / welck piqueersel / om dat het met Ysers daer in gegraveert wort / nimmermeer af en gaet. Wy sullen den Leser een af-beeldinge dan booz oogen stellen in de beschrijvinghe van't Eylandt Capul. Voorts zijn 't slechte lieden / sonder eenigh gheweer / soo dat de Spaenjaerden hier over al wijdt ende breedt domineren / doende haer tribupt betalen / te weten booz elck hooft 't zy Man oft Vrouwen / die boven de 20. Jaer oudt is / 10. Realen / dat weynigh min bedraeght

als

als drie gulden. In elck gheweſt en zijn maer weynigh Spaenjaerden / met een Paep / die van de Inwoonders in grooten aenſiene gehouden wordt / ſoo dat het maer aen Papen en gebreeckt / dat ſy alle deſe Eylanden niet tot haren will' en hebben / want daer zijn plaetſen / in de welcke noch Paep noch Spaenjaert en is / ende ſitten eben-wel onder tribuyt.

Des namiddaeghs heeft de Generael den Spaenjaert Henrique Nuñes, met een van de maets / genaemt Jacob Lock, die goet Spaenſch ſprack / aen Lant geſonden / hem een goede ſchenckagie vereerende / overmidts de onſe door hem veel toe-voer kregen van Victualie / die ſy meer dan van doen hadden. Sy meynden hier vaſtelijck dat de onſe commiſſie van den Coningh van Spaenjen hadden / want in dit gheweſte noyt vreemde Schepen gheweeſt en waren / anders ſouden ſoo vlijtigh ende milde niet hebben gevallen.

Den 18. dito / iſſer een groote Canoa aen boort gekomen / daer een Spaenſch Capiteyn in was / met een Paep. De Capiteyn quam met oorlof over / maer de Paep bleef in de Canoa : over zijnde / vraeghde den Generael na ſijn commiſſie / ſegghende dattet haer van Coninghs weghe verboden was met eenige vreemde Natie te handelen. De Generael ſulcks hoorende / heeft den Spaenjaert ghetoont de commiſſie van ſijn Princelijcke Excellentie / daer hy ſeer in verwondert was / want hadde ghemeynt dat de onſe van Aquapulco in Nieuw Spaenjen waren. Ende alſoo de voorſz Jacob Lock noch aen Lant was / heeft de Generael een Spaenjaert met een brief af-geſonden / haer ontbiedende dat ſy den ſelven Lock van ſtonden aen t'Schepe ſouden ſenden / of hy woude deſen Capiteyn / ghenaemt Rodrigo Arias Xiron, in ſijn plaetſe met hem voeren. Hier op quam de Paep 'ſanderendaeghs met een Canoa aen den Admirael / ende ſchreef dat de Generael onder ſijn handt-ſchrift ende zeghel beloven ſoude den Spaenſchen Capiteyn wederom te ſchicken / ſoo haeſt de voorſchreven Lock hem ſoude ghelevert zijn. 'tWelck ghedaen weſende / is de wiſſelinghe over en weder gheſchiedt / ende de voorſchreven Capiteyn wierdt mede met eenighe ſchenckagien vereert / doch van dier uren af en quamder geen Victualie meer aen boort / ſoo dat ſy nu verſien zijnde / ſoo van Rijs als Vercken / ende twee Indianen op hebbende / die tot Capul bekent waren. Den 20. dito / met den dagh het ancker gheſicht hebbende / om te zeylen na de Straet van Manilla, die gheleghen is ontrent 7. oft 8. mijlen bezuyden deſe Bay la Baya op 14. graden ſchaers.

een ſpaens Capiteyn aen boort.

De ſchepen verzeylen.

Den 21. dito / quam 't Jacht de Eendracht by een Spaenſche Berck / daer ſy met de Boot na toe roeyden / ende vonden der ontrent 25. ſeſter Rijs / ende 70. Hoenderen / maer het volck waſſer al uyt-gevlucht. De Generael dede het goet loſſen / ende voorts de Berck in de grondt houwen. De Indiaenſche Piloot ſeyde / ſy quam een Spaenjaert toe / die met dit goet / ende eenighe planckien / die ſy noch onder wege laden ſouden / naer Manilla wilde.

Een ſpaenſche berck genomen.

Den 24. dito / wat namiddagh zijn ſy in de Straet van Manilla ghekomen / ende 's avondts metten doncker by 't Eylandt Capul, daer ſy ſulcken wrimpelinge van ſtroomen vernamen / als of het al dooghten geweeſt hadden / ende konden der nochtans geen gront werpen. In de nacht ſetten ſy 't aen de Weſt-zijde van't Eylandt achter een hooft / daer een groote Zandt-Bay lagh / ende een Dorp ſtondt.

De ſchepen komē in de ſtraet van manilla eñ by 't Eylant capul.

Den 25. dito / 's morgens hebben ſy geſien datter volck te Lande-waert gevlucht was uyt de Huyſen van't voorſchreven Dorp. De Indiaenſche Piloot

heefter aen-geroepen / maer niemandt vernomen. Ende alsoo sy hier noch in een harde stroom lagen / zijn sy na een ander Bay ontrent een half mijle verder ghezeylt / want men ober-al rondtom dit Eylandt kan anckeren / het welck 4. of 5. mijlen in den omme-loop groot is. Den 27. dito / siende datter gheen van 't Landt te voor-schijn en quam / heeft den Generael een deel volcks aen Landt gesonden / ende met grof geschut op de Hupsen doen schieten / om de In-woonders een schrick aen te jaghen. Op dit ghelupt is seker Chinees van een ander Dorp by de onse ghekomen / die hem aen boordt van den Admirael brochten / dan sy konden hem niet verstaen / maer met veel wijsens gaf hy te kennen / op morghen weder te sullen komen met eenighe verversschinghe / waer over de Generael hem een vereeringhe dede / ende wees / dat hy hem contentement van gelde gheven soude / voor 't ghene hy beloofde te brenghen / daer op voer hy weder naer Landt.

Een Chinees vã capul komt aen boort.

De maets met de Sloep weder aen boordt komende / hadden een Man achter gelaten / genaemt Jan Caleway van Londen, een Speel-man ende goet Musicijn. Wisten niet hoe hy wech gekomen was / maer vermoeden dat hem de Indianen overvallen hadden / overmidts hy sich wat te verre begheven hadde van den hoop. Een van de Indiaensche Piloten / uyt-ghesonden om verversschinge te halen / werdt oock gehouden. 's Nachts daer aen is d'ander Piloot (die sy in Bay la Baya mede genomen hadden) aen Lant geswommen / ende wech geloopen / niet tegenstaende de Generael hem alle goet tractement gedaen hadde. Hy was genaemt Francisco Tello, na den naem van den Gouverneur van Manilla, die hem over de Vonte gheheven hadde / want soo weten de Spaenjaerdts die arme onnoosele luyden te locken / die sy dan somtijts oock eenighe schurfte commissie oft ydelen naem geven / om haer alsoo te verplichten.

Den 28. dito / is de Generael selfs in persoone met 32. Man aen Landt gevaren / daer sy eenige Dorpen aen brandt staken / dan al het volck met hare waren ende goederen waren daer uyt geblucht / soo datter niet gevonden en wierdt / noch eenige Indianen vernomen. De Hupsen waren heel slecht / van Matten en Stroo gemaeckt / een Mans lenghde van der Aerde verheven: om de selve staen veel Cocos Boomen / daer de Eylanders haer meeste voedtsel van hebben.

brant slichtinge op capul.

Maniere vã hupsen.

Den 29. Octobris / in der nacht / is de swarte Emanuel, (die op't Jacht de Eendracht was) in de Boot geballen / ende daer met aen Landt ghevaren / ende wech gheloopen / niet teghenstaende de groote beloften die hy gedaen hadde van vrywilligh by de onse te sullen blijven / daerom de Generael den anderen Negro, Bastiaen, heeft doen examineren / dewelcke bekende dat hy des aenslaghs van sijn mede-ghesel kundigh was / ende dat hy mede sulcks in den zin hadde / dan dese gheleghentheydt en docht hem niet goedt te zijn. De Generael mercken-de de snoode belepnigheyt deser Swarten / die / niet teghenstaende alle de beleefthcydt die men hun thoonde / altijt sochten de onse te verraden / heeft den selven Bastiaen doen arquebuseren / om sijner verraderije uyt de vreese te staen. Hy bekende noch voor sijn doodt / dat het ghene hy ende de Spaensche Piloot ghesepdt hadde / van't Goudt in't Schip Buen Jesus, al-te-mael waerachtigh was. Den 31. dito isser noch een partije volcks aen Landt ghegaen om victualie te soecken / ende vonden in seker plaetse over de dertigh sesters Rijs / doch vernamen gheen volck / want sy waren alle ghevlucht / ende hadden haer verborghen in het Bosch / waer over de onse noch vier Dorpen in brandt staken / elck van 50. oft 60. Hupsen.

een swarte loopt wech vande schepen.

D'ander voort gearquebuseert

anderbrant slichtinge.

IN-WERP.

Als Sir Thomas Candiſch by 't Eylandt Capul ten ancker lagh / quamen hem twee Canoas aen boort geroeyt / waer in dat was een van de principaelſte Caſiquen oft Heeren van't Landt / die ſeven in ghetalle zijn. Deſe Caſique was ſijn vel al doorſneden met veel figuren en loof-werck / gheljck wy hier voren gheſeydt hebben van die van Baya la Baya, ende den Leſer na 't leven vertoonen. 't Eylandt Capul is 't uyterſte van de Manillas oft Philippijnen. De In-woonders gaender meeſtendeel naeckt ende zijn tanept van verwe. De mans hebben maer een ſchorte om haer middel / gemaeckt van feker lijnwaet / dat ſy weven van Vananas bladeren / dit binden ſy tuſſchen de beenen toe / ende bedecken alſoo hare ſchamelheydt. Dit volck heeft een ſeer vreemt ende ſelt-ſaem ghebruyck / te weten / dat elck mannelijck kindt ofte knechtgen een tinnen naghel heeft door het hooft van ſijn manlijckheydt / in ſijn kindtſheydt daer door gheſteken: de ſelve naghel is gheſpleten aen de punt / ende dan om-gheſlaghen: het hooft is als een kroontgen / ende de wonde groeyt in de jonghevdt weder toe / ſonder groote pijne van't kindt. Deſe naghel trecken ſy upt ende in / alſt haer te paſſe komt. Tot meerder waerheydt (ſchrijft Candiſch) ende om ons hier van wel te verſekeren / namen wy ſelve een ſulcken nagel upt / ende ſtaken hem weder in / van een Soontgen van den voorſchre-

naerder beſchrijvinge van Capul.

Selt-ſaem gebruyck.

„ven Casique, ontrent tien Jaren oudt zijnde. Dese maniere van doen was „eertijdts gheconsenteert op 't request van de Vrouwen van den Lande / welc„ke siende dat hare Mannen seer genegen waren tot de sonde van Sodomie, dit „remedie daer tegen gesocht ende verkreghen hebben van hare Overste Magi„straten. Men schrijft diergelijcke van de Inwoonders van Pegu, een groot „Coninghrijck in Oost-Indien. Die van Capul aenbidden geheel den Duyvel/ „metten welcken sy dickmaels sprake houden: ende altijdt verschijnt hy haer „in't gedaente van eenigh leelijck ende schrickelijck Monster.

De schepen verzeylen.

Den eersten Novembris 1600. zijn sy 't zeyl gegaen / van Capul naer Manilla. Hier om de West legghen noch veel Eylanden / seer verdeylt van malkanderen/ soo datmen qualijck weet wat gat uyt passeren / principalijck als men daer onbekent is. Den 5. dito / sagen sy een Canoa, die na een Eylandt zijn wilde/

Nemen een Canoa met negen Indianen.

daer ontrent gheleghen; de Generael heeft de Sloep daer na toe ghesonden/ diese achter-haelt ende aen boort gebracht heeft. Daer waren 9. Indianen in/ van Manilla komende / dan de onse en kondense niet verstaen: hadden niet in dan eenighe kistghens met wat Lijnwaet / datse in Manilla ghekocht hadden/ soo dat haer de Generael onbeschadight met haer goedt heeft laten door-varen/ behoudende alleenlijck twee Indianen / om den wegh te wijsen naer Manilla, hoe-wel de onse haer door woorden niet en konden verstaen. Sy vonden ock eenighe Brieven / met een autorisatie van den Gouverneur / onder 't zegel des Coninghs van Spaenjen. Dese hielt aen sekeren Paep / wonende in een plaets / ghenaemt Bovillan, leggende ontrent 60. mijlen van Manilla. 't Inhoudt was / datter klachten ghekomen waren aen den Gouverneur over ettelijcke Spaenjaerden / die den Indianen groote overlast ghedaen hadden / dat de selve Paep daer goede informatie op nemen soude / ende die schuldigh bevonden wierden / op des Coninghs kosten naer Manilla senden. Den 6. dito / na dat sy door calmte ende contrarie windt eenighe daghen stil gheleghen hadden / achter een hoeck ofte punt van seker Eylandt / leggende ontrent vier

Ende een Spaense Barck.

mijlen van Capul, hoorden sy 's morghens / een half ure voor daghe een Roer af-schieten / waer door sy stracks een Sloep ende Bock / met ontrent 20. Musquettiers / ghemant hebben / ende geroept zijn na de plaetse daer sy dochten dat het schieten van daen quam; daer komende/ kreghen een Barck in't gesicht / die terstont na 't Landt roeyde: ende by 't volck datter in was / welcke te bosse-waert in liepen / verlaten wiert. Daer waren vier Spaenjaerden in/ ende veel Indianen. Een van de Spaenjaerden is op 't laetste voor uyt gekomen / ende heeft met de onse spraeck gehouden: ja is / op belofte van dat hem niet misschieden en soude / aen boort ghekomen. Onderraeght zijnde / seyde dat sy van Manilla quamen / ende naer Soubon wilden / daer veel Spaenjaerden vergaderden / om op de Moluxsche Eylanden te Oorloghen / om dat de Eylanders op eenighe van de Philippijnen gheballen waren / ende die berooft hadden. Dese Barck hadde een half vat Buskruyt in / met veel Kogels / ende eenighe stucken Ysers / 't welck de Generael daer uyt liet lossen / ende de Barck in de gront boren / op datter de Spaenjaerts geen nut meer van hebben en souden.

Noch een Chineesch Schip.

Den 7. dito / 's morgens / een zeyl ghesien hebbende Oost-waert van de Bay daer sy laghen / roeyden met de Sloep ende Boot daer na toe / ende brachten't aen boort van den Admirael.

Dit was een Chineesch Schip/ in Manilla t'huys behoorende/ waer op 7. Chinesen

neſen waren / in hebbende over de 200. ſesters Rijs / met eenigh loot ende ſchelpen / welck goet ſy in Manilla wilden brengen. Quamen van Combou, een plaetſe / wel 120. mijlen van Manilla verſchepden ; alwaer ſy / van weghen den Gouverneur / 40. Spaenſche Soldaten ghebracht hadden / tot behoef van de bovengemelde Oorloghe. Het Scheepken mocht ontrent 5. oft 6. laſt groot zijn / ghemaeckt op de Chineſche maniere / voor als een Schouwe / ende van binnen ſeer gemackelijck / met een Water-back ende Over-ſtede. De Anckers waren van hout / de zeylen van matten oft rieten / want ſy anders geen anckers oft zeylen en gebruycken / ſelfs op Schepen van 200. laſt. Zijn ock in hare Schepen ſeer puntigh. De Meeſter oft Schipper was een Chinees van Canton , de Piloot ende andere waren Chineſen van Chincheo , twee verſchepden natien / die eenderley tale ſpreken / maer malkanderen ſeer haten. Waren wel bedreven in deſe Eylanden / principalijck de Meeſter / die lange tijdt by de Portugeſen in Malacca ende Maccao ghewoont hadde / ſoo dat hy ock goedt Portugees ſprack. Deſe Man quam den onſen wonderlijck wel te paſſe / want ſonder dat / ſouden hare Voyagie niet wel hebben konnen vol-brenghen. De Generael heeft de Meeſter met de Piloot aen boort ghehouden / ende in't Chineſche Schip ('twelck ſy Champan noemen) tien of twaelf Man van ſijn volck gheſet / behalven de vijf Chineſen die daer noch in waren / om't ſelve te beſtieren / vermidts de onſe daer mede niet en wiſten om te gaen. Den 8. dito / moeſten ſy om de calmte noch aen de voorſchreven Caep blijven leggen / ende de Generael heeft de Chineſche Schipper ende Piloot / in preſentie van den Krijghs-raedt doen examineren / aengaende de ghelegenthedt van Manilla : waer op ſy aen-ghedient hebben / datter twee groote Schepen van Nieuw Spaenjen laghen / die jaerlijcks op Mexico varen / ende noch een Duytſch Scheepken / dat ſy gekocht hadden van die van Malacca.

verklaringe der genomen chineſe vande ghelegenthedt van Manilla.

Deſe lagen in Cavite , welck de Haven is van Manilla , leggende twee mijlen Zuydt ende Noordt daer van daen. Op deſe Haven leggen twee Block-huyſen tot beſcherminghe van de Schepen / die nu gantſch ledigh waren. de Stadt Manilla is ſeer bebouwt / ende met ſteenen wallen om-vanghen : rontſom ende buyten de ſelve wonen meer dan vijftien duyſent Chineſen , die daer al-t'ſamen haren handel dryven / ende allerley handt-wercken doen. Boven dien komender noch jaerlijcks meer als 400. Schepen van China , uyt de Stadt ende Provincie van Chincheo , met Zijde ende alderley waren gheladen / waer voor ſy Silver-geldt wederom voeren. Sy komen op hare gheſetten tijdt / namelijck van December oft Kerſmis tot Paeſchen toe. Daer ſouden ock in't beginſel van deſe jeghenwoordighe maendt twee Schepen van Japon in Manilla komen / gheladen met Yſer / Meel / Speck ende ander Victualie. Voor de Bay van Manilla lept een Eylandeken / Marabilla genaemt / ontrent 15. mijlen van de Stadt / daer mocht men het bequamelijck ſetten / ende voorts de ghelegenthedt wijder in-ſien.

IN-WERP.

De Stadt Manilla , ende de Huyſen der ſelve / al ghemaeckt van Kalck ende Steen / op de nieuw maniere van huydens daeghs / zijn ſoo groot ende ruym in haer begrijp / dat de Spaenjaerden in't midden van de Stadt een ſlechte muer hebben doen ſtrijcken / om in tijdt van noode haer vertreck daer binnen te

„ te nemen / ende niet ghedwongen te weſen ſoo veel volcks daer te houden leg-
„ gen / als de grootheydt van de Stadt wel vereyſſchen ſoude. Dit is meeſt
„ om der Japoneſen wille gheſchiet / die hier ſtercken handel dryven / ende by
„ den Spaenjaerden ſeer ſuſpect zijn. In Manilla reſideert / beneffens den Gou-
„ verneur / (welcke ſoo veel is als Viceroy) de Audientie ofte Raedt des Co-
„ nincghs : ende behalven den Dom daer d'Aertſ-biſſchop ſijn reſidentie heeft /
„ zijnder noch eenighe andere ſchoone Kercken. De In-woonders van alle deſe
„ Eylanden in't ghemeyn / zijn al-te-mael Chriſten oft Heydenſch / want de
„ Moren of Mahometiſten zijnder gantſch uyt-geroeyt.

Deſchepen verzeylen, ende ſetten 't onder 'tey lant Bankingle.

Den 9. dito / zijn ſy van de voorſz. punt gheſcheyden / ende 's anderen daeghs 's avondts by een groot Eylandt ghekomen / dat ghenoemt is Bankingle, onder 't welcke ſy het den 11. dito / 'savonts / gheſet hebben ontrent een half mijl van't Landt. Den 15. dito / aen 't voorſchreven Eylandt legghende / na dat ſy haer wel verſien hadden van Water / ende alle de ledighe Pypen ghevult / bequamenſe twee Barcken met Hoenderen ende Verckens gheladen / die na Manilla wilden / om de Spaenjaerden hare ladinghe tot tribuyt te gheven.

Daer ſy twee barcken nemē.

Sy kreghen hier ontrent 250. Hoenderen ende 50. Verckens / waer voor de Generael den Indianen wat Lijn-waedts gaf in betalinghe / met een Brief aen den Gouverneur van Manilla, in-houdende / dat ſy hem ſouden komen beſoecken. Deſe Victualie quam haer wonder wel te pas / mitſdien ſy van de Indianen / die al wegh liepen / niet en konden bekomen.

Den 16. dito / zijn ſy t'zeyl gegaen van Bankingle, dat een hoogh Eylandt is / wel 12. oft 15. mijlen groot in't ronde / bewoont met Indianen / die nu al-te-mael onder de ſubjectie van de Spaenjaerts ſtaen : ende onder zeyl weſende / hebben noch twee Canoas bekomen / met ontrent dertigh Verckens ende hondert Hoenders / die mede naer Manilla wilden. Sy lieten het volck henen varen / met noch een Brief aen de Gouverneur / wiens tribuyt ſy aen-gehaelt hadden / want het de Heere van noode was.

Ende twee Canoas.

Den 21. dito / moeſten ſy / door ſtilte ende variable windt / weder na Bankingle loopen / daer doen eenighe Barcken ende Champans laghen / ghekomen uyt de Enghte van Manilla. De Generael / om eenigh beſcheydt van Manilla te hebben / heeft er de Sloep met twaelf Muſquettiers naer toe ghevonden / ende 't Jacht van Capiteyn Bieſman iſſer mede naer toe ghezeylt / tot beſcherminghe van de Sloep / die een zeyl heeft na-gejaeght / maer niet konnen onder-varen / door dat alle 't volck daer uyt was / ende te boſſe-waert in-geloopen. Dit was een nieuw Chineeſ Champan, met matten overdeckt / daer een Paep in gheweeſt hadde met ſijn Ornamenten / waer van ſy noch een deel bequamen. Des nachts is 't Chineeſ Champan, daer Bevel-hebber op was Jacob Theuniſſz. Stuerman / met noch vijf van de onſe / ende vijf Chineſen / onder zeyl gheweeſt / roepende aen den Admirael / of ſy't om de Zuydt wilden nemen / om te ſien waer Capiteyn Bieſman met de Sloep mocht ghebleven zijn. De Generael liet haer toe-roepen / dat ſy blijven ſouden / ende daer wederom anckeren. Hoe het met haer vergaen is en kan men niet weten / want de Schepen en hebbenſe zedert niet meer vernomen. Vermoeden dat de Chineſen haer den hals ſullen af-gheſneden hebben / ende alſoo ghevlucht zijn. De Schipper ende Piloot van't Champan, die op den Admirael waren / klaeghden ſeer over 't verlies van haer Schip ende goedt / ende verklaerden / niet te weten / hoe

Het Chineeſ ſchip dwaelt af vāde vloot / ende blijft achter / met verlies van ſes man.

het

ghet met de andere toe-ghegaen was. De namen van de ses achter-ghebleven Nederlanders zijn dese : Jacob Theuniſſz. Oosterwijck , Stuerman ; Cornelis Dirckſz. van Uytrecht , Adelboyst op den Admirael ; Cent Adriaenſz. van Vlissinghen ; Niclaes Cassier ; Jan Janſz. Aep , Adelboyst op de Eendracht ; Pieter Janſz. Tromperter.

Den 22. dito / alsoo de Eendracht, die om een andere hoeck van't Eylandt aen Ancker gheleghen hadde / met de groote Sloep na den Admirael quamen / zijn sy een zeyltgen ghewaer ghewoyden dat van Manilla quam : maer eer sy daer by konden / was't al ghestrant / ende't volck ghevlucht. Sy kregen de Fregate, die seer aerdigh ghemaeckt was / Galeysche wijse / ende merchten aen een Spaensch Vaendel / ende sommighe kleederen / die sy daer in vonden / datter Spaenjaerden in geweest hadden : namen 't selve goedt daer uyt / ende hieuwen de Fregat in de gront. Een Fregate genomen.

Den 24. dito / ontrent de middagh / quamen sy aen den hoeck van de Bay van Manilla , daer sy een groote openinghe saghen / Noordt-Oost in strekende / wel vier oft vijf mijlen wijdt. Dit is de mondt van de voorschreven Bay / in't midden van de welcke een langhwerpigh Eylandt leydt / Mirabilis ghenaemt / ende noch wat voorder siet men een ander rondt Eylandt / als of het een Hoet waer ; Van daer leyt de Stadt Manilla acht mijlen inne-waerts. Sy zeylden voorby de openinghe aen de West-zijde / want en konden Mirabilis niet bekomen / ende hebben 't aen de West-zijde van de Bay achter een hoeck Lants gheset / ontrent twaelf mijlen van de Stadt. Hier ontrent was't Landt seer woest / ende weynigh bewoont. Sy hebben't / door Resolutie van de Krijghs-raedt / hier by ghehouden / somtijdts onder zeyl / maer meest aen Ancker leggende : want om dese tijdt 's Jaers waeyt de windt hier uytten Noordt-Oosten / sonder eenighe veranderinghe. Het Eylandt Manilla , by de In-woonders Lucon gheheeten / is grooter als Enghelandt ende Schotlandt t'samen. Daer leggen noch menighte van Eylanden rondtom / die mede seer groot zijn / ende staen al-te-samen onder tribuyt van de Spaenjaerden / diese met weynigh volcks ende moeyte vermeestert hebben ; want de Eylanders waren een arm slecht volckſken / dat al naeckt ginghen / dan nu ter tijdt ghebruycken sy eenighe linnen kleedinghe. Dese Eylanden en hebben in haer selve geen grooten rijckdom / dan worden seer bevaren by de Chineſen , die daer over-al grooten handel drijven. Groote by't Eylandt Manilla.

Den 3. December 1600. den Admirael aen Ancker leggende / ende d'Eendracht onder zeyl zijnde / wierden sy een groot zeyl gewaer / dat uytter Zee quam. De Eendracht het selve verovert hebbende / heeft den Capiteyn met eenighe andere van de voornaemste aen den Admirael ghebracht. Dit was een van de Schepen van Japon , van welcke de Chineſche Meester haer gheseydt hadde : niet anders als Yser ende Meel / met sommige Hammen / gheladen hebbende / die sy in Japon laden / ende in Manilla komen verkoopen. 't Schip was ontrent 55. last groot / ende hadde twintigh daghen uyt Japon gheweest / in compagnie van noch drie Schepen / die van hem versteken waren. Dese Schepen zijn van een vreemt fatsoen / voor plat als een Schouw / hebbende riete oft matte zeylen / by-na smacks-ghewijse / die sy met een Windtaes op-hijsen : de Anckers zijn van hout / ende de Kabels van stroo gemaeckt. Sy weten haer wonderlijck wel daer mede te behelpen. De Generael heeft den Capiteyn seer wel ghetracteert. Hy was een ghebooren Japon , ghenaemt Jamasta Citissamundo , gingh met De schepen bekomen een Schip uyt Japon.

langhe

langhe kleederen ghekleedt / by-na als de Polacken, ende soo gaense daer te lande al-te-mael. Sijne kleederen waren van lichte Zijde/ met allerley loof-werck ende bloemen / seer konstigh daer op ghemaeckt. Hadde 't hooft (soo sy al-te-mael doen) heel kael geschoren met een scheer-mes / behalven in den neck / daer sy 't hayr langh laten. Heeft den Generael/ t'sijnen versoecke/ 29. korven Meel/ ende 8. korven Visch / met ettelijcke Hammen/ vrywilligh aen boort ghesonden/ oock een houten Ancker ende Touwe / waer voor hem de Generael ten dancke ghecontenteert heeft met eenighe stucken Lijnwaet ende drie Roers. Begeerde van de Generael oock een paspoort met een baniere / de welcke hy hem ghedaen heeft in de naem van sijn Princelijcke Excellentie : daer voor heeft hy den Generael vereert met een Jongen uyt haer Landt/ ontrent acht Jaren oudt zijnde/ ghekleet ende geschoren op haer maniere / ende is voort sijnen wegh na Manilla gevaren / met Schip ende goedt.

Beschrijvinge van Japon.

Het Coninghrijck Japon ofte Japan, eertijdts Chryse ghenoemt / ende Zipangry, soo Marcus Paulus wil ; is een lichaem ende versamelinghe van vele Eylanden / van een ghescheyden door kleyne Golffen / engden / ende draeyinghen der Zee ;

Zee ; ende ſtreckt ſich van den 31. graedt van hooghte / tot den 39. toe. De lenghte deſes Landts is by-na van 200. mijlen ; zijne breete loopt onghelijck: op ſommighe plaetſen 10. op andere van 30. mijlen breedt zijnde. Deſe Eylanden ſien ten Ooſten na Nova Hiſpania , ten Noorden na Tartaryen , ende andere onbekende volckeren / ten Weſten na China , ten Zuyden na de onbekende Landen / met een wijde Zee tuſſchen beyden. Het begrijpt 66. kleyne Coninghrijcken / ende worden ghedeylt in drie voornaemſte leden : waer af het principaelſte ende eerſte ghenoemt wordt Japan , begrijpende 53. Heerlijckheyden ofte Coninghrijcken / welckers machtighſte zijn Meaco , ende Amagunce. Den Coningh van Meaco heeft onder hem 24. of 26. Coninghrijcken / ende die van Amagunce 12. of 13. Het tweede lidt wordt ghenoemt Ximo , ende begrijpt 9. Coninghrijcken / welckers voornaemſte zijn Bungo ende Figen. Het derde lidt is Xicoum , begrijpende 4. Coninghrijcken ofte Heerlijckheyden.

De voornaemſte ende doorluchtighſte deſer Rijcken/ zijn die van Coquinay, in de welcke de vermaerde Stadt van Meaco is gelegen.

Van de oude regeringe aller deſer Landen/ ende hoe die van een gedeylt ghewordē zijn.

Eertijdts heeft het gantſche Japon onder eenen Coningh gheweeſt / die men Vo ofte Dair noemde/ter tijdt toe dat een deſer Monarchen ſich te ſeer in de wellusten wentelende / van de Gouverneurs ſijner Provintie veracht wiert / ende meeſt van de Cubos, die de twee voornaemſte Gouverneurs waren / (waer van d'eene des anders macht daer naer gheheel t'onder brachte) ſoo dat deſe alles in-namen watſe mochten/ ende beroofden den Daïr van ſijn goederen ende Landen. D'eergierighept dagelijcks toe-nemende / is / als nu d'een/ als nu d'ander ghevolteert / ende dan dit / dan dat Landt in-genomen / onder den naem van Jacatis , dat is Coninghen te ſegghen : Even-wel lieten ſy den Daïr , den naem van Heer over het gantſche Japon behouden / doch ſonder eenighe macht ofte ghebiedt over 't ſelve : ende ter nauwer noodt ſullen de Princen / ghegrenſt aen Meaco , hem van lijf-tocht ende kleedingen verſorghen willen : ſoo dat nu deſen Daïr niet meer en is als een ſchaduwe van den ouden Dair van Japon : Maer in plaetſe van Dair , tſedert 500. jaren herwaerts/ wort hy genoemt Heere van Coquinay, ende Prince van Tenze, alwaer de vijf Coninghrijcken rontom de Stadt Meaco zijn / deſen wordt ghenoemt Souvereyn Monarche van Japon, ghelijck geweeſt is Nobunanga , ende na hem Faxiba , een van ſijne voornaemſte Hooftmannen / die ten minſten vijftigh Coninghrijcken onder hem bracht : ende gelijck teghenwoordigh is Taicoſama , ofte Taico ; heeft een Hof doen bouwen/ 't welcken verwonderens waerdigh is / daer in hanghen duyſendt koſtelijcke Matten / oft Tapijten / met boorden van Damaſt / Fluweel ende Goudt. Het is van koſtelijck hout ghebouwt / ende van binnen met louter Goudt bekleedt. Voor dit Paleys/ op een ſchoon effen pleyn/ heeft hy doen op-richten een ſchouwtooneel / daer men Comedien ſpeelt / ende aen de zijden van't ſelve / een ſtuck weeghs daer van af / twee Torens / yder drie ofte vier ſolders hoogh. De huyſen zijn meeſt van hout / om de menighvoudighe Aerdt-bevinghen ; doch ſommige van ſteen / fraey ende net gebouwt.

De voornaemſte Stadt van Japon is Meaco , die 21. mijlen in de ronde gheweeſt is / doch nu door de civile Oorloghen der Japonoiſen wel een derde-deel gemindert. Al-hier houdt ſich de voornaemſte Magiſtraet van Japon, beſtaende in drie Mannen. Daer na is de Stadt Oſſacaye , die groot ende machtigh is/ ende (ſoo men ſeght) de Rijckſte van gheheel Ooſten. In deſe Stadt wonen

vele Koop-luyden / van welcker de minste wel 30000. kroonen Rijck zijn. Bungo is de voornaemste Stadt in zijn Contrey / seer bequaem gheleghen zijnde. Coyo is een Stadt / toe-ghewijdt een sekeren Bonze, ghenaemt Combodassi: al-hier worden alle de Princen begraven / ofte soose elders ghestorven worden / sal men al-hier ten minsten een sijner tanden senden.

De Stadt Piongo (gheleghen van Meaco 18. mijlen) wiert meest tijts in den Oorlogh van Nobunanga geruineert; ende is in den Jare 1596. door Aerdtbevinghe wel half versoncken / ende ter neer ghevorpen / ende korts daer naer is de reste verbrant. Hier leggen noch de Steden Amangasaqui, een hupse Stadt / vijf mijlen van de zee / recht tegen over Sacai, als mede Vosuquin, Funay, Tosam ende veel andere.

De Locht deses Lants is seer gesont / al-hoe-wel het de koude ende sneeuw seer onderworpen is; is oock wat berghachtigh ende onvruchtbaer. In de Maent September wordt al-hier den Rijs ghe-ooghst/ ende in de Mey-maendt het Koorn. d'In-woonderen graven veel Metaels uyt der Aerden: oock seght Marcus Paulus Venetianer / dat in sijnen tijdt soo veel Goudts in dit Landt ghevonden wierdt / dat des Coninghs Paleys met Gouden platen bedeckt was. Daer zijn veel boomen / die d'onse seer gelijck zijn: oock zijnder soo hooghe ende dicke Ceder-boomen / dat de Timmer-luyden hare Pilaren in de Tempelen daer af maken / oock Masten van Schepen / hoe groot het oock zy. In de weyden ende langhs de velden sietmen vele troppen Ossen ende Paerden; in de Wildernissen / Wolven / Hasen / Wilde-verckens / ende Herten: oock veel Faisanen / End-vogels / Coytel-duyven / Quackels ende Hoenderen. Generen haer veel met de Jacht / soo datse niet als wilt vleesch eten / hoe-wel genoegh van Ossen / Koeyen / ende Schapen versien / maer gebruycken die tot arbeydt / hebben een af-keer van't tamme vleesch / oock een grouwel van de Melck / seggen (hoe-wel het wit is) niet-te-min 't bloedt van de Beesten te zijn: hebben veelderhanden Visch daerse groote lief-hebbers van zijn: sy hebben noch Boter noch Olie van Olijven / dan alleen Oly van Walvisschen. Alle tamme Dieren / die hier zijn / hebben sy oock. Onder alle de Bergen / die in alle dese Eylanden zijn / vindtmer twee voornaemste / waer van den eenen soo hoogh is / dat hy verre in de Wolcken reyckt / ende wordt ghenoemt Figenoiama: d'andere brant altijdts / ende werpt ghestadighe vlammen upt. De Japonoisers zijn ten meesten-deele subtijl / verstandigh / loos / leersaem ende goedt van memorie. Men verwijdt daer niemandt sijne armoede: men vliet ende verbloeckt den achterklap / diefte / 'tgebruyck van sweren / ende allerley tuys-spelen. Soo yemandt onder hun dreyght / ende sijn Sweert treckt / heeft de doodt verdient: gebruycken geen gevangen-huysen: den delinquant wordt op de staende voete ghestraft ofte ghebannen; konnen yemandt qualijcken vangen / ofte moeten hem onversiens krijgen / want sy haer te weer stellen / ende veel quaets doen / wetende dat sy doch moeten sterven: ist yemandt van Adel / ofte eenigh groot Heer / zijn huys wordt met volck beset / ende hem wordt bevolen hem selver te dooden: soo niet / veroberen 't huys met gewelt / ende slaen dan al doodt wat sy daer in binden: om sulcks te verhoeden / soo laet den delinquant hem ghemeenelijcken van sijn dienaers dooden / die hem den buyck over dwars op-snijden / 'twelcke de dienaers dickwijlen daer naer haer selver mede doen / upt lief de ende gunst diese haer Heeren in haer leven hebben toe-gedragen: zijn haer levens weynigh achtende / want sulcks gebeurt dickmaels van kleyne jongers / in presentie van haer Ouders /

Hooge ende dicke ceder-boomen.

twee uyter-maten hooge Bergen.

Ouders / ende dat om kleyne oorsake / ende uyt louter obstinaethеydt : zijn ten meestendeele fris ende robust van Lichaem / konnen tot de 60. Jaren de wapenen draghen. Hebben weynigh haerts ; d'een strijckt sijn hooft-hayr voorwaerts / d'andere achter-waerts ; de Boeren draghen het halve hooft kael / ghelijck oock 't ghemeyne volck : in alle haer manieren zijn recht teghens de Chinesen (haer ghesworen Vyanden) ende andere Natien aen ; want in plaetse dat die de eerbiedinghe met hun hooft ende handen doen / malkanderen te ghemoet komende / soo doen dese haer Schoenen / in bewijs van eere / uyt : die yemandt al staende met eerbiedinghe ontfangende / doen 't desen al sittende : ghelijck wy hier te lande Mantels om doen als men wil uyt gaen / soo leghen spse af als sy op de straet komen / ende doen groote bockisens aen / die sy / te huys komende / weder uyt trecken / ende nemen de kap ofte Mantel weder om : ghelijck by andere natien fraey is / bloeyent ofte geluw hayr ende witte tanden te hebben / soo werdt 't selve by haer gantsch leelijcken ghehouden / soeckende 't selve in alle manieren swart te hebben : seghende / wit droefheydt / ende swart blijtschap by haer te baren ; als haer Vrouwen swanghser gaen / hebben 't lijf met een gordel vast toe gesloten / daer sy te voren de selvige slap om 't lijf draghen : seghen / soo sy sulcks niet deden / dat het met haer vrucht qualijcken vergaen soude ; naer dat de moeders haer kinderen gebaert hebben / in plaetse van moeder en kindt te koesteren / soo werdt het kindt terstont in kout water ghewassen / ende de moeder een weynigh tijdts seer luttel eten gegeven / ende dat noch van weynigh voetsel. In 't eten ghebruycken sy twee kleyne stoockens / daer sy seer aerdigh de spijse mede weten te vatten ; sittende op matten / daer sy oock op slapen ; Als sy gaen eten / doen sy hare schoenen ende kousen uyt / om dat sy de matten niet vuyl en maken ; d'arme luyden / voornemelijck langhs den Zee-kant / leven van krupden / rijs ende visch : doch de Rijcken maken goede ciere / yeder ghereckt wordt de Tafel verandert / die van Ceder-hout ghemeenlijck is ; hare confituren worden op de maniere van Pyramiden ghemaeckt / ende vergult / met uyt-stekende Cedertackens : zijn meer bruyn dan wit / verdragen geduldelijck den arbeydt / zijn in alle haer dingen seer patientigh ende lijtsaem / leeren van jonghs af honger / koude / ende alle arbeyt lijden / te gaen bloots hooft / met weynigh kleederen / soo in de Winter / als des Somers / ende dit niet alleen het gemeen volck / maer oock de grootsten van 't Landt ; eergierigh ; verdragen niet geerne ongelijck ; konnen de wrake seer aerdigh dissimuleren. Men vinter die hare kinderen versmoren / soo haest die gheboren zijn / om de moeyte van 't op-voeden te schouwen : hebben maer een sprake / maer in dermaten met verscheyden woorden vermengelt / dat het schijnen veelderley spraken te zijn. Hare Characteren beteyckenen gheheele woorden. Hare gheweer is / een Roer / Roytelas / Poenjaert ende eenighe andere lichte wapenen. Gaen meest-tijdts bloots hoofts : Rouw-dragende / kleeden sy hun in 't witte : Haren leckersten dranck is water / gemenght met seker kostelijck poeder / ghenoemt Chie ; is by haer in groote estime / soo dat alle Heeren ende vermoghen luyden sulck water altijdt in huys hebben / doen sulcken groote eere aen / die sy daer van laten drincken ; de potten daer sy die dranck in bewaren / ende kroesen daer se die uyt drincken / werden by haer in groote waerden ghehouden (ghelijck by ons Diamanten ende andere ghesteenten) na die oudt ende van konstige meesters gemaeckt zijn / daer eygen Waerdeurs ende kenners van zijn / konnen wel 4. ende 5. duysent Ducaten ghelden :

de Coningh van Bungo, betaelden voor een dier potten (staende op drie voeten) 14. duysent Ducaten: sommighe dzincken oock Wijn / die sy van den vreemdelingh kloopen. In de Stadt Banoum, is een Academie / daer hare Priesteren (Bonzes) leeren / ende de jeught onderwijsen. Sy ghebruycken de Druckerije / gelijck wy.

In Japon wordt seer grooten handel in veel dinghen ghedreven; want behalven den Rijs / diemen aldaer veel aen den vreemdelingh verkoopt / worden oock veel Peerlen / (die groot ende rondt / maer root zijn / doch meer als de witte gheacht) gheladen ende verkocht. Daer zijn oock seer veel kostelijcke gesteenten / ende veel Goudts te ruylen: want dese twee dingen maken dat Coninghrijck gantsch machtigh ende Rijck.

Van des Coninghs inkomsten.

Behalven dat andere Coninghen desen Coningh verplicht zijn / veel gheschencken te gheven / oock in tijdt van oorlogh ende vrede te dienen / worden der noch in de Provintien vergadert twee millioenen Gouts aen Rijs: waer by af-gemeten kan worden wat d'in-komsten van d'andere dinghen bedraghen / waer af (mijns wetens) by niemanden nopt geen volkomen rekeninge gemaeckt en is.

Men kan ghenoegh bekennen hoedanigh de sterckten ende macht van desen Prince is / na dien dat Faxiba, die voor een tegenwoordigh-heerschenden regeerder / van meyninghe was / na dat hy geheel Japon onder sijn ghebiet ghebracht hadde (in welcke hy met een groot Heyr 50. Coninghrijcken conquesteerde) geweldiger hant in China te trecken; hebbende tot desen eynde hout doen af hacken om 2000. Schepen te timmeren / tot overvoeringhe van sijn Heyr. Voorts sijn de Japonesers seer dapper / soo dat haerder een kleyn ghetal / een grooten hoop Chinesers licht verjagen kan.

Het Gouvernement van Japon is seer verschepden van die manier die by ons in Europa bekent is / aenghesien die macht ende aensien deses Prins niet en bestaet in sijn ordinarise in-komsten / ofte in de vriendtschap der volckeren / maer in Authoriteyt ende Majesteyt / want soo haest hy eenigh Landt verovert heeft / dat verdeylt hy terstont onder sijne vrienden / ende goet-gunstige / op die conditie / dat sy hem op haer eyghen kosten volgen sullen met een seker ghetal volcks / soo wel in tijdt van Vrede / als van Oorloge. Dese deylen dan dit Landt wederom aen hare getrouwste / op dat sy die aldus te beter tot hare devotie verbinden souden / soo dat alle de goederen van Japon, soo publijcke als particuliere / van weynigh volcks dependeren / ende dit weynigh aen eenen / die Heere van Tenze is / die op een ooghenblick geeft ende neemt 't gene hy wil; maeckt de Princen ende Bedelaers al in een ooghenblick. Doch dese maniere van regeringe veroorsaeckt al-hier ghestadighe oproeren: Eerstelijck / om dat den Dair (die / al-hoewel hy geen macht ofte heerschappije en heeft / nochtans onder het Volck seer veel geacht wort) maeckt / dat de Seigneurs van Tenze, ende d'andere Princen / schijnen al-te-mael tyrannen te zijn / usurpateurs van andere luyden goederen / verdervers der Monarchie / ende vyanden des wel-varens van Japon: 't welck alle de goetwilligheyt des volcks gantsch vernietight. Hier uyt komt / dat een yeder licht de wapenen in handen neemt / verhopende licht groot te worden / door verkleyninge sijns maets.

Wijders / overmits de Princen daghelijcks verandert worden / en konnen sy van den volcke soo niet bemint worden / als naturele Heeren; ende sy-luyden oock haers staets niet versekert zijnde / beminnen 't eene Landt niet meer als 't andere:

't andere : maer hopende dat de selve lichtigheyt / die haer 't een gegeven heeft/ oock noch een beter ofte een ander daer by verleenen sal : soo dat dit voor altijdt den oorlogh in't een of in't ander Eylandt voeren.

Maer Faxiba, om absolupter Heer te blijven / hadt een gewoonte/ de Princen dickmaels te veranderen / op dat hare swackheydt hem meer onderdanigheydt toe-brachte ; ende sy luyden door dese ordinarise mangelinge hope mochten hebben (midts hem gehoorsamende) haest weder een ander Lant te besitten.

Behalven dit/ wilde hy oock/dat alle dese hem eedt van gehoorsaemheyt moesten doen/ ende jaerlijcks eenige gheschencken toe-brengen/ houdende haer oock door dit middel de vleugelen te beter kort / ende sijnen rijckdom in't groeyen.

Wijders hielt hy het volck gestadigh besigh met timmeringhe van verscheyden voor-treffelijcke Pallepsen/Tempelen/Casteelen/Fortressen/groote Steden/ hebbende meest-tijdts tot soodanighe wercken wel 100000. arbeyts-luyden in't werck / alle op de kosten van sijne onderdanen : tot welcke hy veel Yser besteedende / sijn volck ten deele ontwapende/ hare middelen uyt-putte/ ende alsoo te beter in sijn bedwangh hielt.

Doch laet ons nu het huydens-daeghsche Gouvernement eens sien. Eerstelijck / zijn te Meaco drie Mannen / die de voornaemste Magistraten van dit gantsche Rijck zijn ; dese hebben Soubereyne authoritept / ende resolveren van alle dingen. De eerste / die als een Paus is / wordt Zazo ghenoemt / ende is gestelt over de Heylighe saken by haer. De tweede / genoemt Uco, staet over de Ampten ende Officien. De derde / Cubacama genoemt / staet over de oorlogh ende vrede.

Dā de drie voornaemste magistratē deses Rijcks.

Dit volck is verdeylt in vijf orden : d'eerste is / die eenigh bewint ende heerschappije hebben : Alle dese worden met eenen name Tones genoemt / hoe-wel sy oock (gelijck by ons) verscheyden van macht zijn. d'Ander orde is der gener/die last hebben over Offerhanden/ende Goden-dienst ; dese hebben het hooft ende den kin kael gheschoren/leven sonder Vrouwe/ende zijn in veelderley Secten verdeylt ; maer worden alle met eenen name ghenoemt Bonzes. De derde bestaet in de Borgerije / ende de reste Adels. De vierde begrijpt het Ambachts ende Zee-varent volck ; ende de laetste bestaet in Arbeydts-volck.

Alle misdadighers worden metter doodt ghestraft ; oft ten minsten ghebannen : Hare straffe des doodts is het swaert : doch op sommige plaetsen worden/ de gene die op Dieverije betrapt zijn / op eenen Waghen rondtsom ghevoert/ ende daer naer gehangen.

De Japonesers legghen in alderhande Godtlooshept gheheel versopen / hebbende soo Duyvelsche meyningen / dat geenigh Christen mensche en leeft / of moet met recht daer een schrick af hebben. De Bonzes zijn hare Priesters ende Leer-meesters / verdeylt in elf verscheyden ende teghen malkander strijdende Secten / nochtans daer in eens / dat sy de onsterfelijckheydt der zielen ende de voorsienigheyt Gods loochenen. Doch dese secreten haerder Godtlooshept communiceren sy niemandt dan den Edelen / handelende niet-te-min met het ghemeyne volck van de straffe der Hellen / ende 't ander leven. Sy hebben seer treffelijcke Huysen / ende leven meest onder een. Hebben verscheyden Academien / waer van de heerlijckste te Frenojama is / 9. mijlen van Meaco. Ontrent over 800. Jaren heeft een seker Coningh van Japon in dese plaetse 3800. Tempelen gebouwt / met hare Conventen / voor dese Bonzes, daer by verscheyden Pallepen : ende op datse met bequamer gemack studeren mochten / timmerde

hy aen den voet van Frenojama twee Dorpen / welckers In-woonders haer van alle noodelijcke dinghen versien mosten. Dese Academie quam tot soodanighe reputatie/dat niemandt als der Princen ende Coninghs kinderen/of hare naeste Bloedt-verwanten daer in komen mochten / soo datse by-na het gantsche Rijck van Vome alleen gouverneerden : doch de weelde (die stercke beenen tot stut hebben moet) heeft haer tot rooverije ende Oorloghen gebracht / soo datse in de Stadt Meaco veel quaedts gedaen hebbende / eyndelijck in den Jare 1551. van Nobunanga bespronghen zijn / die haren Bergh in-nemende / vele vermoort / ende maer 400. Tempelen gelaten heeft.

De vermaerde Goden onder den Japonoisen, zijn de Fotoques ende Cami ; de eerste houden sy voor Goden / om hare gestrenghevdt in't leven gebruyckt / ende sonderlinghe gheleerthevdt : de tweede / om hare groote daden ende treffelijcke vindingen. D'eerste waren meest Priesteren / d'andere Princen : waerom sy den Fotoques om dingen van d'andere Werelt / ende den Cami om Aertsche dingen bidden. Doch is hare Afgoderije daer mede niet ge-eyndight ; want sommighe aen-bidden noch de Sonne ende de Sterren : andere aen-bidden niet dan den Hemel / ende schrijven den Herten ende andere wilde dieren ock eenighe Godthevdt toe. Dicht by Meaco is eenen Tempel / toe-gewijet eenen die sy den Godt der konsten ende wetenschappen noemen. Den Duyvel ghebruyckt seer groote konst ende macht om sich van't slechte volcxken te doen aen-bidden / onder schijn van verscheyden Beesten / die van hem seer geplaeght ende gemartelt worden ; hebben hem ock eenen Tempel ghebouwt / in de welcke den Prince der duysternisse met twee Duyvelen nevens hem staet / waer van d'eene der Menschen sonden op-teyckent / ende d'andere leest die voor den Prince op. De muren des Tempels zijn beschildert met alderhande pijnen die de Duyvelen den verdoemden Menschen aen doen. Den Duyvel maeckt dit volcxken wijs / dat alle goet ende quaet succes van hem af-komt.

De Japonoisen houden vreemde manieren in de Lijck-uytvaerden ofte begravingen / met grooter staet ende Ceremonie / door welck middel de Bonzes groote schatten vergaderen : De gene / wiens Erfgenamen dese ware kosten niet dragen konnen / worden heymelijck by nacht begraven / ofte in de Duynis-backen ghevorpen. Den Godt Amida is eene der principaelste Goden / die sy eeren boven veel andere / soo datse haer selven in besloten plaetsen bestuyten / alleenlijck een kleyn locht-gat hebbende / daer in totter doodt toe blijven / om by hem te komen. Die aen de Zee-kanten wonen / vergaderen een somme geldts met Bedelen / steken dat in een Buydel / aen haer hals hanghende / nemen voorts een Bijl ende Kap-mes mede / om de struycken onderweghen (soo sy seggen) af te hacken / ende gaen aldus t'Scheep varen in de diepte / gebonden hebbende om hare beenen ende armen seer groote steenen / springen van boven neder in de Zee / om te reysen na haren Afgodt Amida. Noch hebben sy eenen Afgodt Xaqui.

Daer is ock een Secte Jensuans genoemt / die niet anders en gelooven dan 't'gene sy sien ofte voelen.

Bekomen een Barck met Wijn.

Den 9. dito / is de Eendracht, die over een dagh of twee om de Caep geloopen was / wederom by den Admirael gekomen met een Barcke/ geladen met Wijn/ uyt welcke de Spaensaerts geblucht waren. Dese Wijn is by-na als Brandewijn / van sekere Cocos noten ghebrandt / ende werdt by de Generael overghenomen tot provisie van de Schepen. De Barck voorden sy in de grondt / ende

bequamen

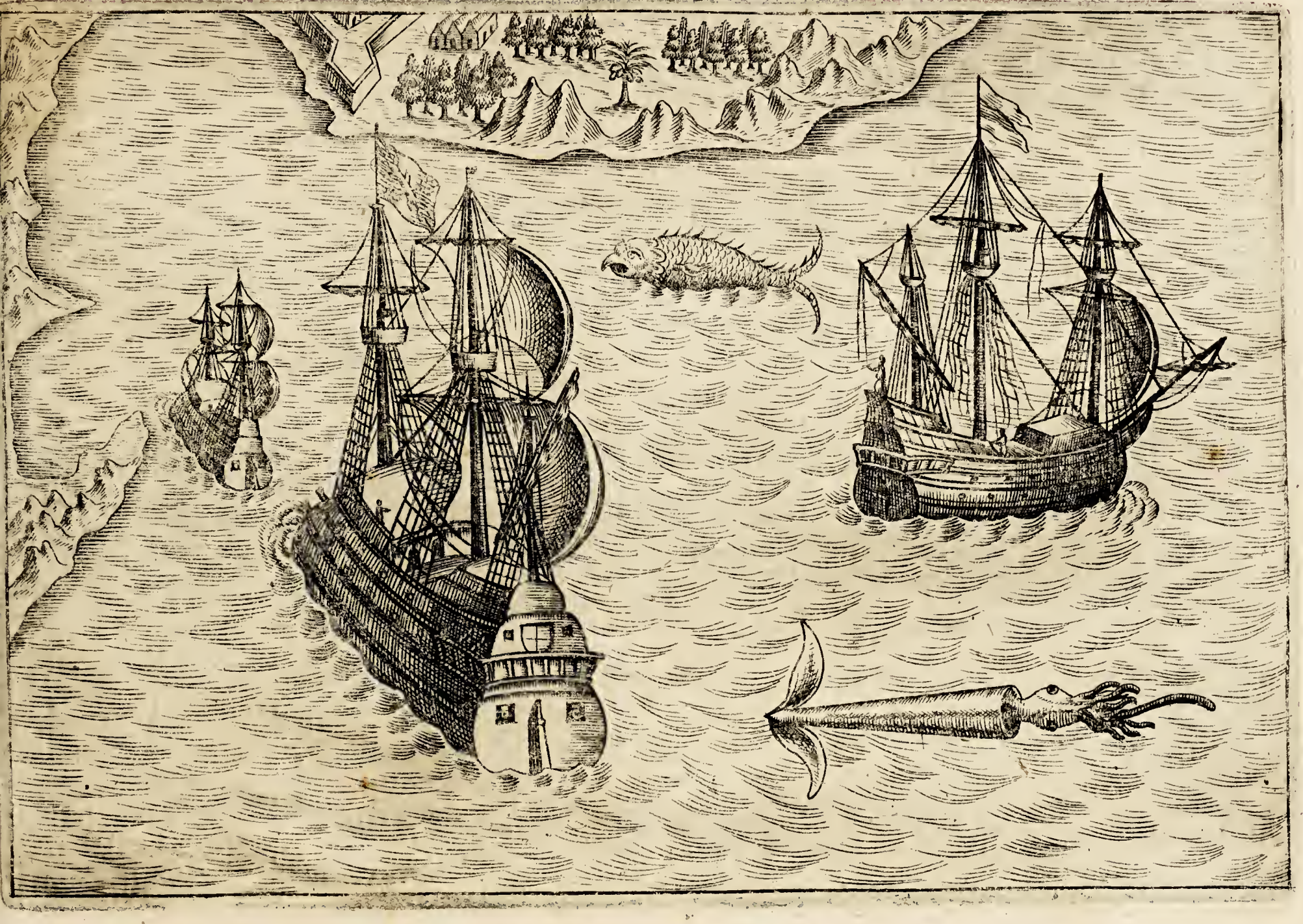

bequamen daer na noch eenighe Barcken met Hoenderen ende Rijs / al den Spaensaerden toe-behoorende.

Den 14. dito / op een Donderdagh 's morgens / soo sy met beyde Stenghen doorgheschoten laghen / hebbense twee zeylen uyt het gat van Manilla sien komen / diese metten eersten voor Fregatten aen sagen: maer wat naerder komende / sagen dat het groote Schepen waren / die met haer wilden spreken / soo sy daer na wel ghewaer wierden. Derhalven hebben stracks hare Stengen gheh̄yst / ende al haer gheschut ende gheweer reet ghemaeckt / om teghen die van Manilla te kampen. d'Admirael van Manilla, de voorste zynde / is na de onse toe-ghekomen / ende na dat sy haer gheschut op hem gheloost hadden / heeft hy haer terstont aen boort geklampt / ende 't Schip ge-entert met een deel volcks / die seer furieus aen quamen / met Vergulde Helmen ende Schilden / wel ghemonteert / schreeuwende ende roepende / Amayna Perros amayna: dat is / strijckt ghy Honden strijckt. De onse begaven haer onder 't bove-net / waer door de Spaensaerts meynden het Schip al in te hebben / overmidts sy wel 6. oft 7. sterck waren tegen een: Dan wierden van onder met Spiessen ende Roers soo welle-kom geheeten / dat hare furie haest verkoelde / want daer bleeffer een deel op den rugge legghen. Ondertusschen quam hare Vice-Admirael mede na onsen Admirael toe: maer meynende (na vermoeden) dat sijn volck ons Schip al

Deschepen van Manilla komen de Hollanders aen boort / ende slaen tegen den anderen.

in hadden / is hy het Jacht gevolght / die zÿn mars-zeyl by geset hadde / ende voor de windt van den Admirael af-gheloopen was ; d'Admirael van Manilla lagh meest de heele dagh onsen Admirael aen voordt / door dien sÿn bough-ancker aen het bove-net / dat voor onse Mast stont / vast was / soo dat het selve bove-net seer in stucken brack / ende de onse seer open maeckte. Sy schoten dapper met Roers ende grof gheschut door onsen Admiraels Schip / ende de onse aen hare zÿde en stonden mede niet stille / maer wierden in't leste soo overmoede ende mat / door dien datter soo veel volcks ghequetst wierdt / dat sy begosten te verslauwen. Dit merckende de Generael / is beneden ghegaen / dreygende sÿn volck / soo sy niet vechten en wilden / dat hy den brant in't kruyt steken soude. Hier door grepense weder moedt / soo dat selfs eenighe gequetste met de andere voor den dagh quamen / om tot den lesten Man toe te vechten. De Vyant begon mede seer te slauwen / ende veel van sÿn volck raeckten over boort. Sy hadden wel twee Chinesche Champans vol volcks by de handt leggen / maer die dorsten / onses geschuts halven / niet aen-komen / soo dat die van Manilla heel moedeloos wierden / arbeydende alleenlÿck om van ons boort te raken / daer over sy veel moeyte hadden. Ondertusschen hebbender de onse haer grof gheschut door-ghejaeght / ende eyndelÿck is de Maniliaensche Admirael van haer boort gheraeckt / maer daer na saghen sy hem te gronde gaen / hy sonck in een

victorie vã de Hollanders.

korte

hoǝte ſtont ſoo ſteyl neder / datmen noch top noch maſt meer en ſagh. Daer ſaghen ſy hare vyanden vooǝ haer ooghen naeckt ſwemmen / roepende Miſericordia, ende waren (naer giſſinge) wel twee hondert in getalle / behalven die verdroncken ende doodt ghebleven waren. Sy velden haer Focke / want haer groote Reede was af-gehouwen / ende al de Hooft-touwen in ſtucken / ende dat haer noch meeſt quelde / was de vyandt / die vooǝ haer ſchieten ſoo gheweldigh tuſſchen vooǝt in-gekomen was / dat ſy noch vreeſden al t'ſame te ſullen verdranken / doch hebben 't ten laetſten noch geſlist / ende Godt Almachtigh ghedanckt vooǝ de groote Victoǝie / die hy haer ſoo miraculeuſelijck verleent hadde.

d'Admirael vã manilla ſtuckt.

Alſoo van den vyandt ontſlaghen zijnde / hebben ſy haer Schip weder wat ghereddet / ende zijn met het Fockjen ghezeylt vooǝ de hoofden die daer laghen en ſwommen / van de welcke ſy noch ſommighe doodt ſtaken met Spieſſen. Onder andere waſſer een Paep ofte Monnick / die ſy kenden aen ſijn krupn. Op het Schip waren vijf doode Spaenjaerden blijven legghen / die ſy overboǝt ſmeten / by deſe vonden ſy een Silveren dooſkien met kleyne Brieſkens vol beſweringhe van alderley Santen ende Santinnen / op datſe immers wel ſouden bewaert weſen; want op ſulcke leurerijen verſekeren haer de Papen ende Monnicken haer lijf. Van de onſe zijnder vijf doodt ghebleven / ende ſes-en-twintigh gequetſt. De dooden waren Huybrecht Janſz. van Troyen, Schipper; Simon Janſz. van Op-dam, Schieman; Wouter Adriaenſz. van Woerden; Jacob Lock van Amſterdam, Adriaen Claeſz. Coningh van Hoorn. Sy bleven doen op den Admirael / onder gheſonde ende ghequetſte / noch acht-en-veertigh Man ſterck. Onder zeyl weſende / hebben ſy den Vice-Admirael van Manilla, met haer Jacht de Eendracht ghezien wel twee mijlen van haer: naer vermoeden was 't ſelve in der Spaenjaerts ghewelt; want haer docht / dat ſijn vlaghe / die vooǝ af-woey / neder gheſtreken was / ende die van Manilla boven: oock en hielden ſy het niet moghelijck dat het Jacht ſulcken ghewelt ſoude hebben konnen wederſtaen: want hadde met Jonghers met al / niet boven de vijf-en-twintigh Man op / ende die noch ſeer ſwack / daer-en-tegen waren de Schepen van Manilla elck wel drie hondert Laſt groot / ende hadden elck wel op / tuſſchen de vier ende vijf-hondert Man / ſoo Spaenjaerden als Indianen / ende wel tien ſtucken geſchut. Dit waren de ſelve Schepen die jaerlijcks van Manilla naer Mexico zeylen / vol Zijde ende andere koſtelijcke waren gheladen. Sy haddenſe nu toe-gheruſt om de onſe van de kuſt te drijven / want ſy niet en willen datter eenighe ander natie komt handelen. Daer waren een deel Spaenſche Soldaten op-geſmeten / met een hoop Indianen / die (vooǝ de onderwijſinghe van de Spaenjaerden) ſeer wel weten om te gaen met roers ende ander geweer. De Gouverneur van Manilla, ende van alle de Philippijnen, was genoemt Don Franciſco Tello de Meneſes.

Getal ende namen der dooden.

De Eendracht (na vermoedē) by de ſpaenjaerts verweeſtert.

De Generael heeft ſijn cours van't Eylant af-geſet / na't Eylant Borneo, leggende van Manilla ontrent 180. mijlen / om 't ſchip daer wat te repareren / ende 't volck te ververſchen / want ſy gantſch ontſtelt waren / ende geenſins machtigh het ander ſchip van Manilla te verwachten / oft haer Jacht te ontſetten. Den 16. dito / waren ſy neffens een groot Eylant genaemt Boluton, dat wel 180. mijlen in de lenghde heeft / ende mede ſtaet onder 't gebiet vande Spaenjaerden / doen ter tijt tot Gouverneur hebbende eenen Sarmiento. Sy zeyldender op 5. oft 6. mijlen na by heen / want het een ſuyvere kuſt is / ende ſy twee Chineſche Pilooten op hadden / die tot Borneo wel bekent waren.

't ſchip mauritius verzeylt.

Eñ komt inde Bay van Borneo

Den 26. dito/ zÿn sy in de Bay van Borneo gekomen/ dat een heel groote Bay is/ met een armigen in-bocht eñ eenige Eylanden ter Zee-waert leggende/ so dat haer begrijp in't ronde wel twee of drie mÿlen beslupt. 't Isser over al seer slecht water / ende de Zee en gater niet meer hol als in eenige Revieren. Daer wort uptter maten veel visch gevangen/ daerom ock de voorsz Eylanden vol visschers wonen / die met menighte aen boort quamen / visch voor lijn-waet verkoopende. De Coning van Borneo hadd' een Armade leggende op een hoeck van de Eylanden/ om wacht te houden / ende de visschers te bevrijden. De stadt selve leyt noch drie mÿlen bet op-waerts in een Reviere.

Daer sy dē Coningh beschenckē.

De Generael heeft den eenen Chinees, die in sÿn schip was/ met een present aen den Coningh van Borneo gesonden/ hem bootschappende/ dat sy hier in sÿn landt gekomen waren als vrienden/ eñ niemant van den sÿnen yet te kort souden doen/ maer hun alleenlijc voor haer gelt ofte Waren versien van victualie ende water/ met presentatie van hem weder met schip ende goedt ten dienste te willen staen.

Ende verversinghe aen boordt krijgen.

Des anderendaegs quamender seer veel Prauwen aen boort brengende fruyten/ hoenderen/ water ende visch/ 't welck de Generael voor lijn-waet liet koopen. Sy waren seer begerigh na 't Chinees lijn-waet / waer van de onse soo wat bekomen hadden voor Manilla, maer het lijn-waet van ons Landt en wildense niet hebben. Daer quamē ock eenige Edel-luyden aen boort/ om't schip te besien/ die de Ge-

nerael

nerael met schenckagien ende andersins alle vrientschap bewees / om in vryheyt met haer te moghen handelen.

Den 28. dito/ quam de upt-gesonden Chinesche Piloot weder aen boort/ ende met hem in een groote Prau een van des Conings dienaers/met een Chinees upt Patana, die by de Coningh in groot credijt was. De Piloot seyde / dat die van Borneo de onse niet wel gelooven en wilden / meynende dat sy Spaenjaerts waren/ met de welcke sy Oorlogh hebben/ want seyden datter noch een Schip op de Kust was / dat sy meynden van onse Compagnie te wesen / daer was ock een Portugesche Barck voor-by gepasseert / die een Man in Borneo gesonden hadden om den Coningh te waerschouwen dat de onse gheen Koop-lupden en waren/dan de voorschreven Coninghs dienaers / die aen boordt waren / verklaerden / dat sy nu wel sagen / dat de onse geen Spaenjaerts en waren / het welcke haer lief was / ende wilden 't selve den Coningh aen-dienen / seyden ock dat den Coningh verstaen hadde dat sy van andere Natie waren / ende daerom geerne een Man van haer wilde aen Landt hebben / om die te sien. Den Generael antwoorde sulcks geerne te willen doen/mits dat de Coningh een van de sijne in ostagie liet / 'twelck sy seyden hem te sullen aendienen/ daer op heeft haer de Generael eenighe Roers ende wapenen vereert / om den Coningh te schencken/ gheljck dan alle vreemdelinghen aldaer aen-komende diergheljcke vereeringen moeten doen. De Chinesche Piloot voer mede naer Landt / om te besien ofter eenige Koopmanschap te doen ware / dan in Borneo en valt gantsch geen specerie. Wel isser de beste Camphora van gheheel Oost-Indien/maer die estimerense 'tpont wel op twintigh Realen van achten / ende noch en soudemen geen dry oft vier hondert pont hebben konnen krijgen.

Boodtschap des Coninghs aen de Hollanders.

Den dertighsten dito / quam de Chinesche Piloot wederom aen boordt met sommighe Chinesche Koop-lupden die in Borneo laghen met een Schip / daerse sestigh Picol Peper in geladen hadden / by haer mede gebracht upt Patana, om al-hier te verkoopen. Dese Chinesen en zijn onder de subjectie van den Coningh van China niet / maer wonen in't voorschreven Patana, een Landtschap leggende aen de kust Sian, oft (soo andere schrijven)Chiam, daer sy een Koningh op haer selve hebben/ doch staen onder eenderley Wetten met die van China,wesende lupden die upt haer lant geloopen ofte gebannen zijn/overmits datse wel eer vryburgers waren.

Chinesen van Pataim aen boort.

Dit Patana, daer sy haer nu onthouden / is een sterck onwinbaer Landt / van het welcke elders by gelegenthey vreeder sal gesproken worden. Haer principaelste Stadt al-daer / is mede Patana ghenoemt / daerse een goede Haven hebben / van waer sy op verscheyden plaetsen in Oost-Indien handelen / ende haer voordeel siende / nemen ende berooven alle Schepen / diese in Zee konnen vermeesteren / soo wel Chinesche als andere / maer binnen haer Haven houdense een peghelijck vry. Dese die nu aen Boordt waren seyden / dat die van Patana een Chineesch Champan genomen hadden / dat van Java quam / ende met de Hollantsche Schepen doen ter tijdt daer leggende gehandelt hadde / hebbende voor hare Waren Realen van achten ghekreghen. Welcke tijdinghe den Generael ende sijn Scheeps-volck lief ende aengenaem was om hooren.

Dese Pataensche Chinesen beyden den onsen haren Peper / maer hielden hem seer hoogh van prijse/ ende begeerdender niet dan Realen van achten voor/ mette welcke de onse niet seer geladen en waren / doch hebben eben-wel in't laetste met haer gehandelt/voor twintigh Picos Peper een derde-part aen gelt/ en twee derde-parten

Daer sy mede handelen.

de-parten aen Waren/ als Laken ende Harnassen te geben/yder Pico, weghende 120. pont / tot 13. Realen van achten. Dese Peper beloofdense 's anderdaeghs aen boort te brengen. Ter wijlen sy t'schepe waren heeft de Chinesche Piloot den Generael aen-gedient / dat hy wel op sijn hoede zijn soude / want die van Borneo wel een hant hadden / als sy hare gheleghenthepdt sien / van soodanighe schepen te nemen ende verrasschen / ghelijck oock de onse naderhandt wel geware wierden. Daer quam oock een man uyt Borneo aen boort/dat mede een Chinees was van Canton, doch een slecht quidam. Dese bad de onse/dat sy hem in't schip wilden verbergen / want hy was in Borneo wat schuldigh / dat hy niet betalen konde / daerom sy hem voor een slave verkoopen souden. Seyde oock dat in Borneo groote gereetschap van volck ende anders ghemaeckt wert / waer uyt de onse te stercker vermoeden/datse haer wel souden mogen komen bespringen. Dan als sy wel op haer hoede warē/en haddē die van't Eylant met al haer macht geen kans.

waerschouwinge van de chinesche Piloot.

Maerder waer-schouwinge.

Aenslagh van die vā Borneo op 't Hollants schip ontdeckt.

Den eersten Januarij 1601. saghen sy by malkanderen vergaderen achter een seker eren hoeck ontrent een mijl van't schip over de 100. Prauwen / waer door sy 'toogh in't zeyl hielden/ ende dapper op hare hoede waren/ al haer gheweer ende gheschut klaer makende. Daer na isser een Prau aen boort gekomen met twee sacken Peper / die sy seyden dat de Koningh van Borneo sont / begerende eenige Harnassen daer voor/welcke de Generael haer gaf/sonder te laten blijcken/dat hy pet van haren aenslagh gemerckt hadde / dan liet maer twee man over-komen. Terstont quamder noch een Prau aen boort met wel 80. man / die meest bedeckt saten onder sekere matten/welcke sy gemeynlick mede voeren op hare Prauwen. In dese Prau was een Os ende veel frupten / die sy seyden dat de Koningh den onsen sont tot een vereeringe/ ende wilden stracx met alle man op-klimmen/presenterende den onsen dat sy den Os souden op-hijssen eñ den frupten aen-baerden/ om haer alsoo te bedodden/ ende haer personagie te spelen. Maer de onse op haer hoede zijnde verboden haer over te komen. Sy drongen des niet-te-min even hart aen/maer siende dat de Lonten gereet waren om vier te geven/zijn stil gebleven/ vragende wat de onse haer begeren was. De Generael seyde / datter wel 2. oft 3. mochten over komen/ maer niet meer/ende dat sy wat van boort af leggen souden / 'twelck sy deden. De voorsz Chinees Patani (die drie oft 4. dagen te voren aen boort gheweest hadde) met noch eenighe andere Edel-luyden van den Coningh/is over-gekomen/ende siende dat haren aenslagh gemist was/door dien de onse soo wel op haer hoede waren / heeft soo veel excusen gedaen als hy immers mochte/seggende dat des Coninghs Oom(die sijn vooght was/ende in sijn plaetse regeerde) met alle de Prauwen op 't water gekomen / om sich met sijn Vrouwen wat te vermaken/ ende hadden 't schip van verre gesien sonder argh. Daer op vraeghden hem d'onse / waerom hy haer sulcx niet ontboden hadde / doch lieten 't voorts ongemerckt door-gaen/ eñ bewesen haer alle vrientschap/ met sommige geschencken aen den Coningh/oft sijn Stad-houder te vereeren/waer mede sy blijdelijck haer af-scheyt genomen hebben ende door gevaren zijn / want hadden geen kleyne vreese/datse onthaelt souden geworden hebben na hare verdiende valscheyt/daer de voorsz Chinees Patani de meeste auteur van was, die sulcks wel meer gespeelt / ende niet lange te voren met sijn 4. oft 5. een Portugesche Barck overweldight hadde/daerse mede over voeren quansuijs als passagiers/ende alle de Portugesen die'er in waren den hals af-sneden/maer daer na verstakense door storm in Borneo, alwaer sy wederom genomen wierden/ende warender nu in des Coninghs dienst.

Den

Den 2. dito/quamder een pzau van Borneo aen boozt/daer de boozſz Pataenſche Chineſen in waren/ mede bzengende de Peper/die ſp den onſen verkocht hadden. Sy wegen alle haer goet met een Ebenaer oft Romance, ende reknen 100. Catti booz een Pico, pder Catti ſoo veel weſende als 1. pont en een vierendeel Spaenſch gewichte.

'sNachts daer aen by den doncker zijnder vier ſwemmers booz 't ſchips bough gekomen/die de kabel meynden af te ſnijden/'twelck indien't haer gelucht hadde/ ſoude 't ſchip booz-seker aen landt hebben moeten dzijven/want hadden maer dat een Ancker / daer 't ſchip op lagh en reet. Maer de onſe zijn 't gewaer gewozden aen een Pzau daer ſy upt-geſpzongen waren/die boozby 'tſchip quam dzijven/ende hebben 't belet met ſchieten / waer booz de ſwemmers haer wegh maeckten. Sy hadden den onſen oock twee nachten te bozen een Pzau af-gheſneden / die ſy van haer-lupden gekocht hadden/ſoo dat ſy genootſaeckt waren wederom een ander te koopen/want waren hare ſloep in't ſlaen booz Manilla quijt gewozden/ende moeſten haer nu met ſulcken Pzau behelpen.

Anderen aenſlag gemiſt.

Dit Eplant Borneo is een van de grootſte Eplanden van Ooſt-Indien. De Hooft-ſtadt/ mede Borneo genaemt/ lept in een mozas/ſoo datmender met Pzauwen moet varen van hups tot hups : Daer ſtaen tuſſchen de twee ende dzie dupſendt Hupſen / ende daer-en-boven hebbenſe veel Hupſen ende Hoven te landewaert in. 'tLant is ſeer volck-rijck/ eñ't zijn groote kloecke mannen/ hebbende altijt haer geweer by haer/al waert 't maer de ſlechtſte boer ofte viſſcher. Sy gebzupcken bogen ende lange ſpatten / met een yſer aen't eynde/ als by ons een Javelijn/in haer pijl-kokers ſteken wel 20. oft 30. pijlen/al beſtreken met fenijn/deſe blaſenſe krachtelick upt/ende alſſer yemant mede gequeſt is dat hy bloet/ſo moet hy ſterven. Sy zijn al t'ſamen Moozs oft Mahometiſt van geloove/ende en ſouden om de doot te lijden geen ſpeck eten/daeromen zijnder oock daer te lande geen Verckens. Sy nemen ſoo veel bzouwen alſſe voeden konnen/ daerſe ſeer jalours van zijn / ende nochtans ſoucken haer pzofijt met te doen / want daer quamender veel aen boozt om te handelen / ende als de onſe die maer wat ongheſchicktelijck aen en taſten/ja ſlechts daer op weſen/ſtelden de mannen ſich daer tegen te weer/ ende ſouden yemant lichtelijck met een ſpies ofte ſpupt inde hupt geſtekē hebben. Sy ſien alle ſoo mans als bzouwen upt den bzupnen / gelijck andere Indianen. Gaen gekleet met eenig lijn-waet om 'tlijf/dat ſy op verſcheydē manieren weten te winden. Op 't hooft een Tulbant van fijn katoenē doeck. De Edel-lupden/ſonderlinge die van 'sKonings maegſchap zijn/ weten haer ſeer groots ende magnifijck te houden. In't midden van hare Pzauwen/die overdeckt waren booz de Sonne/ hebben ſy een tafel ſtaende/ met eenige zilvere baten daer op/ in de welcke ſy haer Betelle ende kalck hebben / datſe booz-gaens knauwen.

beſchzijvinge vā 't eylant bozneo.

IN-WERP.

Die het ten nauſten onderſocht hebben / ſeggen/ dat dit Eplandt in zijn omme-loop niet meer en begrijpt als 250. mijlen / andere maecken 't ongelooflijck groot / ende ſpzeken van 2100. mijlen / ja dat men't in dzie maenden niet en ſoude konnen om zeylen. Pedro Texeira verhaelt / dat hy van de Weſt-hoeck van't Eplandt Noozde-waert aen langhs de kuſte tot de haven toe ghezeylt heeft ontrent 200. mijlen. Het is overvloedigh van leef-tocht/ ende ſonderlinghe van vleeſch ende Kijs. Geeft (ſoo geſeyt is) de beſte Camphora van gheheel Ooſt-Indien/waer van wy bzeeder geſchzeven hebben in de eerſte Schip-

nierder beſchzijvinge van bozneo.

» vaert/ fol. 82. Men vindter oock eenigh Gout/ende den vermaerden steen ge-
Lapis bezar/hoe ende waer hy groeyt.
» naemt Lapis Bezar, die seer kostelijck is / ende wel versocht tegens 't fenijn.
» Dese groeyt binnen in de maghe van een Schaep ofte Bock / rontom een dun
» stropken / 'twelck in't midden van de voorsz maghe leydt / ende dickwils in
» den steen gevonden wordt. Hy is seer slecht ende glat van buyten / van coleur
» doncker groenachtigh. Dese Bocken oft Schapen noemen de Persianen / in
» welcker landt de steen mede seer veel gevonden wort/Bazan,ende de steen Bazar,
» welck is soo veel te seggen als Marckt-steen, waer van oock de Bazarucos (we-
» sende 't minste geldt al-daer) haren naem hebben / als of men seggen wou
» Marckt-gelt. Hoe de steenen grooter ende swaerder van gewichte zijn / hoe sy
Wedza voro/oft bercken-steen.
» ooch beter zijn ende meerder kracht hebben. In't Landt Pan by Malacca (daer
» dese steen mede veel ghevonden wordt) vindt men sekeren steen binnen in de
» galle van een Vercken / die noch in meerder weerde ende beter teghen alle se-
» nijn ghehouden wordt / als de Bezar-steen. Is van coleur klaer rootachtigh/
» in't smaken bitter / ende in het tasten als Fransche-zeep. Als men hem ghe-
» buyckten wilt ende yemant ingeven/soo werpt men hem in een kop met water/
» laet hem soo wat daer in staen / ende in't uyt trecken is 't water bitter / 'twelck
» ghedroncken alle de fenijnigheydt die men in't lijf heeft reynigt ende uyt-
» werpt / soo als men by erbarentheydt dickmaels bevonden heeft. Men ver-
» moedt dat bey de voornoemde steenen in de maegh ende galle vande voorschre-
» ven beesten groeyen/door de kracht van de kruyden die sy eten/aenghesien men
» de steenen op alle plaetsen / selfs in de Oost-Indien niet en vindt/ daer de Bee-
» sten nochtans met menighte weyden. In Borneo vindt men oock sommighe
» Diamanten (van welcke edelen steen elders breeder sal ghesproken worden)
» wat Note-muscate ende Foely/het hout Sapon,daer men mede verwet als met
» Brasilien-hout, ende veel Was: Heeft veel havenen ende steden / doch niet seer
» bewoont. De Hooft-stadt (als wy gheseydt hebben) is Borneo, een Stadt
» met steene muren omringht / ende met schoone Huysen vertiert / leggende in
» een moras / als Venetien. De haven is ruym / ende wel bevrydt / gemaeckt
» van de mont van een groote ende wijt-loopende Reviere/die aldaer in Zee valt
» ende van een deel andere rontsom leggende Eylanden. Dese haven heeft eer-
» tijdts ghestaen onder 't gebiedt van de Spaensaerden / diese verlaten hebben
» om de ongesonthept des Landts / ende om dat sy haer weynigh nut was. De
» Huysen zijn van hout gemaeckt op balcken ende solderinge van planchen. Als
» het den In-woonderen om des onweders wille / oft ander oorsaken goedt
» duncht/ verbarē sy met kleyne moepte van d'eene kant vande Revier aen d'an-
» der / 'twelck ooch in sommige andere Landtschappen ende Eylanden daer on-
» trent dickmaels gheschiedt. De In-woonders zijn kloeck ende verstandigh/
» maer seer genegen tot stelen / sonderlingh op de Zee / ende varen dickwils op
» by buyt tot aen de kuste van Pegu toe/wesende by de 400. mijlen weeghs. Hare
» wapenen zijn rappieren/Cofos,'twelcke schilden zijn gemaeckt van .....
» ...lancien / assagayas, ende sommige hebben ooch roers / maer voornemelijck
» Selihes,oft spiesen van hout/ dat so hart is als yser/maer kort-brakigh/so dat
» sy steken blijvende in de wonde veel splinters daer in laten/ die de selve bykans
» onghenesen maken. Te lande-waert in zijn sy Heydenen ende Afgoden-die-
» naers/maer aen de zee-kant meest Turcx/welcke religie de Koningh selve toe-
» gedaen is / den welcken niemant en magh aen-spreken als door een tael-man
» ofte voor-sprake.

Den

Den 3. Januarij 1601. onder zepl zijnde/ saghen sy een schip achter haer gheset leggen/ daer sy na toe-zeylden. Dit was een Champan dat van Japon quam/ ende naer Manilla wilde / maer was door storm versteken/ ende ghedwongen hier in Borneo in te komen/ om hem te verbersschen/ moetende daer noch vier maenden vertoeven na de Mouson, oft bequamen tijdt om naer Manilla te zeylen. De Generael liet de Capiteyn aen boordt komen / dat een oudt dick man was / een Portugees gheboren van Port a Port. Was gheheeten Manoel Luis, ende hadde lange in Malacca ende Maccao gewoont/ maer woonden nu in Japon in een stad ghenaemt Langasaque. Gaf den onsen te kennen / datter in Japon een groot Hollantsch schip was ghekomen van de Compagnie van Steven Verhagen, 'twelck al-daer versteken ende in seer deerlijcken staet was / want sy waren meest al van honger ende siecktе gestorven/ so datter maer 14. af en leefden. De Koningh van Japon hadde 'tselve schip upt Bongo, daer het eerst aen gekomen was/ in een ander haven doen voeren / Atonza ghenoemt / daer het op 4. anckers lagh / ende wel bevrijdt was. Het Volck ginghlos ende vry aldaer 'thun beliefde/ ende hadden consent om een kleynder schip te maken / dewijl sy niet machtich en waren het hare over zee te brenghen/ ende dan te zeylen alwaer sy wilden. De onse verstonden wel dat het den Admirael was van Verhagens Compagnie / want was een Schip van 250. last / ende hadde (soo de voorsz Portugees vertelde) veel geschut op/ met veel Realen van achten eñ koopmanschap. Sy waren met twee schepen van Chili over gesteken/ maer hadden 'teene moeten verlaten. De Generael heeft den Portugees naer vermogen wel getracteert/ eenige hammen ende andere victualie van hem ghekocht/ ende tot synen contentemente betaelt / biddende dat hy weder-komende in Japon den Hollanderen alle hulpe ende bystant doen wilde / gelijck hy beloofde. Hem wert oock t'synder begeerte een Princen vlagge gegeven met een paspoort van syn Excellentie/ daer hy seer in verblijt was.

Een champi komende upt Japon in borneo versteken.

Den 5. dito/ 'smorgens zeylden sy upt het gat van Borneo, ende buyten de Bay zijnde/ setten haren cours t'zee-waert in/ ende quamen/ na dat sy lange met groot perijckel in de Eylanden verwarret gelegen hadden / soo verre/ dat sy op den 16. dito/ een zepl vernamen in haer vaer-water/ naer het welcke sy geloopen zijn/ om een Piloot daer upt te bekomen. Des middaeghs daer by komende/ saghen dat het een Joncke was / ende dedense strijcken / ende den meester aen boort komen. Dese seyde / dat hy van Jor quam / een Koninghrijck by Malacca: De Generael heeft de Meester/ om dat hy een goet Piloot was op alle dese gewesten/ ende oock in de Molucken, aen boort gehouden/ die met syn Soon over trat/ ende syn volck belaste 't schip mette Joncke te volgen.

'tschip gaet upt de bay van borneo 'tzepl. bekomt een joncke van Jor.

Den 28. dito/ hebben sy 't geset recht voor de stadt Joartan, gelegen in 't Eylant Java, daer sy vernamen dat geen specerije te bekomen soude zijn/ overmits die/ door den treck van de Hollantsche Schepen/ al verboert was naer Bantam. Hier hebbense 't Schip ten besten dat sy konden ghereparеert/ want het een seer bequame plaetse is om Schepen te setten ende kalfaten. Sy hebben haer oock versien van verversinghe/ als frupten ende hoenderen/ die sy in-ruylden voor Noten-berghermesskens/ spiegelkens/ naelden/ Tijnwaet/ wolle kleederen/ ende andere verscheyden snuysteringe. Den 30. quamender eenige Portugesen aen boort / seggende datse een Baar Foelp te koop hadden/ die de onse van haer kochten voor laken/ dan seyden / dat sy de selve niet voor over twee dagen konden leveren. Des anderen daeghs quamen de selve Portugesen weder aen boort/ met noch een ander/ die sy seyden dat onder hun de principaelste was in Joartan. Vereerden den Generael met

Anckeren voor de stadt Joartan in het Eylant Java.

met eenighe fruyten ende andere snuysteringhe fraey met bloemen ende kruyden besteken / daer voor hy haer wederom vereerde met wat Lijn-waets.

Den 1. Februarij 1601. quamender wederom drie Portugesen aen boort/onder andere een / de welcke seyde dat hy in Hollandt geweest hadde ten tijde van de Spaensche Vloot / een jongen zijnde van Don Diego de Pimentel. Dese seyden/ dat de voorsz Foely noch niet gereet was / maer dat sy die op morgen souden leveren. Waer uyt de Generael achter-dencken kreegh/dat sy hem socht̃en te trainieren/om middeler-tijt eenige schelmerije oft verraderije te brouwen/siende datter maer een Schip en was/ende dat noch seer swack door den slagh van Manilla. Herft derhalven / om alle verraderije te beletten/ de voorsz Portugesen aen boort ghehouden. 'sAnderdaeghs 'savonts quamder een Portugees aen boort met twee Balen Foely / wegende by de 200. pont / 'twelck maer een halve Baar is. Hy seyde datter niet meer en was/ende dat hy noch moeyte genoegh gedaen hadde om dese te bekomen; dan / na de onse vermoeden / waren 't haer oude treken. De Generael heeft de twee Portugesen ontslagen/maer den derden/genaemt Augustijn Nuñes bleef aen boordt: de andere hadden hem belooft te halen / dan en quamen niet.

Stadt van Joartã/en de haer koningh.

De stadt Joartan en heeft geen muragie: daer mogen ontrent 1000. huysen in staen al van hout gemaeckt. De Koningh was doen ter tijt in Passarvan, daer hy hem meest onthout: 'twas de selve die over vijf jaren de stadt van Balambuam belegert hadde/ doen de eerste schepen van Amsterdam daer waren/ soo wy in de beschrijvinge van de eerste Schip-vaert der Hollanders op Oost-Indien gesept hebben. Hy hadde de voorschreven stadt Balambuam verovert / den ouden Koningh met al sijn geslacht uyt-geroept/ende was nu Koningh van Sorbaya, Joartan, Passarvan ende Balambuam. In Joartan woonde de opperste Priester der Indianen in Java, die een stuck weegs buyten de stadt een hof hadde met veel huysen/ende was wel 120. jaer out; dies niet tegenstaende hielt noch veel vrouwen/ die hem moesten verwarmen/ ende voeden met hare melck/ want hy ouderdoms halven geen ander spijse nuttē/noch elders by leven konde. Was een groot pyant vande Christenen/ dan de Koningh liet even-wel de Portugesen als oock andere natien haer vryheyt/ om datse groot profijt ende wel-baren in sijn landt brengen / nochtans nam hy van geen vreemdelingen eenigen tol ofte schattinge.

't schip zeyl uyt de habē van Joartan.

Den 4. dito zijn sy met een achter-ebbe t'zeyl gegaen uyt de haven van Joartan, op hebbende den voorschreven Malayschen Piloot (want de Chinesen warense nu beyde quijt) ende een Portugees / die haer vertolcken ende de passagie wijsen soude van de Straet van Balambuam.

Sien een groot Galeoen van Malacca vast sittē op seker klippen.

Den 5. dito/ontrent de middag hebben sy een Schip t'zee-waert van haer gesien / dat een groote mast hadde ende reddeloos lagh: daer by komende / sagen/ dat hy vast aen de gront sat op eenige blinde klippen: Het was een groot Schip wel van vijf of ses hondert last / ende hadde wel seven oft acht hondert man op ghehadt / daer sy noch sommighe van sagen. De Portugees die sy op hadden/ seyde/ 'twas het Galeoen van Malacca, toe-gerust om na 't Eylandt Amboyna te zeylen/ende de Portugesen/die in haer Fort aldaer vande Inwoonders seer nauwe belegert waren/te ontsetten/vermeynende het selve met het Eylant Banda soo wel te fortificeren/ datter niemant voortaen en soude mogen handelen als sy/ ende dan voorts na de Molucken te trecken / om die mede voor haer te versekeren: maer door dese Schip-breucke is sulck haer voornemen belet geworden. De onse vermoedē mede/dat het selve Schip daer gekomen was/om haer te ontmoeten/

ende

ende datse advijs van haer moesten gekregen hebben over lant/wel wetende datse door de Mousons van winden alsdoen wayende door de Straet van Balambuam moeste passeren/want anders was dit uyt haer weeh om naer Amboyna te varen.

Des avonts zijn sy inde mont vande Straet van Balambuam gekomen/welcke streckt tusschen 't Eylant Baly,anderssins Java Minor,ofte kleyn Java genoemt/ende Java Major. Den 10.dito/'smorgens waren sy buyten de Strate van Balambuam, ende hadden de Verckens-hoeck van Baly zuyd-oost van haer.

Komen in de strate vā balambuam.

Den 24.April 1601.sagen sy in der nacht bescheydelijck een vier uyt den noordooſten/ eñ vernamen metten dagh het lant ten noorden van haer/ daer sy ontrent 4. mijlen af waren. Dit was (na haer gissinge) 'tlant tusschen Cabo Falso ende Cabo de bona sperance,soo dat Godt Almachtig haer doen wonderlijck beschermde door het vier dat sy op lant gesien hadden/want na gissinge van de Stuer-luyden waren sy noch wel 200.mijlen be-ooſten de Caep,ende met den wint die 't doen waeyde N.N.W.aengaende/ soo het hart gehoelt hadde/ soudense recht op 't lant gezeylt hebben.

Ende daer door.

Den 3. May vermoeden sy dat sy neffens de Caep de bona sperance waren/ende den 26.dito/tegen den avont zijn sy op de reede van't Eylant S.Helena gekomen; daer sy haer wel versien hebben van water / ende plantey van visch gevangen/ die oock 't beste was dat sy daer kregen / want al zijnder veel Geyten ende gevogelte/ soo kanmense nochtans om haer wiltheyts wille qualijck krijgen. Frupten wasser mede niet te bekomen / dan vijgen ende wat Datelen. Den 30. dito/ gingen sy van't voorsz Eylant 't zeyle.

vermoeden neffens de caep de bona sperance te wesen.

Setten't voor 't Eylant S.Helena.

Den 16. Junij 'smorghens sagen sy ses zeylen ten noorden van haer komen/ dat Hollantsche Schepen waren van Amsterdam, die naer Oost-Indien wilden/ ende tot haren Generael hadden Jacob Heemskerck.

Gaen van daer weder 'tzeyle.

ontmoeten ses hollantsche Schepen/dienaer oost -indien wilden/setten 't voor rotterdam.

Den 26. Augusti 1601. ontrent de middagh hebben sy 't gheset voor de Stadt Rotterdam, daer sy uyt-gezeylt waren; Godt danckende voor syn genadige bewaringe. Binnen Rotterdam was groote blijdschap soo wel onder de principaelste/als onder de gemeyne borgerije/ende sy wierden van een yegelijck welle-kom geheeten van hare verre moeyelijcke ende gevaerlijcke reyse/uyt-geweest hebbende weynigh min als drie jaren.

Tot den Leser.

Alsoo eenighe plaetse ledigh was, soo heeft het ons goet gedacht hier by te voegen, dit nevens gaende discours, wegens de Voyagie rondtom den Aerdt-kloot, teghens meeninge van velen.

EErtijts plegen vele verstandige ende gequalificeerde luyden te gelooven / dat het Aerdtrijck als een Spongie op het water dreef/ gelijck sulcx uyt de schriften van S.Augustijn kan bewesen worden; dese opinie heeft noch lange in swangh gegaen/ want in het jaer 745. Virgilius Bisschop van Saltsburgh in Duytslandt openbaerlijck ghepredickt hebbende dat de voorseyde opinie valsch was: Item datter onder ons luyden waren/ die met de voeten tegens ons aen gingen ende in het Grieck Antipodes genaemt wierden/ soo is hy daer over voor een Ketter van

den Biſſchop Bonifacius van Mentz upt-geroepen/ ende van den Paus Zackarias geciteert. Deſe heeft het proces ofte differentie aen Utilo doe-maels Koning van Bohemen over-gegeven ; doch alsoo den voornoemden Bonifacius Biſſchop van Ments brieven van recommandatie aen den gemelden Koningh gekregen hadde/ so heeft Virgilius Biſſchop van Saltſburgh het proces verlozen/ eñ is als een ketter veroordeelt gewozden. Doch hoe rechtveerdigh dat het ſelve vonnis geweeſt zy / blijckt nu dooz de ervarenthept ſelve. Al-hoe-wel noch heden menſchen van ſo opſtinate herſſenen gevonden werden/die niet gelooven en konnen nochte willen/dat het mogelick zy dat men het Aertrijck rontſom vare. Hoe-wel oogenſchijnelijck/ja ſo klaer als de middagh haer dwalinge/dooz de voyagien van Françoys Draeck, Thomas Candiſch, Olivier van Noort, eñ onlanghs de Naſſauſche vloot onder het beleyt van dē E. Heere Jaques L'hermite openbaer eñ bekent gemaeckt is/ want alle deſe het Aertrijck om-gevaren hebbē/ ſonder veranderinge van ſchepē. De eerſte hebben haer cours genomen van Engelant na Cabo Verde, houdende de kuſte van Guinee , loopende dooz de Strate van Magalanes , ende L'hermite houdende de kuſte van Braſil, dooz de Strate van Le Maire. De Straet van Magalanes leyt op de hooghte van 52. graden bezuyden de linie/ ſulcks dat de gemelde Strate van Engelant meer dan 2000. Hooghduytſche mijlen / ende van buyten de Meridiaen vande Vlaemſche Eylanden op haren loop na 't weſten ontrent 800. Hooghduytſche mijlen gelegen is / van welcke het begin van de lenghte van ooſt ende weſt / ofte den Meridiaen hedenſdaeghs begint. Om de ronte van het Aertrijck om te varen/ ſoo hebben de voornoemde zee-helden haren cours genomen onder den Meridiaen van de ghemelde Eylanden na het weſten / tot aen de Straet voornoemt ontrent 800. mijlen/gelijck alreede geſeyt is: Maer de enghte gepaſſeert zijnde / hebben ſy haren cours na het weſten genomen / na de Eylanden van de Molucces, die onder de linie equinoctiael leggen/ ontrent de Antipodes van de Vlaemſche Eylanden hier voor ghenoemt / zijnde van de ſelve verſcheyden verbolgens haren cours 3000. Hooghduytſche mijlen / ende zijn van den Meridiaen van de Vlaemſche Eylanden af 180. graden/ waer upt klaerlijck blijckt / dat ſy recht onder de ſelve zijn/want alſo de zee ende het Aertrijck te ſamen een ronte maken/ de welcke groot is 360. graden/ende deſe Antipodes moeſten de helfte als zijnde den halven circkel verſcheyden zijn van den anderen/dat is 180. graden/ſoo iſt nootſakelijck dat de In-woonders van de Molucces Antipodes van die van Guinee ofte daer ontrent zijn : Alſoo die ontrent Molucas zijn / recht teghen die ontrent Guinea wonen ofte varen / aen gaen ofte zeylen / want ſy eſſen 180. graden van den anderen zijn/ ende op een hooghte/ de eene bezuyden/ ende de andere benoorden de Equinoctiael linie leggen. Het welcke ooch van alle andere plaetſen moet verſtaen worden / want die op de hooghte van 52. graden 40. minuten bezuyden de linie eſſen 180. graden van Amſterdam leggen/ zijn Antipodes van deſelve eñ alſo ter contrarie/ waer upt dan blijckt datter Antipodes zijn: item dat het Aertrijck ende de zee t'ſamen een ronden circkel ofte kloot maken/ dewelcke dooz de wonderbaerlijcke wijſheyt Godes als een puntjen het midden van de Werelt is hangende ende van de lucht rontſom om-vat wert / ſonder dat de ſelve elders heynder ofte verder vande locht verſcheyden is. Want deſe wonderlijcke ſwaerte des Aertrijcks ruſtende als een centrum ofte middel-punt van de werelt/houd haer ſelven ſtaende onbeweeghlijck / ſulcks dat het ſchijnt onbegrijpelijck te weſen/ om dat de locht de ſelve omvangt/ die nochtans ſonder gewelt niet en kan tegen houden de minſte ſwaerte die daer weſen magh/ gheljck ſulcks blijckt in een

gewoo-

gewozpen steen ofte geschoten loot ofte pijle / dewelcke wel op gaet met gewelt/ maer de kracht van de boghe ofte roer ghebzoken zijnde vaert weer neder ende daelt op het Aerdtrijck / sonder dat de locht die selve in het minste houden kan. Waeromme dan een yder Stadt ende Pzovincie versekert moet zijn dat sy al even na aen den hemel is/ alsoo het Aertrijck het centrum ende den hemel de Peripherie ofte omtreck is.

Maer op dat wy weder-keeren tot het om-varen van de Aert-kloot/so ist dat de ghemelde Capiteynen François Draeck ende Candisch, wesende op de Moluckssche Eylanden / ende nemende haren cours na het Westen dwars ende ter zijden van de voozschzeven Eylanden / zijn gevaren tot de Cabo de bona sperance , gelegghen op 35. graden bezuyden de linie / latende Indien aen de rechter zijde/ ende gekomen ende hebben gevaren vande voozsz Caep naer de Vlaemsche Eylanden, dtemen Asores noemt : waer van daen sy haren vaert begonnen hadden / het welcke sy alles met een Westelijcke cours volbzacht hebben / sulcks datmen den gantschen Aerdt-kloot met diergelijcken cours om-zeylen magh : gelijc sulcx upt de Voyagie van François Draeck klaerlijck blijckende is. Dese Voyagie heeft in zijn omloop begrepen ontrent 7500. Hooghduytsche mijlen/ende na het zuyden eñ noozden by de 400. mijlen ofte meer : soo dat de gantsche cours die sy recht in de ronte gedaen hebben/gelijck als na het zuyden ende noozden geweest is 11500. Hooghduytsche mijlen. Waeromme upt de vozighe redenen klaer genoegh blijcke dat 'tgevoelen van die gene die meynen/ dat men het Aertrijck niet om zeylen en kan geen fondament altoos heeft / maer dat het selve teghen verscheyden onder-vindingen strijdt. Waeromme te hopen staet / dat al-sulcke hartnechige hoofden voortaen van hare valsche opinie sullen af-standt doen / ende den Almogenden Godt prijsen over sijne wondere wercke met oneyndelijcke danckbaerheydt. Waer toe ons helpe de eeuwighe ende Almogende Godt Schepper der Hemelen ende der Aerde / die alleen wijs Heyligh ende goet is / ende ons geven wil een geluchsalige upt-gangh van dit ellendige ende een geruste in-ganck in het eeuwighe leven / Amen.

FINIS.

08291

F 619
N 818 (?)